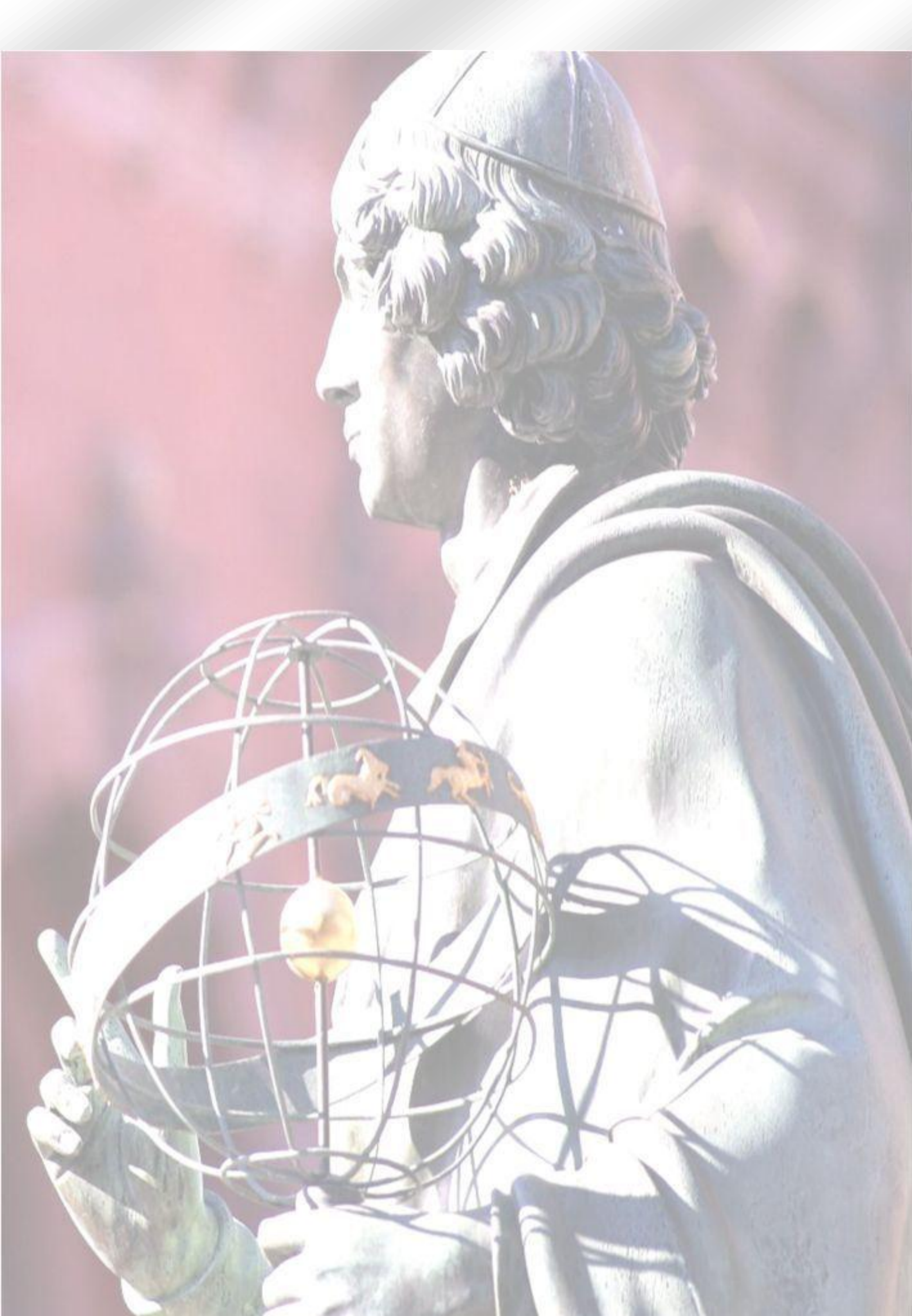

**STRATEGIA ROZWOJU
MIASTA TORUNIA**

***Raport
o stanie miasta***

Toruń 2017

Opracowanie:
Wydział Rozwoju i Programowania Europejskiego
ul. Grudziądzka 126b
87-100 Toruń
tel. +48 56 611 85 54
wripe@um.torun.pl

WARUNKI NATURALNE

Miasto Toruń zlokalizowane jest na terasach rzeki Wisły we wschodniej części rozszerzenia dolinnego zwanego Kotliną Toruńską. Północna granica administracyjna miasta przylega do Wysoczyzny Chełmińskiej. Od południowego wschodu Toruń ograniczony jest ujściowym odcinkiem doliny rzeki Drwęcy.

Miasto leży w centrum województwa kujawsko-pomorskiego i graniczy od północy z Gminą Łysomice, od wschodu z Gminą Lubicz, od południa z Gminą Wielka Nieszawka, od zachodu z Gminą Zławieś Wielka.

Obszar miasta obejmuje 115,75 km². Gęstość zaludnienia wynosiła na dzień 31 grudnia 2016 roku 1.750 osób na 1 km², co plasuje Miasto na 31 miejscu spośród 66 miast na prawach powiatu.

Rzeki, zbiorniki wodne

Przez Toruń przepływa rzeka Wisła o średniej szerokości koryta 300 - 500 m i głębokości około 2 m oraz Struga Toruńska. Południowo-

wschodnią granicę miasta stanowi ujściowy odcinek rzeki Drwęcy wpadającej do Wisły.

Na terenie miasta znajdują się również zbiorniki wodne: Basen Portu Drzewnego (64 ha powierzchni), Starorzecza Wisły (10 ha), Jezioro Nagus (7,7 ha), Basen Portu Zimowego (5 ha), Kaszownik (1 ha).

Dane meteorologiczne

Pomiary prowadzone przez stację meteorologiczną Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej Państwowego Instytutu Badawczego w Toruniu przy ul. Storczykowej 124 wykazały, iż temperatura w ostatnich latach pozostawała na stosunkowo wysokim poziomie. Warto wskazać jest natomiast fakt, że po roku 2015 z bardzo niską roczną sumą opadów zanotowano w 2016 roku najwyższą w tej dekadzie wartość tego wskaźnika. Z kolei po rekordowym roku pod względem usłonecznienia w 2016 roku nastąpił spadek ilości godzin słonecznych. Średnia prędkość wiatru pozostaje w ostatnich latach na zbliżonym poziomie.

Tabl. 1. Dane meteorologiczne
Stan w dniu 31 XII

Lata	średnia roczna temperatura powietrza	roczna suma opadów	średnia prędkość wiatru	średnie zachmurzenie	usłonecznienie
2001	8,6° C	699 mm	2,3 m/s	5,4	1433 h
2002	9,5° C	622 mm	2,5 m/s	5,1	1577 h
2003	8,4° C	484 mm	2,3 m/s	4,8	1753 h
2004	8,4° C	525 mm	2,9 m/s	5,3	1512 h
2005	8,6° C	459 mm	2,8 m/s	4,9	1917 h
2006	8,9° C	503 mm	2,6 m/s	4,9	1854 h
2007	9,5° C	666 mm	2,8 m/s	5,2	1742 h
2008	9,5° C	512 mm	2,8 m/s	5,2	1770 h
2009	8,5° C	527 mm	2,6 m/s	5,2	1785 h
2010	7,4° C	832 mm	2,6 m/s	5,4	1643 h
2011	9,0° C	467 mm	2,6 m/s	4,8	1950 h
2012	8,6° C	520 mm	2,5 m/s	5,1	1807 h
2013	8,5° C	602 mm	2,4 m/s	5,5	1645 h
2014	9,8° C	452 mm	2,3 m/s	5,2	1939 h
2015	9,9° C	379 mm	2,4 m/s	5,2	1959 h
2016	9,5° C	680 mm	2,3 m/s	5,2	1776 h

STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA

1. Dział przygotowano na podstawie danych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, Delegatura w Toruniu.

2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia.

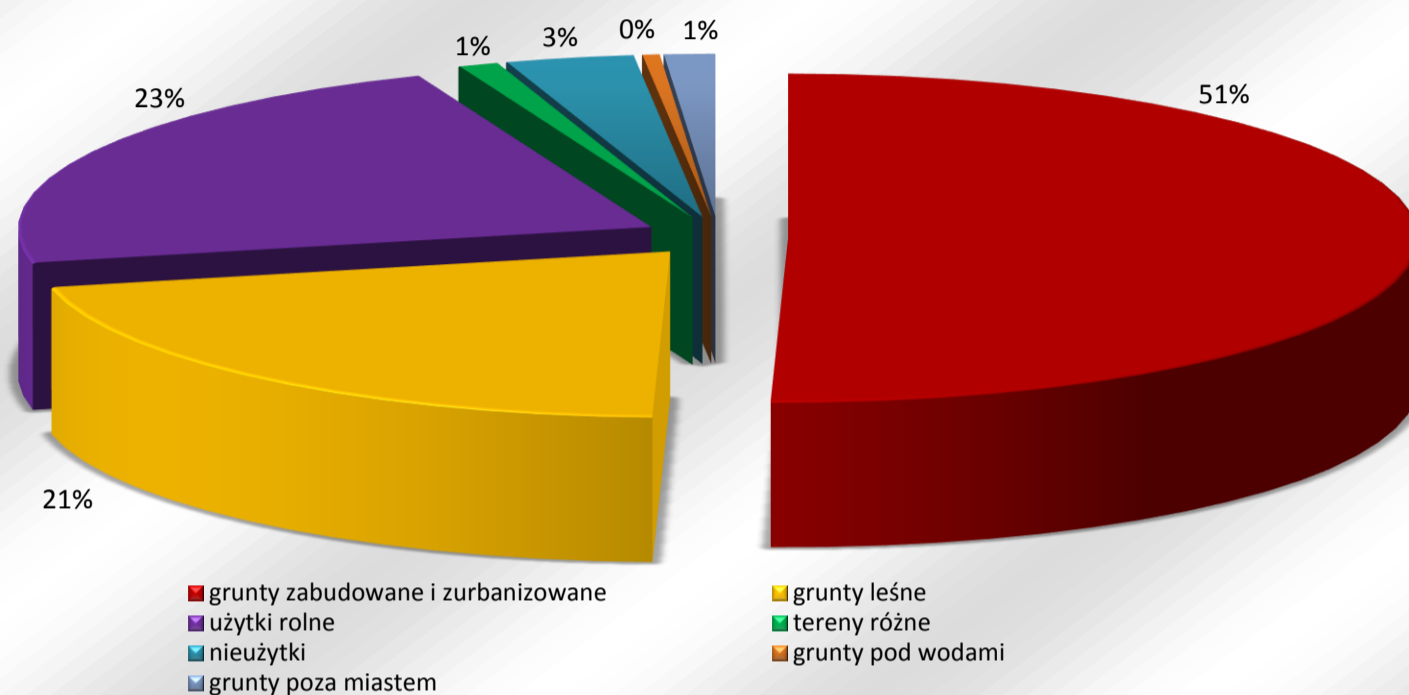
Grunty

Gmina Miasta Toruń zgodnie z danymi zawartymi w ewidencji prowadzonej przez Wydział Geodezji i Kartografii według stanu na koniec 2016 roku jest właścicielem 3.645,5 ha gruntów, w tym

grunty nieobciążone użytkowaniem wieczystym stanowią 2.872,5 ha, tj. 78,8 % ogólnej liczby gruntów miasta. Areał gruntów stanowiących majątek Gminy uległ zmniejszeniu w stosunku do 31.12.2015 r. o 40,3 ha. Rozchód następował w następstwie sprzedaży gruntów w trybie przetargowym, a także niewielkich powierzchni w trybie bezprzetargowym. Równolegle Gmina pozyskuje nieruchomości uczestnicząc w obrocie cywilnoprawnym, poprzez ich zakup, zamianę lub przyjęcie darowizny, zazwyczaj od Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego.

Rys. 1. Użytkowanie gruntów nieobciążonych użytkowaniem wieczystym

Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Wody podziemne

W roku 2016 Toruńskie Wodociągi Spółka z o.o. kontynuowały lokalny monitoring jakości wód ujęć: Mała Nieszawka, Jedwabno, Czerniewice oraz Wrzosa III (w budowie). Monitorowane ujęcia komunalne czerpią wodę z czwartorzędowego piętra wodonośnego. Monitoringiem objęto również awaryjne ujęcie wód podziemnych Nowe Bielany.

Ujęcie Mała Nieszawka

Ujęcie Mała Nieszawka, zlokalizowane w lewobrzeżnej części Torunia, jest największym ujęciem komunalnym wód podziemnych, dostarczającym w roku 2016 średnio 16,6 tys. m³ wody na dobę.

Monitoringiem objęto studnie ujęcia oraz otwory obserwacyjne i źródło naturalne, położone w strefie ochrony pośredniej (41 km²). Wodę pobraną w 2016 roku z otworów na terenie ujęcia „Mała Nieszawka” oraz w jego sąsiedztwie (na terenie strefy ochronnej ujęcia) zakwalifikowano do klasy I i II - wód o dobrym stanie chemicznym. W 2016 roku nie stwierdzono niekorzystnych trendów zmian jakości wód podziemnych w studniach ujęcia. Jakość wody w stosunku do roku ubiegłego nie uległa zasadniczej zmianie. Uwagę zwraca podwyższone stężenie siarczanów w zachodniej części ujęcia. Powolny wzrost ich stężenia obserwowany jest w ciągu ostatnich 10 lat. Kolejny rok występują także podwyższone wartości fenoli (w 11 punktach pomiarowych w tym w 2 studniach). Szczególne badania występowania fenoli zaplanowano na 2017 rok.

Ujęcie Jedwabno

Ujęcie tworzą studnie, zlokalizowane na odcinku 600 m wzdłuż Drwęcy. W rejonie ujęcia obserwuje się infiltrację wód z rzeki do warstwy wodonośnej. Badania wykazały, że woda powierzchniowa zasila ujęcie w 10-50%. W roku 2016 z tego ujęcia pobierano średnio 8,175 tys. m³ wody na dobę.

Monitoring jakości wód, prowadzony w 2016 roku wykazał, że 82% prób zakwalifikowano do I i II klasy. Parametrami decydującymi

były m.in. mangan, fenole, azotany i azotyny. Stężenia oznaczonych wskaźników nie odbiegały znacząco od wyników z lat wcześniejszych.

Ujęcie Czerniewice

Ujęcie w Czerniewicach jest najmniejsze - średnio w roku 2016 pobierano 336 m³ wody na dobę. Woda z tego ujęcia od lat charakteryzuje się najlepszą jakością spośród ujęć eksploatowanych przez Toruńskie Wodociągi Sp. z o.o. i nie jest poddawana uzdatnianiu, jedynie stabilizowana bakteriologicznie za pomocą lampy UV.

Badania monitoringowe prowadzono w 3 eksploatowanych studniach oraz w 4 piezometrach. W obu seriach pomiarowych wody w studniach zakwalifikowane zostały do I klasy, czyli wód o dobrym stanie chemicznym. Nie zostały również przekroczone dopuszczalne stężenia dla wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi. Porównując wyniki badań wykonanych w piezometrach P-1, P-2, B-1 oraz B-2 dla pierwszej serii pomiarowej stwierdzono, że 75 % próbek wody jest I klasy, czyli bardzo dobrej jakości. Jedynie w otworze B-2 występuje II klasa, czyli woda dobrej jakości. Została zakwalifikowana do II klasy ze względu na przekroczenie wartości granicznych I klasy dla żelaza, manganu, jonu amonowego i wapnia. Dla drugiej serii pomiarowej wszystkie próbki zostały zakwalifikowane do III klasy jakości czyli wody zadowalającej jakości, w których wartości elementów fizykochemicznych są podwyższone w wyniku słabego wpływu działalności człowieka. Przyczyną zakwalifikowania tych próbek do tej klasy były podwyższone zawartości fenoli lotnych w próbkach wody.

Nowe Bielany

W roku 2016 kontynuowano monitoring wód podziemnych ujęcia Nowe Bielany, mającego status awaryjnego ujęcia z powodu braku stacji uzdatniania. Woda z czwartorzędowej warstwy wodonośnej, o swobodnym zwierciadle, ujmowana jest przez 2 studnie. Ujęcie ma ustanowioną strefę ochrony pośredniej, na terenie której zlokalizowane są 3 otwory sieci monitoringu osłonowego. Wodę z tego ujęcia

zakwalifikowano do klas II/III - dobrej/zadowolającej jakości. O klasyfikacji wody decydowały wartości stężeń żelaza, manganu, wapnia i wodorowęglanów. Uzyskane wyniki wskazują, że ujęcie nadal może utrzymywać status ujęcia awaryjnego.

„Kredowe” studnie publiczne

Gmina Toruń jest ponadto właścicielem 5 studni publicznych, ujmujących kredowy poziom wodonośny. Jakość wody pozyskiwanej z ujęć kredowych nie zawsze odpowiadała normom ustanowionym dla wody do picia. Z tego powodu okresowo zamykano ujęcia i przeprowadzano dezynfekcje studni, elementów sieci i innych urządzeń, podchlorynem sodu. Prace te tylko na krótki czas poprawiały parametry mikrobiologiczne uzdatnionej wody. W 2016 roku wyłączono z bieżącej eksploatacji 2 ostatnie studnie kredowe. Obecnie punkty poboru wody są podłączone do wody z sieci wodociągowej.

Ocena jakości powietrza atmosferycznego

Monitoring imisji zanieczyszczeń prowadzony na terenie Torunia przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Bydgoszczy (WIOŚ) odzwierciedla rzeczywisty poziom zanieczyszczeń pochodzących ze wszystkich źródeł. W 2016 roku pomiary imisji zanieczyszczeń powietrza wykonywane były na 3 stacjach: „Policja” (ul. Dziewulskiego 1), „Kaszownik” (ul. Przy Kaszowniku) oraz „Airpointer” (Wały Gen Sikorskiego 12). Uzupełnieniem pomiarów prowadzonych na wyżej wymienionych stacjach automatycznych były pomiary stężeń dwutlenku siarki i dwutlenku azotu wykonywane przy użyciu metody pasywnej. Pomiary „pasywne” prowadzone są na terenie miasta od 1996 roku. W 2016 roku realizowano je w 12 punktach.

Od 29 listopada 2013 roku WIOŚ informuje mieszkańców miasta o jakości powietrza atmosferycznego na tablicy świetlnej (telebim), zlokalizowanej przy Wałach Gen. Sikorskiego 23. Wyniki pochodzą ze stacji pomiarowej „Kaszownik”.

Pył zawieszony PM10

W 2016 roku nie zanotowano przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego dla roku kalendarzowego ($40 \mu\text{g}/\text{m}^3$), a poziom stężeń średnich rocznych pyłu zawieszonego PM10 w Toruniu był niższy niż w roku poprzednim. Przekroczenia wystąpiły natomiast dla poziomu 24-godzinnego na jednej z trzech stacji pomiarowych „Airpointer” przy Wałach Gen. Sikorskiego w ciągu 37 dni w roku stężenie 24-godzinne przewyższało $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Stwierdzono znacznie wyższe stężenia pyłu zawieszonego PM10 w sezonie grzewczym niż w sezonie letnim na wszystkich stanowiskach pomiarowych.

Pył zawieszony PM2,5

Pył PM2,5 emitowany jest jako zanieczyszczenie pierwotne oraz powstaje w dużej mierze jako zanieczyszczenie wtórne w wyniku przemian jego prekursorów: dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, amoniaku i lotnych związków organicznych. Ze względu na małe rozmiary, cząsteczki tego pyłu mogą wnikać do układu oddechowego i krwionośnego.

Na terenie Torunia WIOŚ rozpoczął wykonywanie pomiarów pyłu zawieszonego PM2,5 na stacji „Policja” w czerwcu 2009 roku.

Stężenie średnie roczne z 2016 roku obliczone z referencyjnych pomiarów manualnych wyniosło $18,3 \mu\text{g}/\text{m}^3$, natomiast z pomiarów automatycznych (przy procencie ważnych danych wynoszącym 60%) - $19,4 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Uzyskane stężenia nie przekroczyły wartości $25 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (docelowa i równocześnie dopuszczalna dla roku kalendarzowego).

Stężenia metali i benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10

Podobnie jak w latach ubiegłych, również w 2016 roku na stacji pomiarowej „Policja” pomiary metali ciężkich w pyłe zawieszonym PM10 nie wykazały przekroczeń:

- stężenie ołowiu $0,0081 \mu\text{g}/\text{m}^3$ - 2% poziomu dopuszczalnego,
- stężenie arsenu $1,1 \text{ng}/\text{m}^3$ - 18% poziomu docelowego,

- stężenie kadmu $0,2 \text{ng}/\text{m}^3$ - 4% poziomu docelowego,
- stężenie niklu $1,4 \text{ng}/\text{m}^3$ - 7% poziomu docelowego.

Pomiary benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10 WIOŚ rozpoczął w Toruniu na stacji przy ul. Dziewulskiego w 2006 roku. Początkowo pomiary wykonywano w wybrane dni tygodnia, natomiast od listopada 2008 roku stężenie benzo(a)pirenu w pyłe zaczęto oznaczać w łączonych próbach 5-dniowych, a od sierpnia 2013 roku 7-dniowych. W przypadku benzo(a)pirenu stężenie z roku 2016 - $2,46 \text{ng}/\text{m}^3$ przekroczyło poziom docelowy $1 \text{ng}/\text{m}^3$ o 146%. W ciągu 11 lat badań, jedynie w roku 2013 poziom $1 \text{ng}/\text{m}^3$ nie był naruszony.

Dwutlenek siarki

Pomiary dwutlenku siarki wykonywane były w dwóch stacjach pomiarowych w centrum miasta. Stężenie średnie roczne dwutlenku siarki wyniosło $3,0 \mu\text{g}/\text{m}^3$ na stacji „Kaszownik” i $3,2 \mu\text{g}/\text{m}^3$ na stacji „Airpointer”, a maksymalne stężenia 1-godzinne osiągnęły wartość $84 \mu\text{g}/\text{m}^3$ na pierwszej stacji i $36 \mu\text{g}/\text{m}^3$ na drugiej, przy wartości dopuszczalnej $350 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Normowane jest ponadto stężenie 24-godzinne dwutlenku siarki. W roku 2016 najwyższe stężenie dobowe wyniosło jedynie $21 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (17% poziomu dopuszczalnego $125 \mu\text{g}/\text{m}^3$) na stacji „Kaszownik” i $23 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (18% poziomu dopuszczalnego) na stacji „Airpointer”.

Dwutlenek azotu

Pomiary dwutlenku azotu wykonywane w dwóch stacjach pomiarowych („Kaszownik” i „Airpointer”) nie wykazały przekroczeń poziomów dopuszczalnych. Stężenia średnie roczne wyniosły odpowiednio: $22,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$ i $14,8 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Poziom dopuszczalny dla roku kalendarzowego wyznaczono na $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Obie stacje znajdują się w niedużej odległości od siebie (740 m w linii prostej), jednak stacja „Kaszownik” ze względu na swoje położenie w pobliżu drogi krajowej jest stacją oddziaływania komunikacyjnego, dlatego uzyskany wyższy poziom stężenia dwutlenku azotu pokazuje wpływ emisji ruchu komunikacyjnego na jakość powietrza atmosferycznego. Szybki wzrost liczby pojazdów (w latach 2004-2016 liczba zarejestrowanych pojazdów ogółem w Toruniu wzrosła o 54%) i związany z nim wzrost emisji spalin przyczynia się w dużej mierze do zwiększenia zawartości dwutlenku azotu w powietrzu.

Tlenek węgla

Pomiary tlenku węgla WIOŚ wykonywał w stacji „Kaszownik”. W przypadku tego zanieczyszczenia normowane jest stężenie 8-godzinne. W 2016 roku nie odnotowano przekroczenia normy 8-godzinnej ($10000 \mu\text{g}/\text{m}^3$), a maksymalna wartość stężenia wyniosła $2726 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (27% poziomu dopuszczalnego). Dobowy przebieg stężeń wskazuje na transport drogowy jako główne źródło tlenku węgla w rejonie stacji (wzrost stężeń w godzinach szczytu komunikacyjnego).

Pomiary pasywne dwutlenku azotu i dwutlenku siarki

Stężenie średnie NO₂ ze wszystkich punktów pomiarów pasywnych w mieście wyniosło $15,0 \mu\text{g}/\text{m}^3$ i było nieco wyższe niż w roku 2015 ($14,3 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Najwyższe średnie stężenie roczne $21,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$ wystąpiło przy Szosie Lubickiej, gdzie na wynik najbardziej wpływają zanieczyszczenia komunikacyjne. Najniższe stężenie średnie roczne ($10,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$) uzyskano w Kaszczorku na terenie skansenu. Pomiary nie wykazały przekroczeń dopuszczalnego stężenia rocznego NO₂ - $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Podobna sytuacja wystąpiła w latach poprzednich.

W przypadku dwutlenku siarki stężenie średnie ze wszystkich punktów pomiarowych wyniosło $4,6 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (w roku 2015 - $4,4 \mu\text{g}/\text{m}^3$), najwyższe średnie stężenie roczne odnotowano przy ul. Fasolowej na osiedlu Wrzosy ($9,0 \mu\text{g}/\text{m}^3$), natomiast najniższe przy ul. Łódzkiej na osiedlu Czerniewice ($1,9 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Pomiary nie wykazały przekroczeń dopuszczalnego stężenia rocznego SO₂ - $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

WIOŚ przeprowadził kolejną już piętnastą ocenę roczną jakości powietrza za rok 2016.

Na podstawie analizy wyników z roku 2016 strefa „miasto Toruń” znalazła się w najmniej korzystnej klasie C ze względu na pył zawieszony PM10 oraz benzo(α)piren w pyłe zawieszonym PM10. Na podstawie dotychczas wykonanych ocen (z lat 2002-2015) oraz wstępnej analizy wyników z roku 2016 strefa „miasto Toruń” znalazła się w najmniej korzystnej klasie C ze względu na:

- pył zawieszony PM10 w latach: 2005, 2006, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016

- benzo(α)piren w latach: 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2014, 2015, 2016

- pył zawieszony PM2,5 w roku 2010.

Klasa C nadawana jest wówczas, jeśli stężenia zanieczyszczeń przekraczają poziomy dopuszczalne powiększone o margines tolerancji, a w przypadku gdy margines tolerancji nie jest określony - przekraczają poziomy dopuszczalne albo poziomy docelowe. Dla strefy zaliczonej do klasy C, zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska, sejmik województwa uchwała Program Ochrony Powietrza (POP).

Dla stref, w których został przekroczony poziom dopuszczalny powiększony o margines tolerancji albo poziom docelowy, sejmik województwa określa POP w drodze uchwały.

Obecnie obowiązują Programy Ochrony Powietrza i Plan Działań Krótkoterminowych dla miasta:

1. Uchwała Nr XXX/535/13 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 28 stycznia 2013 roku w sprawie określenia programu ochrony powietrza dla strefy miasto Toruń ze względu na przekroczenie poziomu docelowego i dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5; termin realizacji programu ustalono na dzień 31 grudnia 2020 roku.

2. Uchwała Nr XLII/699/13 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 28 października 2013 roku w sprawie określenia aktualizacji programu ochrony powietrza dla strefy miasto Toruń ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10; termin realizacji programu ustalono na dzień 31 grudnia 2022 roku.

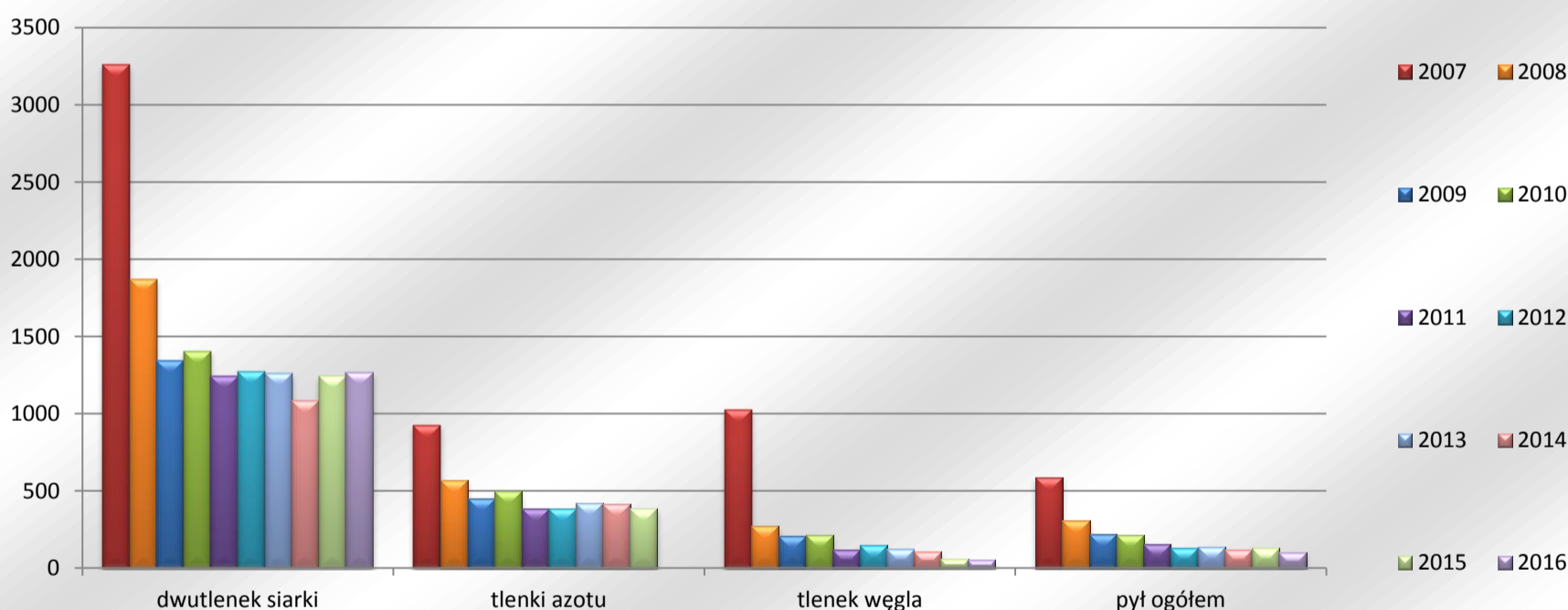
3. Uchwała Nr LIV/834/14 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27 października 2014 roku w sprawie określenia planu działań krótkoterminowych dla 4 stref województwa kujawsko-pomorskiego ze względu na wystąpienia przekroczenia wartości docelowych benzo(α)pirenu w powietrzu.

4. Uchwała Nr XIX/349/16 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 25 kwietnia 2016 roku w sprawie określenia programu ochrony powietrza dla 4 stref województwa kujawsko-pomorskiego ze względu na przekroczenia wartości docelowych benzo(a)pirenu. Termin realizacji programu ustalono na dzień 31 grudnia 2023 roku.

Za podstawowe działania naprawcze wskazane do realizacji w programach ochrony powietrza uznano działania związane z redukcją niskiej emisji pochodzącej z ogrzewania indywidualnego.

Ocena roczna jakości powietrza za rok 2016 nie wskazuje na konieczność wykonania kolejnych programów ochrony powietrza dla strefy „miasto Toruń”. Aktualne pozostają działania naprawcze wymienione w dotychczas uchwalonych POP-ach dla pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5 oraz benzo(α)pirenu w pyłe zawieszonym PM10.

Rys. 2. Emisja punktowa z terenu miasta Torunia

Tabl. 2. Roczna emisja zanieczyszczeń powietrza na terenie Torunia (mg/rok)

Stan w dniu 31 XII

Nazwa substancji	2006 ^{a)}	2007 ^{a)}	2008 ^{a)}	2009 ^{a)}	2010 ^{a)}	2011 ^{b)}	2012 ^{b)}	2013 ^{b)}	2014 ^{b)}	2015	2016
Dwutlenek siarki	3.672	3.262	1.872	1.343	1.404	1.201	1.273	1.260	1.081	1.243	1.266
Tlenki azotu	944	925	569	452	497	455	385	421	415	387	x
Tlenek węgla	1.208	1.026	273	208	215	152	149	123	107	57	54
Pył ogółem	835	588	305	219	213	169	129	140	118	127	104
Dwutlenek węgla	730.357	629.958	437.428	387.720	414.625	335.078	318.223	345.057	312.027	300.608	309.303
Inne zaniecz. technolog. gazowe	371	281	182	175	205	167	201	185	149	x	x

Objasnienia: Emisja „punktowa” - na podstawie danych zebranych:

^{a)}za pomocą ankiet wysyłanych do zakładów

^{b)}w bazie „Ekoinfonet” Systemu Informacyjnego Inspekcji Ochrony Środowiska. Podane wartości są zaniżone w stosunku do lat 2004-2010, ponieważ uwzględniają emisję z podmiotów, które podały jej wielkość w sprawozdaniach dotyczących opłat za korzystanie ze środowiska, natomiast nie uwzględniają podmiotów, które rozliczają się na podstawie Gostała paliwa.

Hałas

Od roku 2011 podstawowym źródłem informacji na temat hałasu w mieście jest mapa akustyczna Torunia, która została utworzona w celu oceny klimatu akustycznego. Aktualizowana mapa nie jest pojedynczą mapą, ale zbiorem informacji opisowych i graficznych. W jej skład wchodzi zestaw map obrazujących długookresowe średnie poziomy dźwięku dla pory dziennie-wieczorowo-nocnej (wskaźnik L_{DWN}) oraz nocnej (wskaźnik L_N). Każdy z tych wskaźników został obliczony dla czterech rodzajów źródeł hałasu: drogowego, kolejowego, tramwajowego i przemysłowego.

Na potrzeby mapy akustycznej powstała także mapa wrażliwości hałasowej obszarów. Celem tej mapy jest wskazanie określonych wartości dopuszczalnych poziomów hałasu dla określonych obszarów na terenie Torunia.

Aktualna Mapa akustyczna Torunia jest podstawą do opracowania nowego programu ochrony środowiska przed hałasem, którego

celem jest dostosowanie poziomu hałasu do wymaganych standardów jakości środowiska.

Główną przyczyną uciążliwości akustycznej w Toruniu jest hałas komunikacyjny (drogowy i kolejowy). Toruń jest znaczącym węzłem komunikacyjnym w systemie dróg krajowych obecnie głównie przez autostradę A-1 oraz drogę ekspresową S-10.

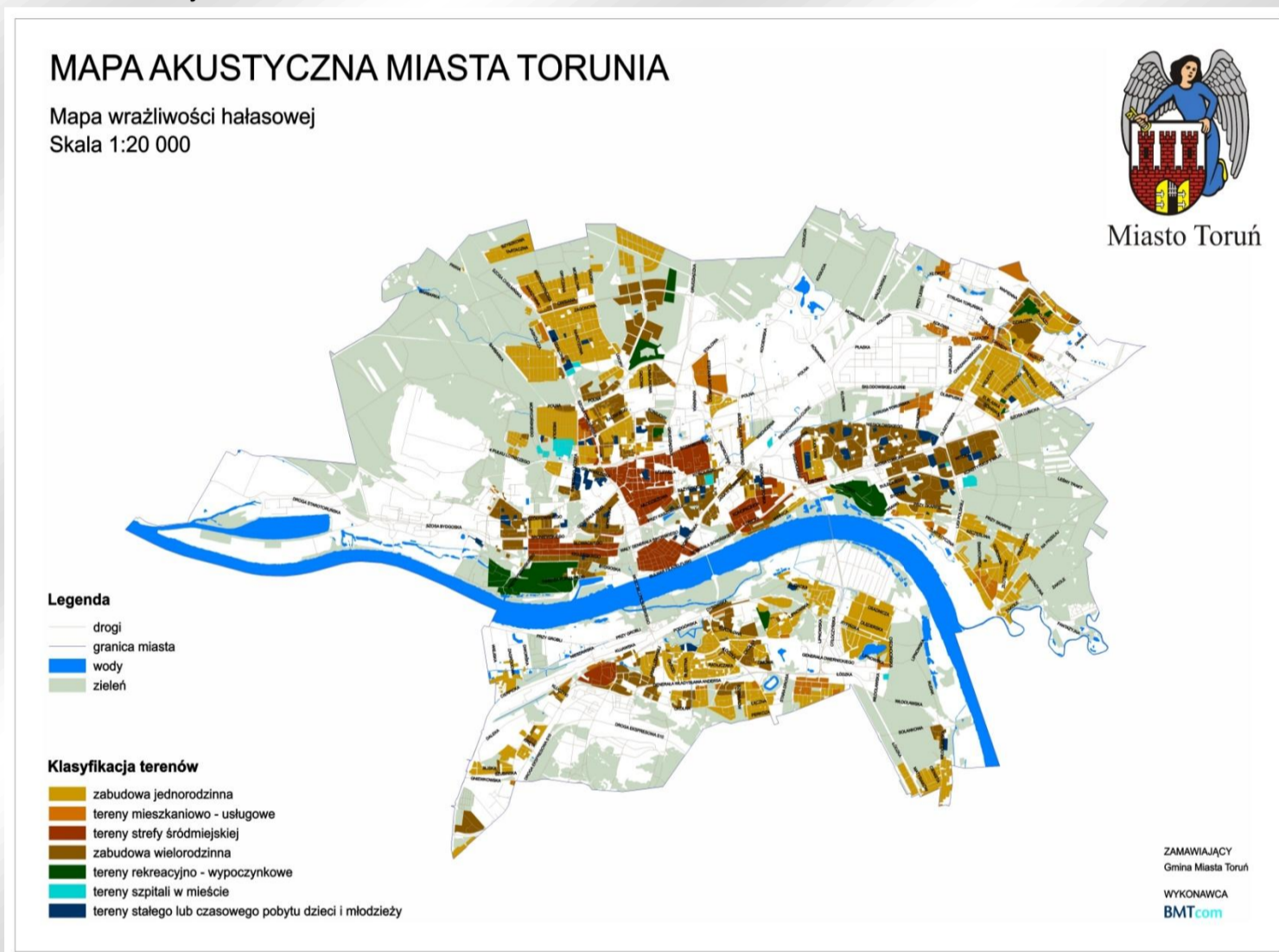
Mapa wrażliwości hałasowej

Powierzchnia terenów chronionych akustycznie wynosi łącznie 21,5 km², co stanowi 18,6% powierzchni miasta w tym:

- tereny strefy śródmiejskiej (powierzchnia: 2,5 km²),
- tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (8,9 km²),
- tereny mieszkaniowo-usługowe (1,6 km²),
- tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej (6,0 km²),
- tereny szpitali w miastach (0,2 km²),
- tereny zabudowy związanej ze stałym lub czasowym pobytem dzieci i młodzieży (żłobki, przedszkola, szkoły, internaty itp.) (0,8 km²),
- tereny rekreacyjno-wypoczynkowe (1,5 km²).

MAPA 1

Mapa wrażliwości hałasowej

Hałas komunikacyjny

Tereny zagrożone hałasem drogowym to przede wszystkim obszary położone w sąsiedztwie głównych ciągów komunikacyjnych (DK91, DK15, DK80, DW553) położone w obrębie osiedli: Bydgoskie Przedmieście, Chełmińskie Przedmieście, Jakubskie Przedmieście, Mokre Przedmieście, Podgórz, Rubinkowo, Wrzosa, Stare Miasto.

Razem: 0,84 km² (L_{DWN}) / 0,38 km² (L_N)

Tereny zagrożone hałasem kolejowym, to głównie rejon linii kolejowej nr 18, m.in. osiedla: Czerniewice, Rudak, Podgórz.

Razem: 0,18 km² (L_{DWN}) / 0,16 km² (L_N)

Terenów zagrożonych hałasem tramwajowym nie zidentyfikowano.

Wykonana ocena klimatu akustycznego miasta Torunia wykazała, że przekroczenie standardów akustycznych dotyczy: 4,5 tys. mieszkańców (2,4%) w przypadku oddziaływania hałasu drogowego, 0,95 tys. (0,5%) mieszkańców dla hałasu przemysłowego, 0,07 tys. mieszkańców dla hałasu kolejowego.

Kolejnym etapem jest wykonanie Programu ochrony środowiska przed hałasem.

MAPA 2

Mapa terenów zagrożonych hałasem drogowym - L_{DWN}

Pomiary hałasu drogowego

Wprowadzenie do polskich przepisów standardów zawartych w dyrektywie 2002/49/WE Parlamentu Europejskiego - w sprawie oceny i kontroli poziomu hałasu w środowisku, wymusiło konieczność modyfikacji dotychczas obowiązujących reguł oceny parametrów klimatu akustycznego środowiska, określających go wartości dopuszczalnych i sposobów ich estymacji. W związku z powyższym od 1 stycznia 2014 roku na stacji pomiarowej monitoringu powietrza „Kaszownik” w Toruniu funkcjonuje automatyczny pomiar hałasu komunikacyjnego. Urządzenie wykonuje pomiar przez 10 minut w systemie ciągłym i uśrednia wartości hałasu dla godziny, pory dnia, pory tygodnia, miesiąca i roku. Uzyskane wyniki to długookresowy średni poziom

dźwięku A wyrażony w decybelach (dB) tzw. L_{DWN} . Wskaźnik ten wyznacza się w ciągu wszystkich dób w roku, z uwzględnieniem pory dnia (rozumianej jako przedział czasu od godz. 6:00 do 18:00), pory wieczoru (przedział czasu od godz. 18:00 do 22:00) oraz pory nocy (przedział czasu od godz. 22:00 do 6:00). Wyznacza się ponadto długookresowy średni poziom dźwięku A wyrażony w decybelach (dB) tzw. L_N . Jest to wskaźnik wyznaczony w ciągu wszystkich pór nocy w roku (rozumianych jako przedział czasu od godz. 22:00 do 6:00).

Uzyskane wyniki w latach 2014-2016 nie wykazują przekroczenia norm określonych dla hałasu (Obwieszczenie MŚ z dnia 15 października 2013 roku w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku).

Tabl. 3. Zestawienie wyników ciągłych pomiarów hałasu drogowego w 2016 roku przy ul. Przy Kaszowniku w Toruniu
Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Lp.	Miesiąc	Długookresowy średni poziom dźwięku A L_{DWN}	Dopuszczalna norma DOBA	Długookresowy średni poziom dźwięku A L_N	Dopuszczalna norma NOC
1	styczeń	60,7	68,0	54,3	59,0
2	luty	61,1		54,0	
3	marzec	61,4		54,0	
4	kwiecień	65,4		58,1	
5,	maj	65,0		58,5	
6	czerwiec	64,2		57,7	
7	lipiec	62,0		57,7	
8	sierpień	64,0		56,8	
9	wrzesień	64,0		56,3	
10	październik	60,0		52,7	
11	listopad	62,3		55,0	
12	grudzień	58,5		51,7	
	średnia roczna	64,8	64,8	55,7	59,0

LUDNOŚĆ

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy.
2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia.
3. Dane o stanie ludności na terenie miasta podaje się na podstawie bilansów i struktury ludności faktycznie zamieszkującej dany obszar.
4. Przez ludność w wieku produkcyjnym (Tabl. 6) rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, a dla kobiet 18-59 lat. Pod pojęciem wieku nieprodukcyjnego rozumie

- się wiek przedprodukcyjny, tj. ludność do 17 lat i wiek poprodukcyjny, tj. mężczyźni powyżej 65 lat i kobiety powyżej 60 lat.
5. Przyrost naturalny (Tabl. 7) stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i zgonów w danym okresie.
6. Współczynnik dynamiki demograficznej jest to stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów w danym okresie.
7. Wskaźniki podawane w przeliczeniu na 1.000 mieszkańców obliczone są w stosunku do ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania.

Tabl. 4. Ludność
Stan w dniu 31 XII

Lata	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
1990	202.218	107.613	94.605
1996	205.120	108.831	96.289
2000	204.322	108.233	96.089
2002	210.702	112.714	97.988
2004	208.278	111.546	96.732
2006	207.190	111.116	96.074
2008	206.013	110.667	95.346
2010	205.312	110.357	94.955
2011	204.921	109.657	95.264
2012	204.299	109.392	94.907
2013	203.447	108.932	94.515
2014	203.158	108.797	94.361
2015	202.689	108.442	94.247
2016	202.521	108.291	94.230

Stan i struktura ludności

Według stanu na 31 grudnia 2016 roku Toruń liczył 202.521 mieszkańców (108.291 kobiety i 94.230 mężczyzn). W porównaniu do roku 2015 liczba mieszkańców spadła o 168 osób (tj. o 0,08%).

W ogólnej liczbie mieszkańców miasta kobiety stanowią 53,47%. Oznacza to, że na każdym 100 mężczyzn przypada 115 kobiet. Wysoki współczynnik feminizacji utrzymuje się na stałym poziomie

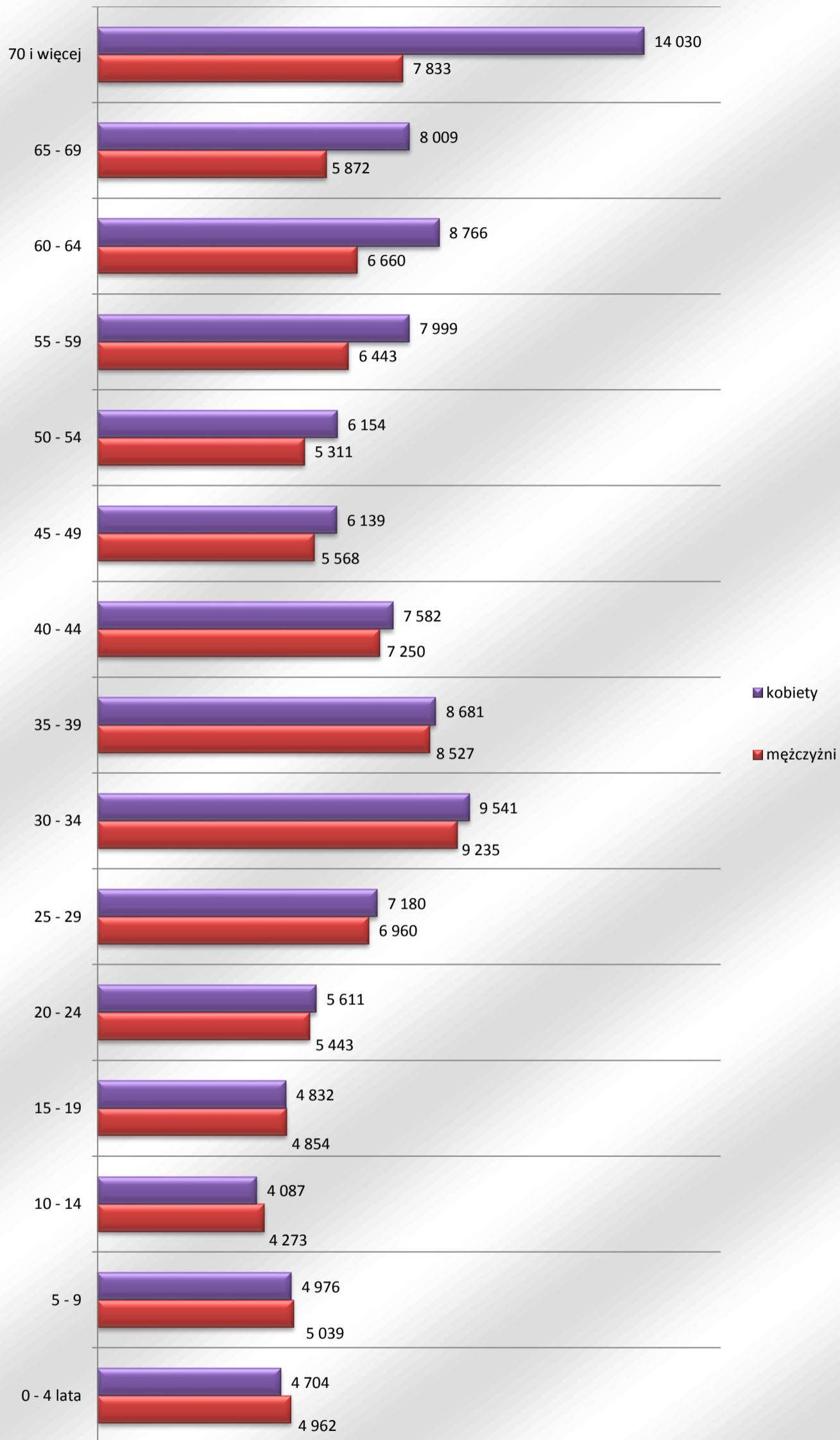
i przewyższa współczynnik krajowy dla miast, który wynosi 111 kobiet na 100 mężczyzn.

Analizując strukturę wiekową ludności miasta należy zwrócić uwagę na najwyższy udział osób najstarszych (10,80% osób w wieku 70 i więcej lat) oraz w wieku 30-34 lat (9,27%) i 35-39 (8,50%). Najmniej liczną grupą wiekową są osoby w wieku 10-14 lat (4,13%).

Tabl. 5. Ludność według wieku
Stan w dniu 31 XII

Grupy wieku (lata)	1995	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016
0-4	10.891	10.044	9.463	9.242	8.967	8.970	9.507	10.393	10.295	9.960	9.636	9.521	9.666
5-9	13.347	11.652	11.295	10.249	9.342	9.051	8.759	8.541	9.006	9.322	9.830	9.951	10.015
10-14	17.873	15.410	13.990	12.668	11.598	10.466	9.504	8.789	8.438	8.359	8.277	8.306	8.360
15-19	18.773	18.986	19.937	17.647	15.441	14.026	12.932	11.611	10.359	10.128	9.877	9.767	9.686
20-24	17.702	19.607	20.159	21.907	21.522	20.202	17.839	16.144	14.197	13.325	12.605	11.610	11.054
25-29	12.648	14.349	16.502	18.084	18.731	19.247	19.734	19.011	18.316	17.129	16.058	15.074	14.140
30-34	13.125	12.695	13.020	14.143	15.384	16.689	17.631	17.525	18.068	18.610	18.863	19.046	18.776
35-39	17.644	14.211	13.229	12.600	12.300	12.833	13.881	14.759	15.848	16.121	16.636	16.996	17.208
40-44	18.896	18.935	17.466	15.189	13.189	12.252	11.850	11.812	12.584	13.086	13.708	14.182	14.832
45-49	16.943	18.306	18.392	18.247	17.492	15.477	13.196	12.289	11.572	11.390	11.297	11.391	11.707
50-54	9.538	12.920	16.330	17.379	17.329	17.185	17.167	16.082	14.136	13.038	12.348	11.851	11.465
55-59	9.433	9.250	9.050	10.793	13.604	15.933	16.178	16.619	16.688	16.660	16.084	15.325	14.442
60-64	8.589	8.827	8.850	8.791	8.562	9.042	11.268	14.426	15.305	15.357	15.466	15.546	15.426
65-69	7.083	7.648	7.917	8.084	8.126	8.014	7.860	7.649	9.220	10.426	11.697	13.205	13.881
70 i więcej	12.175	13.318	14.594	15.679	16.691	17.803	18.707	19.479	20.267	20.536	20.776	20.918	21.863
OGÓŁEM	204.660	206.158	210.194	210.702	208.278	207.190	206.013	205.129	204.299	203.447	203.158	202.689	202.521

Rys. 3. Ludność według wieku i płci
Stan w dniu 31 XII 2016 r.

W stosunku do 1995 roku największy spadek liczebności odnotowano wśród dzieci 10-14-letnich - o 9.513 osób (tj. o 53,23%) oraz w grupie 15-19 latków - o 9.087 dzieci (tj. 48,40%). Największe przyrosty wystąpiły zaś w gronie seniorów - o 9.688 osób (tj. o 79,57%) wśród osób w wieku 70 lat i starszych, o 6.837 osób (tj. o 79,60%) w grupie 60-64 latków oraz niemal dwukrotny - o 95,98%, tj. 6.798 osób wśród mieszkańców w wieku 65-69 lat.

Na podstawie danych można zaobserwować, iż w najstarszych grupach wiekowych następuje stały wzrost liczby ludności (w liczbach bezwzględnych największy w grupie 70 i więcej). Należy odnotować rosnącą od 2010 roku liczbę dzieci w wieku 5-9 lat oraz zatrzymanie w 2016 roku równie długo trwającego spadku wśród najmłodszych (0-4 lata). Liczba osób w pozostałych grupach wiekowych zmienia się nieznacznie bądź podlega wahaniom.

Tabl. 6. Ludność według ekonomicznych grup wieku
Stan w dniu 31 XII

Lata	Ogółem	w wieku		
		przedprodukcyjnym	produkcyjnym	poprodukcyjnym
1990	202.218	59.360	121.180	21.678
1996	205.120	51.537	128.915	24.668
2000	204.322	44.819	132.587	26.916
2002	210.702	41.734	140.227	28.741
2004	208.278	38.214	140.392	29.672
2005	208.007	37.244	140.820	29.943
2006	207.190	36.403	139.917	30.870
2008	206.013	34.826	138.271	32.916
2009	205.718	34.389	137.413	33.916
2010	205.312	33.987	136.311	35.014
2011	204.921	33.719	134.415	36.787
2012	204.299	33.421	132.841	38.037
2013	203.447	33.402	130.466	39.579
2014	203.158	33.381	128.584	41.193
2015	202.689	33.384	126.388	42.917
2016	202.521	28.041	129.970	44.510

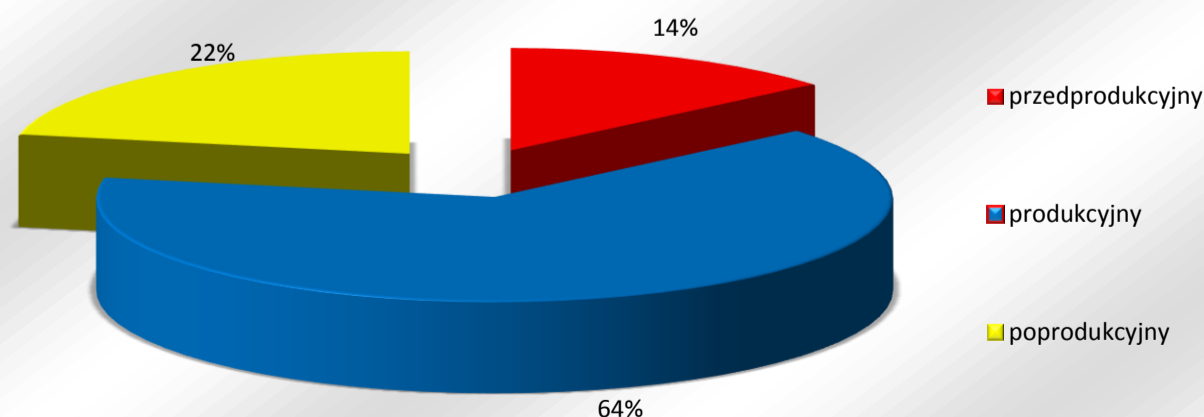
W Toruniu obserwuje się stały spadek ludności w wieku przedprodukcyjnym. Od 1990 roku wyniósł on 31.319 osób (tj. 52,8%). Obserwuje się natomiast tendencję wzrostową liczby osób, które przekroczyły potencjalny wiek zdolności do pracy (kobiety - 60 lat, mężczyźni - 65 lat). Liczba osób w wieku poprodukcyjnym od 1990 roku wzrosła o 22.832 osób (tj. ponad dwukrotnie, o 105,3%). Potencjalne zasoby pracy pozostają na zbliżonym poziomie z najwyższą wartością osiągniętą w roku 2005.

Konsekwencją zmian struktury wieku ludności jest kształtowanie się wskaźnika obciążenia demograficznego ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym (przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym). Na koniec 2016 roku wyniósł on 55,8 na 100 osób

i spadł w porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku z poziomu 58,0. Dla ludności mieszkającej w miastach Polski wskaźnik obciążenia demograficznego wyniósł na koniec 2016 roku 62,0. Systematycznie rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 1990 roku wskaźnik ten wyniósł 17,9 a w 2015 roku 34,2.

Mimo odnotowanych zmian, struktura wieku mieszkańców Torunia jest nadal korzystna ze względu na utrzymujący się wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym i niski w wieku poprodukcyjnym. Należy jednak wskazać, że udział ludności w wieku 65 lat i więcej systematycznie rośnie (od 10,72% w roku 1990 do 21,98% w 2016 roku), co świadczy o postępującym procesie starzenia się ludności miasta.

Rys. 4. Ludność według ekonomicznych grup wieku
Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Ruch naturalny ludności

Ilość zawieranych małżeństw jest jednym z zasadniczych czynników wpływających na poziom urodzeń. Liczba zawieranych małżeństw w okresie 1990-2016 ulegała wahaniom osiągając najwyższy wynik w 2008 roku. Od 2013 systematycznie rośnie - w 2016 roku wyniosła 979, o 35 (tj. 3,7%) więcej niż w roku poprzednim.

Liczba urodzeń żywych w ostatnim kwartale ulegała wahaniom. Od 2013 roku stale rośnie, pozostając jednak na poziomie wyraźnie niższym niż w roku 1990. Stanowi 84,0 %, tj. mniej o 400 nowo narodzonych.

Od roku 1990 znacznie zmniejszył się współczynnik dynamiki demograficznej. W 1990 wynosił 1,436, a w 2016 roku 1,097. W roku 2016 odnotowano 1.915 zgonów. Współczynnik zgonów na 1.000 mieszkańców wyniósł 9,46.

Przyrost naturalny na 1.000 mieszkańców był nieporównywalnie mniejszy niż w roku 1990, kiedy wyniósł 3,9, jednak drugi rok z rzędu pozostał na dodatnim poziomie wynosząc w 2016 roku 0,91.

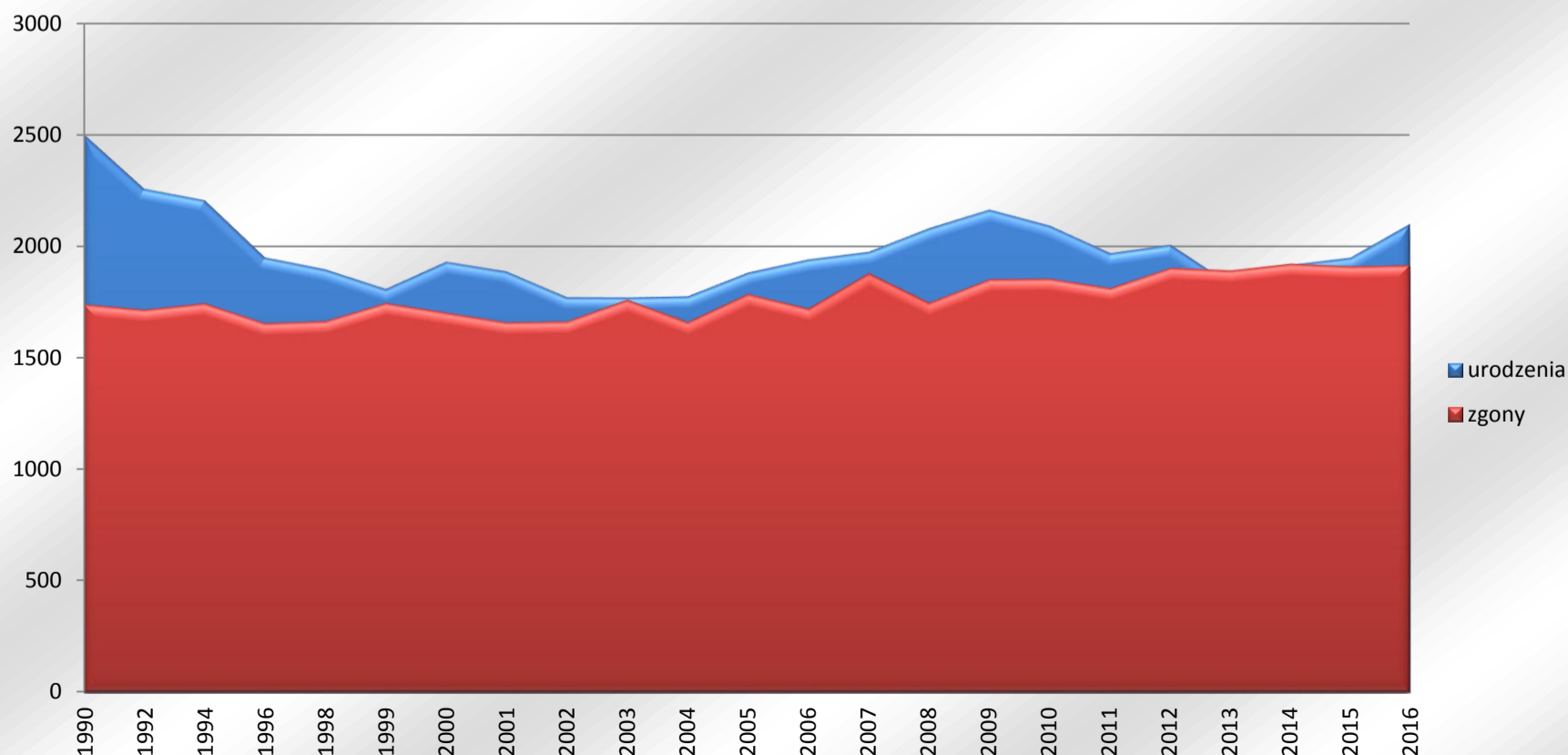
Tabl. 7. Ruch naturalny ludności
Stan w dniu 31 XII

Lata	Małżeństwa	Urodzenia żywe	Zgony		Przyrost naturalny
			ogółem	w tym: niemowląt	
1990	1.202	2.500	1.741	39	759
1996	1.037	1.950	1.655	28	295
2000	1.228	1.930	1.703	10	227
2002	1.044	1.772	1.663	8	109
2003	1.055	1.771	1.760	16	11
2004	999	1.776	1.661	14	115
2005	1.145	1.882	1.786	11	96
2006	1.206	1.941	1.721	6	220
2007	1.256	1.975	1.879	9	96
2008	1.381	2.081	1.747	11	334
2009	1.348	2.164	1.852	13	312
2010	1.207	2.091	1.855	12	236
2011	1.046	1.969	1.812	8	157
2012	1.022	2.007	1.903	13	104
2013	887	1.828	1.891	4	-63
2014	934	1.916	1.921	6	-5
2015	944	1.949	1.910	10	39
2016	979	2.100	1.915	10	185

W migracjach ludności w Toruniu do 1999 roku saldo było dodatnie. Od 2000 roku odpływ przeważa nad napływem ludności

i saldo to jest coraz większe. W 2016 roku odpływ był większy niż napływ o 258 osób.

Rys. 5. Ruch naturalny ludności w latach 1990-2016
Urodzenia i zgony

RYNEK PRACY

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy oraz Powiatowego Urzędu Pracy dla Miasta Torunia.
2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia.
3. Do pracujących zaliczono:
  - osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy,
  - właściciele i współwłaściciele jednostek prowadzących działalność gospodarczą łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin,
  - osoby wykonujące pracę nakładczą,
  - agentów oraz osoby zatrudnione przez agentów,
  - członków spółdzielni produkcji rolniczej.

Stan, struktura i dynamika zatrudnienia

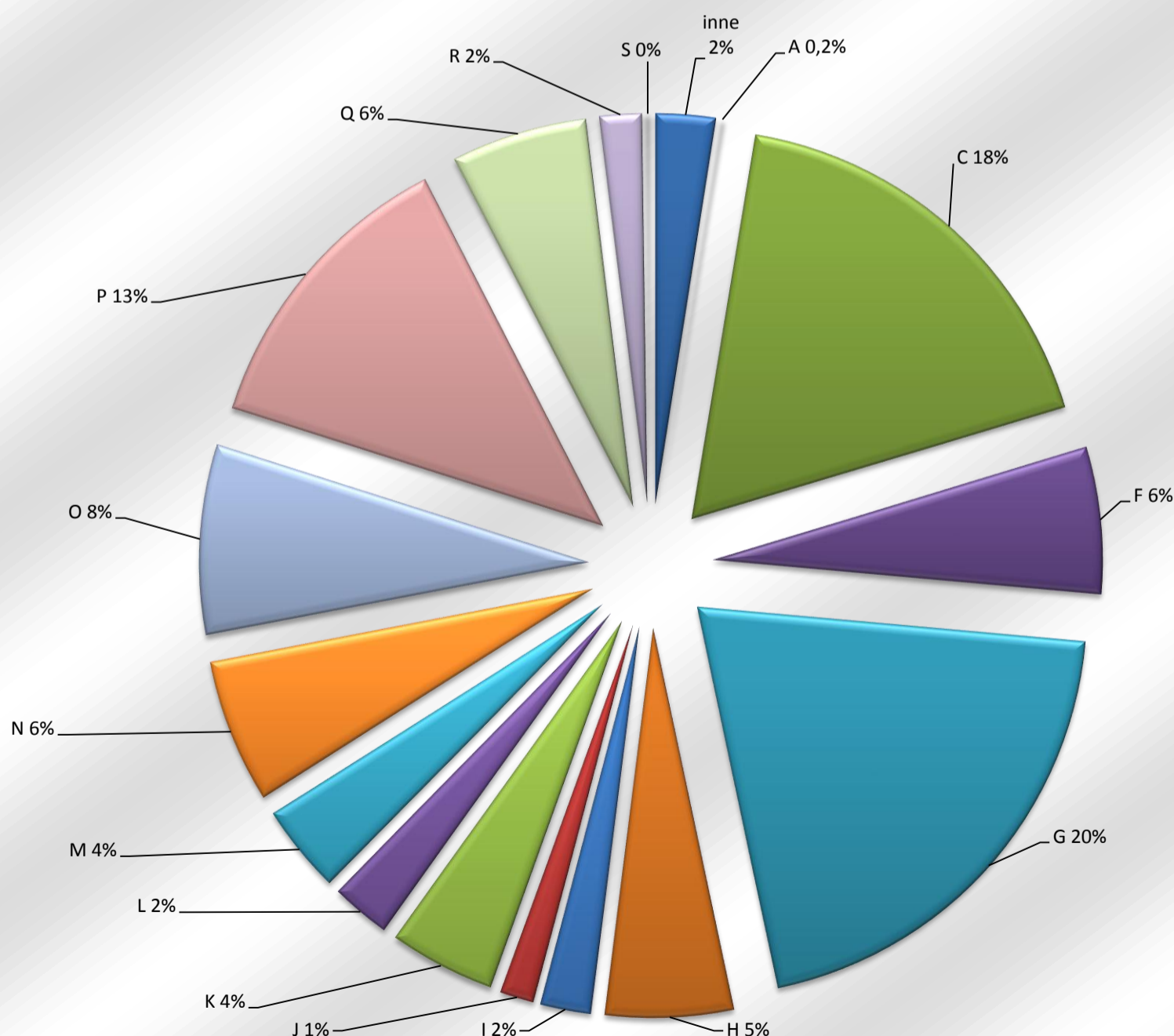
Od 1999 roku nastąpiła zmiana sposobu agregacji danych o pracujących. Są one zbierane w jednostkach, w których liczba zatrudnionych przekracza 9 osób (do 1998 roku - 5 osób).

Od 2009 roku dane agregowane są wg nowej klasyfikacji - PKD 2007. W związku z tym brak możliwości porównania danych w całym horyzoncie czasowym, w szczególności dla klas H, L, S oraz nowo wydzielonych J, M, N, R.

4. Dane o zatrudnionych nie obejmują osób zatrudnionych w jednostkach budżetowych resortu obrony narodowej i resortu spraw wewnętrznych, osób fizycznych i spółek cywilnych prowadzących działalność gospodarczą, w których liczba pracujących nie przekracza 9 osób, rolnictwa indywidualnego oraz duchowieństwa.
5. Definicja osoby bezrobotnej (Tabl. 9) podana jest w Ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. Nr 99, poz. 1001).
6. Dane o szkoleniach pozyskano z opracowania PUP dla Miasta Torunia Sytuacja osób bezrobotnych i poszukujących pracy - analiza poziomu bezrobocia w mieście Toruniu w 2012 roku.

Jednym z mierników służących do oceny faktycznego zaangażowania ludności w procesie pracy jest wskaźnik zatrudnienia ilustrujący udział ludności pracującej w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym. W 2016 wskaźnik ten wyniósł 48,9%, a w roku poprzednim 49,8%, (w roku 2000 przekraczał 50%).

Rys. 6. Pracujący w gospodarce narodowej według sekcji PKD
Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Tabl. 8. Pracujący w gospodarce narodowej według sekcji PKD

Stan w dniu 31 XII (30 IX dla roku 1998)

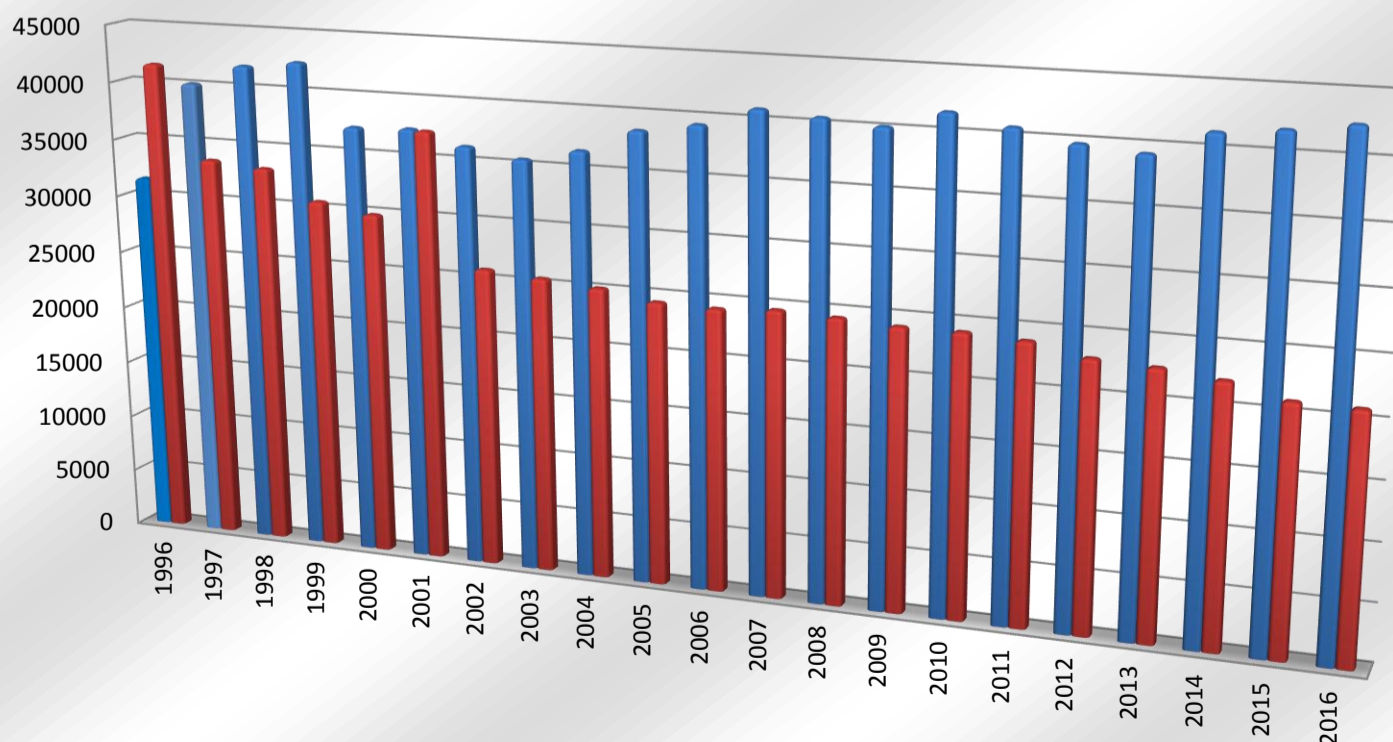
Sekcje PKD*	1994	1998	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016
A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	269	278	357	166	164	198	152	60	80	94	98
C Przetwórstwo przemysłowe	26.228	25.961	20.239	19.253	17.883	16.621	13.197	12.971	12.335	12.044	11.279
F Budownictwo	5.093	5.409	2.944	2.818	3.767	4.795	4.457	4.144	3.803	3.918	3.860
G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	5.984	8.994	7.396	8.566	9.949	10.888	12.465	12.148	12.799	12.250	12.892
H Transport i gospodarka magazynowa	5.778	5.210	4.445	4.081	3.999	3.968	3.534	3.364	3.301	3.320	3.372
I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	915	1.034	798	758	957	853	1.214	1.248	1.189	1.249	1.337
J Informacja i komunikacja	-	-	-	-	-	-	609	648	778	751	894
K Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	1.967	2.548	1.751	1.941	2.025	2.003	2.618	1.993	2.273	2.278	2.801
L Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	3.064	4.647	4.785	4.754	5.587	5.726	1.395	1.393	1.516	1.508	1.565
M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	-	-	-	-	-	-	2.725	2.910	2.711	2.395	2.335
N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	-	-	-	-	-	-	2.707	2.614	3.164	3.852	3.797
O Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	2.553	3.085	3.289	3.691	3.988	4.610	5.160	5.045	5.125	4.987	5.010
P Edukacja	7.528	7.790	7.801	8.318	8.060	8.169	8.271	7.844	8.169	8.012	7.993
Q Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	6.043	6.283	4.950	4.030	3.960	3.965	3.934	3.739	3.534	3.554	3.580
R Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	-	-	-	-	-	-	1.016	1.038	1.070	1.079	1.096
S Pozostała działalność usługowa	2.204	2.112	1.829	1.725	1.631	1.853	329	156	186	168	136
Ogółem	69.561	75.096	62.269	61.811	63.754	65.099	65.892	62.877	63.629	62.986	63.610

* nazewnictwo wg PKD 2007, dane do roku 2008 wg wcześniejszych klasyfikacji

W stosunku do roku poprzedniego w roku 2015, udział pracujących w sektorze prywatnym uległ wzrostowi i wynosi 66,46% i systematycznie rośnie w przeciągu ostatnich 5 lat (63% w roku 2011, 63,33% w roku 2012 i 2013, 65% w 2014 r.). Systematycznie na przestrzeni kilku ostatnich lat można zauważyć wzrost udziału pracujących w sektorze prywatnym, a tym samym spadek pracujących w sektorze publicznym.

W Toruniu najczęściej osób pracuje w sekcjach: Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów (20,3%), Przetwórstwo przemysłowe (17,7%), Edukacja (12,5%). Analogicznie jest w innych miastach Polski - te same sekcje zatrudniają w nich najczęściej osób.

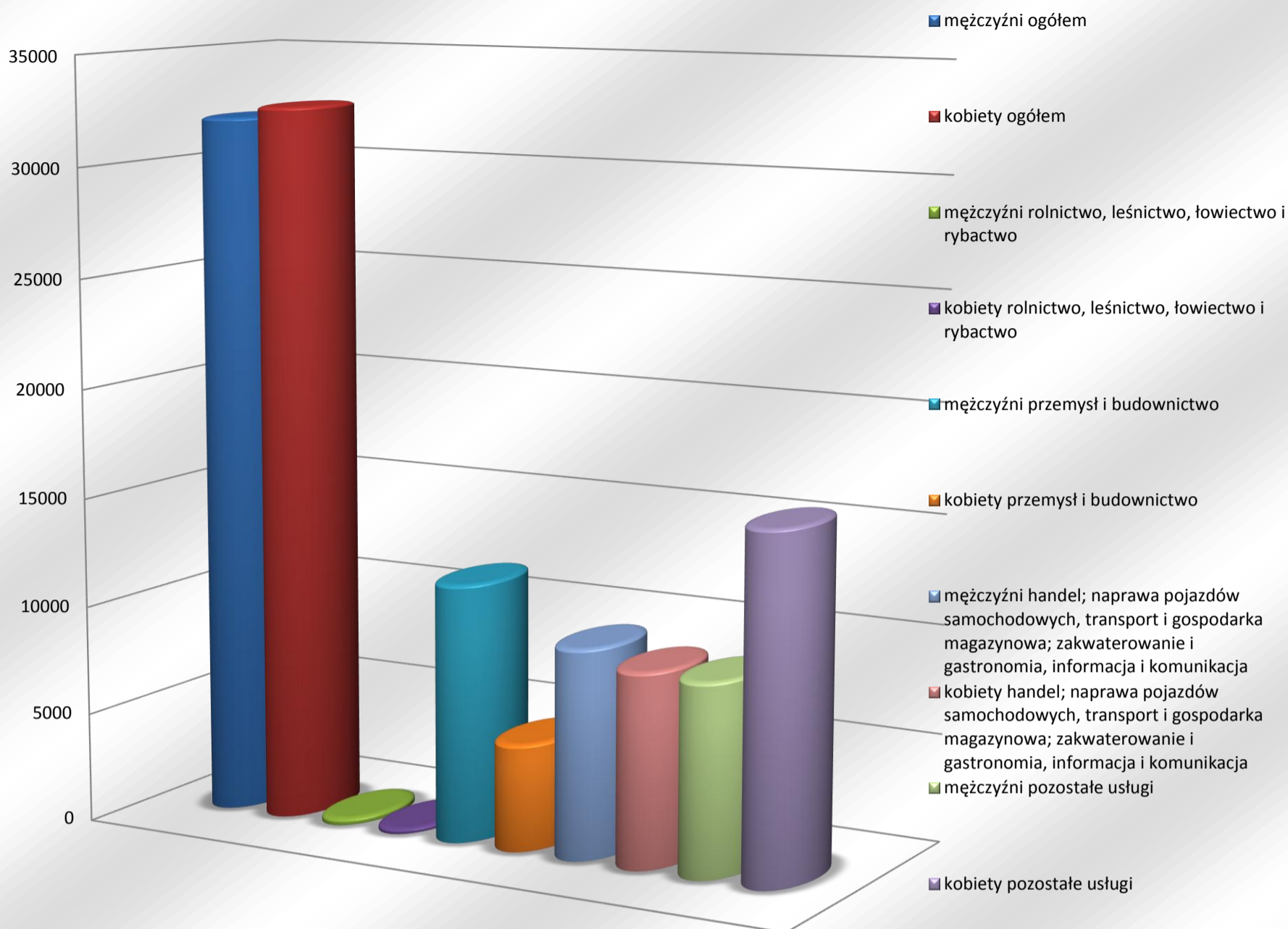
Rys. 7. Pracujący w gospodarce narodowej według sektorów w latach 1996-2016

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
■ sektor prywatny	31532	40143	41932	42505	37289	37471	36314	35578	36614	38613	39402	40972	40596	40190	41651	40777	39819	39387	41356	41858	42554
■ sektor publiczny	41633	33555	33164	30650	29884	37373	25955	25599	25197	24449	24352	24681	24503	24221	24241	23991	23058	22806	22273	21128	21056

Rys. 8. Pracujący zatrudnieni i przeciętne zatrudnienie według płci i grup sekcji PKD

Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Poziom i stopa bezrobocia

Liczba osób bezrobotnych w Toruniu, zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy dla Miasta Torunia wyniosła na koniec 2016 roku 5.569. Poziom liczby bezrobotnych na koniec roku się zmniejszył się w porównaniu do tego samego okresu z roku 2015 o 678 osób tj. o 10,9%. Zmalało jednak tempo spadku bezrobocia.

Stopa bezrobocia w grudniu 2016 roku wyniosła w Toruniu 6,1%, mniej o 0,8 punktu procentowego w porównaniu do 6,9% rok wcześniej. Wartość ta jest istotnie mniejsza od analogicznego wskaźnika dla całego województwa kujawsko-pomorskiego, który wyniósł 12,1% na koniec 2016 roku i 13,3% w grudniu 2015 roku.

W roku 2016 pozyskano dużą ilość - ponad 7.000 ofert pracy.

Udział podjęć pracy w ogólnej liczbie wyłączeń znacząco wzrósł w porównaniu do roku poprzedniego - do poziomu 51,3%.

Nie zmienił się znacząco procentowy udział bezrobotnych z prawem do zasiłku. Grupa ta stanowiła w końcu 2016 roku 13,3% ogółu bezrobotnych (w roku wcześniejszym - 13,4%).

W grupie bezrobotnych określanych jako znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy spadł udział procentowy i liczbowy: bezrobotnych do 25 roku życia, długotrwale bezrobotnych i osób po 50 roku życia.

Nadal w Toruniu nie odnotowujemy istotnego udziału w grupie bezrobotnych osób z wykształceniem wyższym w wieku do 27 lat.

W roku 2016 nie odnotowano zwolnień grupowych osób z miasta Torunia. Wszystkie zapowiedzi dotyczyły firm ogólnokrajowych i jeżeli były realizowane to obejmowały grupy osób spoza naszego miasta.

Struktura bezrobotnych

Znaczny odsetek osób bezrobotnych w rejestrach Powiatowego Urzędu Pracy dla Miasta Torunia stanowiły osoby z wiodących grup (dawniej będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy). Na koniec grudnia 2016 roku było to 4.680 osób, stanowiących 84,0% ogółu bezrobotnych. Na koniec poprzedniego roku zanotowano ich 5.357 (85,6% ogółu zarejestrowanych).

W poszczególnych kategoriach sytuacja kształtowała się następująco:

- bezrobotni do 30-go roku życia - 1.232 osoby (w tym 62,2% kobiet), w ogóle osób bezrobotnych udział tej grupy wyniósł 22,1%;
- bezrobotni do 25-go roku życia - 540 osób (w tym 59,2% kobiet), w ogóle osób bezrobotnych udział tej grupy wyniósł 9,7%;
- długotrwale bezrobotni - 2.900 osób (w tym 56,6% kobiet), stanowiące 52,1% ogółu zarejestrowanych;
- osoby powyżej 50-go roku życia - 1.568, w tym 568 kobiet. Stanowili oni 28,2% ogółu zarejestrowanych;
- posiadające co najmniej 1 dziecko do 6/18 roku życia - 1.091 osób (w tym 903 kobiet) stanowiących 19,6% ogółu bezrobotnych;
- niepełnosprawni - 443 osoby (8,0% ogółu).

Bezrobotne kobiety stanowiły 55% ogółu bezrobotnych, tj. na 100 osób - 45 osób stanowili mężczyźni, a 55 kobiety. Rok wcześniej podział ten przedstawiał się bardzo podobnie 47/53.

Tabl. 9. Bezrobotni

Stan w dniu 31 XII

Lata	Ogółem	w tym:		
		bez prawa do zasiłku	ze zwolnień grupowych	absolwenci
1993	20.466	12.612	4.824	1.099
1995	13.965	5.147	1.569	1.248
1996	11.950	4.902	1.159	320
1998	6.727	5.202	475	454
2000	11.492	9.780	718	887
2002	13.852	12.256	1.263	1.001
2003	14.317	12.681	1.245	1.090
2004	12.180	10.935	825	-
2005	11.117	9.827	696	-
2006	8.969	7.883	511	-
2007	5.802	4.679	493	-
2008	5.589	4.466	x	-
2009	7.653	5.978	x	-
2010	7.481	6.036	264	-
2011	7.380	5.922	237	-
2012	8.808	7.220	224	421
2013	9.433	8.116	229	419
2014	7.430	6.533	0	272
2015	6.247	5.411	0	229
2016	5.569	4.827	0	190

* - od 1 czerwca 2004r. w myśl nowej ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004r. nie ma pojęcia absolwent. Osoby te znajdują się w grupie osób do 25-go roku życia.

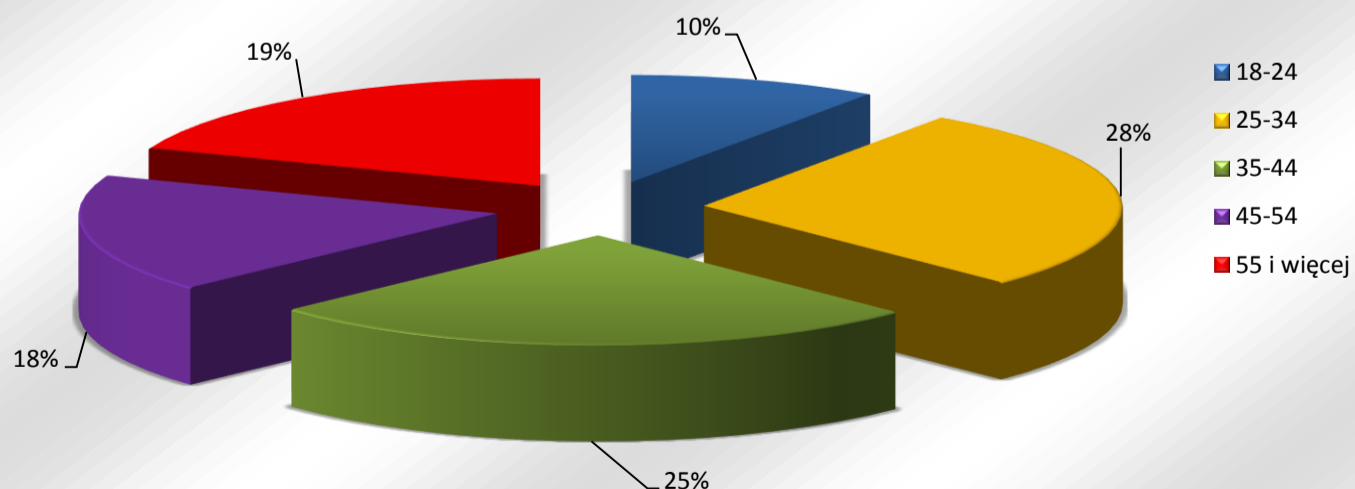
Analiza struktury osób bezrobotnych ze względu na wiek pokazuje, że najliczniejszą grupę stanowiły osoby wieku 25-34 (1.545 osób) oraz 35-44 (1.427 osób). Najmniej zarejestrowanych było osób do 25 roku życia - 540 (w porównaniu do poprzedniego roku nastąpił spadek o 103 osoby). W poszczególnych grupach wiekowych większość stanowiły kobiety (18-24 - 59,3%; 25-34 - 62,3%; 35-44 - 59,6%; 45-54 - 53,3%) z wyjątkiem grupy najstarszej (55 i więcej - 36,7%).

Na koniec 2016 roku najczęściej osób bezrobotnych posiadało wykształcenie gimnazjalne i niższe - 1.606, najmniej wykształcenie średnie ogólnokształcące - 552 osoby oraz wyższe - 998 osób. Tendencja taka utrzymuje się od 1993 roku.

Dokonując analizy osób bezrobotnych ze względu na okres pozostawania bez pracy należy zauważyć zbliżoną liczebność wszystkich grup wyspecyfikowanych według tej kategorii.

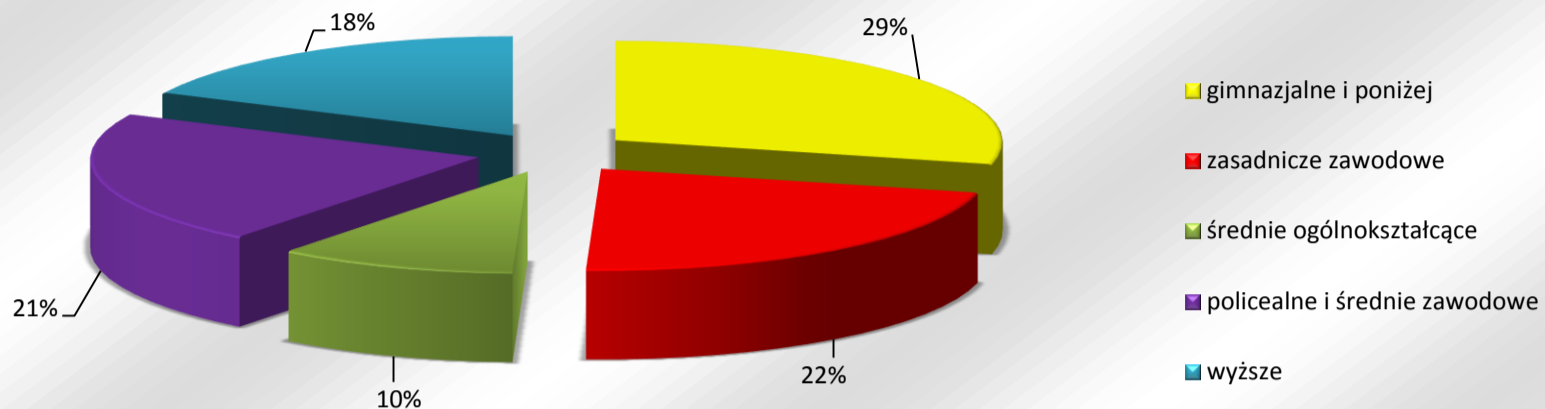
Rys. 9. Bezrobotni według wieku

Stan w dniu 31 XII 2016 r.

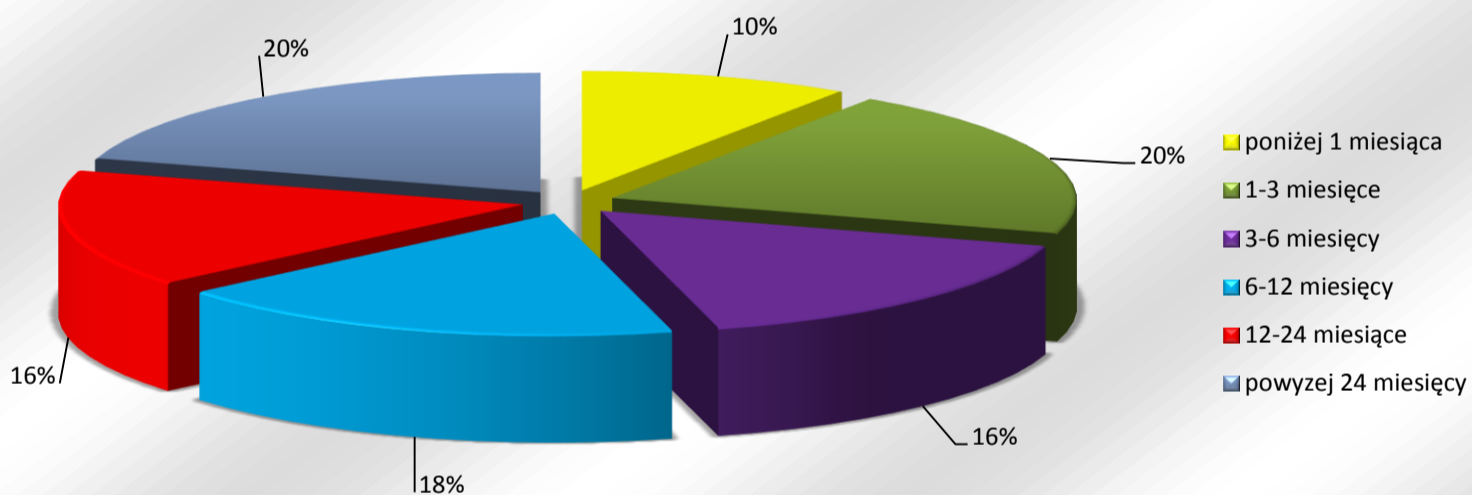

Rys. 10. Bezrobotni według poziomu wykształcenia
Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Rys. 11. Bezrobotni według czasu oczekiwania na pracę
Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Formy pomocy

W 2016 roku na realizację aktywnych form uzyskano środki Funduszu Pracy w łącznej wysokości 6.365,6 tys. zł (o 5.264,7 tys. zł środków mniej niż w 2015 roku)

Zaktywizowane zostały 874 osoby bezrobotne (o 581 osób mniej niż w 2015 r.), w tym:

- ze stażu skorzystało 167 osób (397 osób w 2015r.),
- dotacji udzielono 57 osobom (131 osób w 2015r.),
- w ramach zatrudnienia wspieranego zatrudniono 2 osoby (28 osób w 2015r.),

- przeszkolono 228 osób (396 osób w 2015r.),

- wyposażono 23 stanowiska pracy (138 stanowisk w 2015r.).

W pozostałych formach pomocy liczba zaktywizowanych osób utrzymała się na poziomie podobnym do roku 2015 (roboty publiczne, prace interwencyjne, prace społecznie użyteczne, inne).

W 2016r. uzyskano efektywność zatrudnieniową:

- w stażach ok. 75%, (około 10 p.proc. więcej niż w roku 2015),

- w szkoleniach ok. 55% (około 3% p. proc. mniej niż rok wcześniej).

INFRASTRUKTURA

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy oraz podmiotów realizujących stosowne zadania
2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia.
3. Dane o długości sieci gazowej (Tabl. 14) dotyczą sieci tzw. „rozdzielczej” (bez połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i innych obiektów).
4. Przez połączenie gazowe (Tabl. 14) prowadzące do budynków mieszkalnych (łącznie z budynkami zbiorowego zamieszkania, jak np. hotele pracownicze, domy studenckie i internaty, domy opieki społecznej) rozumie się odgałęzienia łączące poszczególne budynki z siecią uliczną.
5. Dane o ludności korzystającej z gazu (Tabl. 14) obejmują ludność w mieszkaniach wyposażonych w instalację gazu sieciowego, bez odbiorców korzystających z gazomierzy zbiorczych oraz ludność w budynkach zbiorowego zamieszkania.

6. Dane o liczbie odbiorców i zużyciu energii elektrycznej nie obejmują gospodarstw domowych, których głównym źródłem utrzymania jest dochód z użytkowanego gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie. Dane o zużyciu energii i gazu sieciowego ustalono w oparciu o przeciętną liczbę odbiorców w roku.
7. Przez linię komunikacyjną (Tabl. 16) rozumie się trasę łączącą krańcowe punkty przebiegu wozów oznaczonych tym samym numerem lub znakiem literowym. Jako długość linii komunikacyjnych przyjęto sumę długości wszystkich stałych dziennych linii autobusowych, tramwajowych, po których kursują wozy oznaczone odrębnymi numerami (znakami literowymi). Długość tras jest to długość odcinków ulic, po których kursują autobusy i tramwaje.
8. Dane o przewozach pasażerów przyjęto szacunkowo w oparciu o sprzedaż biletów miesięcznych i jednorazowych

Tabl. 10. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna
Stan w dniu 31 XII

Lata	sieć wodociągowa (km)	sieć kanalizacyjna (km)
1990	189,5	156,4
1994	190,3	159,2
1998	266,6	194,7
2002	260,0	212,8
2005	454,6	297,4
2006	459,9	312,3
2008	484,2	366,7
2010	508,8	524,9
2011	549,2	538,9
2012	557,4	548,5
2013	561,1	551,7
2014	567,8	560,4
2015	569,9	566,0
2016	576,8	571,1

A. WODOCIĄGI I KANALIZACJA

Jednostką zaopatrującą miasto w wodę i sprawującą nadzór nad funkcjonowaniem systemu wodno-kanalizacyjnego są Toruńskie Wodociągi Sp. z o.o.

Sieć wodociągowa i kanalizacyjna

Odsetek ludności korzystających z sieci wodociągowej, według faktycznego miejsca zamieszkania wyniósł w 2016 roku - 98,2%, a korzystających z sieci kanalizacyjnej - 98%.

Struktura materiałowa sieci wodociągowej jest zróżnicowana, jednakże większość przewodów wykonana jest z żeliwa. Obecnie budowane przez Spółkę przewody wodociągowe wykonane są przede wszystkim z rur z żeliwa sferoidalnego. Istotnym problemem istniejącego systemu wodociągowego jest ich zły stan, spowodowany rosnącym wiekiem sieci wodociągowej, rodzajem materiału, z którego zostały wykonane przewody i związanymi z tym awariami, nieszczelnościami na sieci i tym samym stratami wody. Ilość podłączeń do sieci wodociągowej na koniec 2016 roku wynosiła 9.584 szt.

Ścieki odprowadzane są do Centralnej Oczyszczalni Ścieków głównymi kolektorami miasta tj. kolektorem A, B, C, A+B, F, natomiast

do Oczyszczalni Ścieków Czerniewice kolektorem H. Ścieki odprowadzane są w systemach grawitacyjnym oraz tłocznym. W eksploatacji Spółki znajdują się obecnie: 34 tłocznie ścieków, 17 przepompowni oraz 22 przydomowe przepompownie ścieków. W sieci kanalizacji ogólnospławnej znajduje się 10 przelewów burzowych.

Struktura materiałowa sieci kanalizacyjnej jest zróżnicowana. Istniejące przewody kanalizacyjne wykonane są z rur kamionkowych, betonowych, tworzyw i żywic, a także z cegieł. Obecnie budowane przez Spółkę przewody kanalizacyjne wykonane są przede wszystkim z rur kamionkowych.

Stan techniczny sieci kanalizacyjnej w Toruniu jest różny w zależności od daty budowy oraz zastosowanych materiałów. W wyniku wieloletniej eksploatacji stwierdzono, że przewody wybudowane w okresie przedwojennym, murowane z cegły kanalizacyjnej znajdują się w dobrym stanie technicznym i nie wymagają remontów. W różnym stanie są sieci z rur kamionkowych, są one preferowane do budowy nowych sieci kanalizacyjnych. Przewody betonowe bardzo często są spękane z wyraźnymi objawami korozji i praktycznie kwalifikują się do pilnego remontu. Ilość podłączeń do sieci kanalizacyjnej na koniec 2016 roku wynosiła 9.450 szt.

Tabl. 11. Awarie sieci wodociągowej i kanalizacyjnej

Stan w dniu 31 XII

Lata	sieć wodociągowa	sieć kanalizacyjna
2001	83	44
2002	94	33
2003	71	33
2004	54	44
2005	91	21
2006	178	35
2007	130	29
2008	109	29
2010	89	23
2011	175	25
2012	149	24
2013	113	23
2014	185	22
2015	176	18
2016	63	14

Zaopatrzenie w wodę

W Toruńskich Wodociągach Sp. z o.o. w 2016 roku wyprodukowano 14.286,8 tys. m³ wody. Produkcja wody z ujęcia powierzchniowego na Drwęcy wyniosła 5.095,8 tys. m³, a z ujęć podziemnych 9.191 tys. m³, co stanowiło odpowiednio 36% i 64% wody wyprodukowanej ogółem.

W porównaniu z poprzednim rokiem nastąpił wzrost produkcji wody o 709,7 tys. m³, tj. o 5,2 %. Najlepsze wykorzystanie zdolności produkcyjnej ujęć charakteryzuje Mała Nieszawka (84,3%). Pozostałe ujęcia są wykorzystywane w mniejszym stopniu. Toruńskie Wodociągi Sp. z o.o. dysponują nadwyżką zdolności produkcyjnej i wysokim poziomem rezerwy. Umożliwia to szybką reakcję w sytuacjach awaryjnych. Spółka dąży do możliwie wysokiego wykorzystania ujęć wód podziemnych - gruntowych ze względu na niższe koszty produkcji i wysoką jakość wody.

Sprzedaż wody w 2016 roku wyniosła 12.208,5 tys. m³, w stosunku do roku ubiegłego zwiększyła się o 772,5 tys. m³, tj. o 6,8 %. Roczny plan sprzedaży zrealizowano w 106,9%, przy dynamice w stosunku do poprzedniego roku wynoszącej 106,8%. Wzrost sprzedaży wody w mieście nastąpił w grupie odbiorców przemysłowych (o 22,1%). Sprzedaż wody dla gospodarstw domowych oraz dla pozostałych odbiorców zmniejszyła się odpowiednio o 0,6% i 0,2%. Odbiorcy hurtowi zakupili 585,1 tys. m³ wody więcej. Wzrost sprzedaży hurtowej o 29% spowodowany jest zwiększeniem zakupów przez: Inowrocław (o 95,9%), Lubicz (o 2,6%), PSSE Ostaszewo (o 11,2%) oraz gminę Żławieś Wielka (o 5,7%).

Zaopatrzenie miasta w wodę zapewnione jest z czterech źródeł:

- ujęcia powierzchniowego i infiltracyjnego stacji uzdatniania wody Drwęca-Jedwabno,
- ujęcia wód gruntowych i stacji uzdatniania wody Mała Nieszawka,
- ujęcia wód gruntowych Czerniewice - bez uzdatniania.

Podobnie jak w latach wcześniejszych, w 2016 r. Stacja Uzdatniania Wody "Drwęca-Jedwabno" funkcjonowała bez istotnych zakłóceń. Woda spełniała wszystkie wymagania jakościowe określone stosowanymi przepisami. W dalszym ciągu stację eksploatowano w układzie maksymalnego wykorzystania wody pochodzącej z ujęcia infiltracyjnego w Jedwabnie.

Woda uzdatniona z ujęcia „Mała Nieszawka” to produkt o bardzo wysokiej jakości, spełniający najbardziej rygorystyczne normy Unii Europejskiej. Po zakończonej realizacji projektu modernizacji stacji istotnie zwiększyły się możliwości dostarczania wody dla mieszkańców Torunia. Ponadto budowa magistrali wodociągowej pod dnem

Wisły pozwoliła na zwiększenie dostaw wody o najwyższej jakości i lepsze wykorzystanie możliwości produkcyjnych stacji.

Odprowadzanie ścieków

W 2016 roku odprowadzono 10.418,8 tys. m³ ścieków zafakturowanych (włącznie ze ściekami z innych gmin, których odprowadzono 1.170,9 tys. m³ - nie zostały ujęte w poniższej tabeli).

W roku sprawozdawczym nastąpiło zwiększenie ilości odprowadzonych ścieków ogółem o 151,9 tys. m³, tj. o 1,5% w stosunku do poprzedniego roku. Wzrost wynika z większej ilości ścieków odprowadzonych z sąsiednich gmin o 17,3% i dotyczy: Łysomic (o 33,8%), PSSE Ostaszewo (o 39,7%), Chełmży (o 13,2%) oraz Lubicza (o 47,2%). W Toruniu spadek ilości ścieków odprowadzonych (o 0,2%) dotyczył gospodarstw domowych (o 0,3%) i przemysłu (o 1%). Od pozostałych odbiorców odebrano więcej ścieków o 0,5%.

Ścieki komunalne dostarczane są do oczyszczalni kolektorem głównym o średnicy 1,8 m z przeważającą częścią miasta Torunia oraz dowożone z Torunia i okolic. Poza ściekami bytowo-gospodarczymi, do oczyszczalni doływają wody infiltracyjne oraz część wód deszczowych z kanalizacji deszczowej i ogólnospławnej. Ilość oczyszczonych ścieków w 2016 roku była niższa w porównaniu z poprzednim o 265,2 tys. m³. Ilość ścieków dowożonych do punktu zlewnego oczyszczalni zmniejszyła się o 3,9%.

Największy udział w odprowadzaniu ścieków posiada mieszkalnictwo. W roku 2016 udział ten wyniósł 70,2%.

Miejska oczyszczalnia ścieków zlokalizowana jest przy Szosie Bydgoskiej w Toruniu. Jej maksymalna przepustowość - 90 tys. m³ na dobę (447.000 RLM) w pełni pokrywa zapotrzebowanie miasta i gmin ościennych. Jest to oczyszczalnia mechaniczno-biologiczno-chemiczna z podwyższoną wartością usuwania biogenów. Posiada automatyczny system sterowania procesami technologicznymi. Oczyszczalnia ponadto dysponuje układem przeróbki biogazu pochodzącego z fermentacji osadów powstających w oczyszczalni.

Biogaz jako biopaliwo spalany jest w agregatach prądotwórczych celem uzyskania energii elektrycznej i ciepłej. Oczyszczalnia posiada również system zagospodarowania osadu pościekowego (suszenie i kompostowanie). Została ona oddana do użytku w 1999 roku.

Poza oczyszczalnią „Centralną” funkcjonuje - oczyszczalnia „Czerniewice” o przepustowości 553 m³ na dobę, pracująca w oparciu o technologię osadu czynnego. Oczyszczalnia ta została przeznaczona do likwidacji w roku 2017.

Tabl. 12. Produkcja wody

Stan w dniu 31 XII

Lata	Ogółem	Ujęcia				
		Drwęca	Jedwabno	Mała Nieszawka	Wrzosey II	Czerniewice
w tysiącach metrów sześciennych						
1990	39.123,0	33.909,8	144,8	3.762,8	1.305,6	-
1992	35.842,5	25.921,6	2.773,2	5.626,4	1.512,1	9,2
1994	32.727,8	18.355,5	5.099,8	7.228,3	2.006,7	37,5
1996	28.814,1	16.666,9	3.641,4	6.712,2	1.749,1	44,5
1998	24.989,6	14.161,6	2.619,2	6.412,1	1.723,9	72,8
2000	24.810,1	12.607,3	3.979,1	6.365,9	1.802,3	55,5
2002	21.011,3	11.103,8	2.361,6	5.748,8	1.728,6	68,5
2003	19.430,2	10.161,3	2.006,5	5.699,9	1.463,4	99,1
2004	18.517,7	9.886,1	2.183,3	4.796,6	1.543,0	108,7
2005	17.717,2	7.944,3	2.249,5	5.799,3	1.592,4	131,7
2006	21.080,7	12.904,4	1.645,6	5.004,4	1.363,9	162,4
2007	18.080,5	8.557,6	2.638,8	5.182,4	1.564,9	136,8
2008	17.706,2	7.995,1	3.568,0	4.668,6	1.342,7	131,8
2009	17.059,7	7.724,6	3.231,7	4.558,9	1.416,6	127,9
2010	16.642,8	7.055,5	3.672,4	4.434,1	1.339,2	141,6
2011	15.321,1	6.324,3	3.236,1	4.063,6	1.561,0	136,1
2012	14.183,8	4.896,0	2.856,4	4.903,3	1.399,8	128,3
2013	13.072,5	4.001,8	2.835,3	5.173,7	950,8	110,9
2014	13.199,3	4.071,4	3.105,5	5.211,2	698,5	112,7
2015	13.577,1	4.612,6	3.045,5	5.800,0	0,0	119,0
2016	14.286,8	5.095,8	2.992,2	6.075,7	0,0	123,1

Tabl. 13. Ścieki odprowadzone według grup dostawców

Stan w dniu 31 XII

Lata	Ogółem	Grupa dostawców		
		mieszkalnictwo	przemysł	pozostali
w tysiącach metrów sześciennych				
1990	29.396,3	14.538,1	11.063,6	3.794,6
1992	27.023,0	15.803,8	8.166,4	3.052,8
1994	24.062,8	13.333,1	7.975,1	2.754,6
1996	21.108,1	11.248,2	7.355,9	2.504,0
1998	18.055,6	8.965,2	6.725,5	2.364,9
2000	16.362,2	8.067,8	6.362,0	1.932,4
2002	15.008,9	7.746,4	5.527,8	1.734,7
2003	14.778,8	7.602,9	5.651,6	1.524,3
2004	13.364,9	7.522,8	4.589,2	1.252,9
2005	12.328,2	6.955,8	3.894,1	1.478,3
2006	12.332,3	6.894,2	3.798,7	1.639,4
2007	11.902,0	6.795,7	3.569,3	1.537,0
2008	10.881,8	6.872,8	2.501,0	1.508,0
2009	10.277,8	6.985,8	1.861,1	1.430,9
2010	9.957,0	6.964,3	1.574,9	1.417,8
2011	9.592,9	6.775,9	1.405,2	1.411,8
2012	9.672,0	6.697,7	1.540,9	1.433,4
2013	9.351,1	6.524,4	1.319,2	1.507,5
2014	9.390,2	6.539,2	1.321,0	1.530,0
2015	9.268,9	6.505,3	1.205,7	1.557,9
2016	9.247,9	6.488,1	1.194,1	1.565,7

Rys. 12. Ścieki odprowadzone według grup dostawców

Stan w dniu 31 XII 2016

Tabl. 14. Sieć gazowa, odbiorcy i zużycie gazu sieciowego w gospodarstwach domowych

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990	1996	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016
Sieć rozdzielcza w km (stan w dniu 31 XII)	232,6	274,1	293,0	322,5	316,9	325,0	353,9	383,1	404,3	411,3	415,2	416,5
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych (stan w dniu 31 XII)	5.902	7.193	7.589	8.391	8.836	8.801	9.351	10.095	10.520	9.988	10.078	10.143
Odbiorcy gazu sieciowego	55.232	61.885	63.652	64.864	65.400	65.500	65.900	65.800	66.154	64.641	65.390	65.474
Zużycie gazu na 1 odbiorcę w m ³	820,0	1.024,1	354,0	321,6	345,2	342,4	324,3	350,5	346,9	339,6	337,0	381,4

Tabl. 15. Odbiorcy i zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990	1996	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016
Odbiorcy (stan w dniu 31 XII)	60.392	65.554	73.315	75.600	76.500	76.600	80.300	81.700	82.741	86.998	87.563	87.308
Zużycie na 1 odbiorcę w kWh	1.891	1.706	1.758,7	1.746,0	1.846,9	1.884,1	1.854,3	1.869,9	1.584,3	1.451,0	1.605,4	1.691,0
Zużycie na 1 mieszkańca w kWh	571,0	542,0	621,6	624,9	677,8	696,2	721,0	742,5	641,62	714,2	692,7	729,0

Tabl. 16. Komunikacja miejska

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990	1996	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016
Czynne trasy autobusowe w km	94	107	114	116	114	116	127	127	130	140	143	145
Czynne trasy tramwajowe w km	25	22	22	22	22	22	22	22	21	24	24	24
Tabor autobusowy	127	140	147	145	138	130	130	125	135	144	146	140
Tabor tramwajowy	68	56	56	55	55	55	55	55	55	60	70	70
Miejsca w autobusach	13.970	15.244	15.730	15.455	14.664	13.829	13.882	13.277	13.991	14.827	14.861	14.230
Miejsca w tramwajach	8.836	6.975	6.915	6.875	6.731	6.731	6.719	6.464	6.671	7.903	8.743	9.367

B. ZAOPATRZENIE W GAZ

Dostawy gazu na terenie miasta realizowane są przez Pomorską Spółkę Gazownictwa - Zakład Gazowniczy w Bydgoszczy - Rejon Dystrybucji Gazu w Toruniu, który rozprowadza gaz wysokometanowy „GZ-50”. Zdolność przesyłowa miejskiej sieci rozdzielczej ograniczona jest przepustowością istniejących dwóch stacji redukcyjno-przesyłowych I-go stopnia i wynosi 21.000 m³ gazu na godzinę. Największym odbiorcą gazu w mieście są gospodarstwa domowe.

Długość sieci gazowej w porównaniu z 1990 rokiem wzrosła o 183,9 km (tj. o 79,1%), natomiast liczba przyłączy zwiększyła się o 4.241 (tj. o 71,9%). Liczba odbiorców gazu sieciowego systematycznie rośnie. W stosunku do 1990 roku liczba odbiorców wzrosła o 10.242 (tj. o 18,5%). Odsetek ludności korzystających z sieci gazowej, według faktycznego miejsca zamieszkania wyniósł w 2015 roku - 81,5%. W analizowanym okresie roczne zużycie gazu na 1 odbiorcę ulegało znacznym wahaniom. W 2016 roku wyniosło 381,4 m³.

C. ZAOPATRZENIE W ENERGIĘ ELEKTRYCZNĄ

Jednostką zaopatrującą miasto w energię elektryczną jest Koncern Energetyczny Energa SA Oddział w Toruniu (dawny Zakład Energetyczny Toruń SA). Obejmuje swym zasięgiem byłe województwo toruńskie i włocławskie o powierzchni 9.634,4 km².

Energetyka zawodowa nie posiada w Toruniu własnych źródeł energii elektrycznej i prąd dostarczany jest przede wszystkim z krajowego systemu elektroenergetycznego.

Ciągle unowocześnianie infrastruktury elektroenergetycznej (ponad 25 tys. km linii i około 9 tys. stacji transformatorowych o napięciu do 110 kV, nowoczesne technologie w eksploatacji i budownictwie sieci) pozwala energetyce toruńskiej bezpiecznie, bez zakłóceń, w sposób przyjazny dla środowiska, dostarczać energię elektryczną klientom oraz poszerzać zakres świadczonych usług, zachowując przy tym ich najwyższą jakość.

W strukturze sprzedaży energii największy udział ma przemysł, a gospodarstwa domowe zajmują drugą pozycję.

Od 1990 roku liczba gospodarstw domowych korzystających z energii elektrycznej wzrosła o 44,6%, tj. o 26.916 odbiorców. Wielkość zużycia energii na 1 odbiorcę ulegała wahaniom i w 2016 roku wyniosła 1.691,0 kWh. Zużycie energii elektrycznej w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2016 roku wzrosło w stosunku do zużycia w roku poprzednim (692,7 kWh) i wyniosło 729,0 kWh. Obie wielkości są niższe w porównaniu z wynikami ogólnymi dla polskich miast.

D. ZAOPATRZENIE W ENERGIĘ CIEPLNĄ

W 2016 roku producentem i dostawcą ciepła do ponad 100 tys. mieszkańców Torunia, lokalnych przedsiębiorstw i instytucji była spółka EDF Toruń. Roczna produkcja ponad 2500 TJ zaspokajała 58% potrzeb ciepłych Torunia. Spółka zapewniała całoroczne dostawy ciepła na potrzeby centralnego ogrzewania, ciepłej wody użytkowej i wentylacji. Dysponowała mocą cieplną ok. 345 MWt, elektryczną 2,2 MW i była właścicielem miejskiej sieci ciepłowniczej o długości ponad 230 km. EDF Toruń to istotny przedsiębiorca toruńskiego rynku obsługujący ok. 1200 klientów. Spółka pokrywała 99% potrzeb miejskiej sieci ciepłowniczej, natomiast pozostałą część (ok. 1%) ciepła dostarczał Biogaz Inwestor Sp. z o. o., wykorzystując ciepło ze spalania biogazu uzyskanego z miejskiego wysypiska śmieci.

Sprzedaż ciepła jest działalnością regulowaną w zakresie cen ciepła. Ceny i stawki opłat, określone w taryfie dla ciepła, zatwierdzone są przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki.

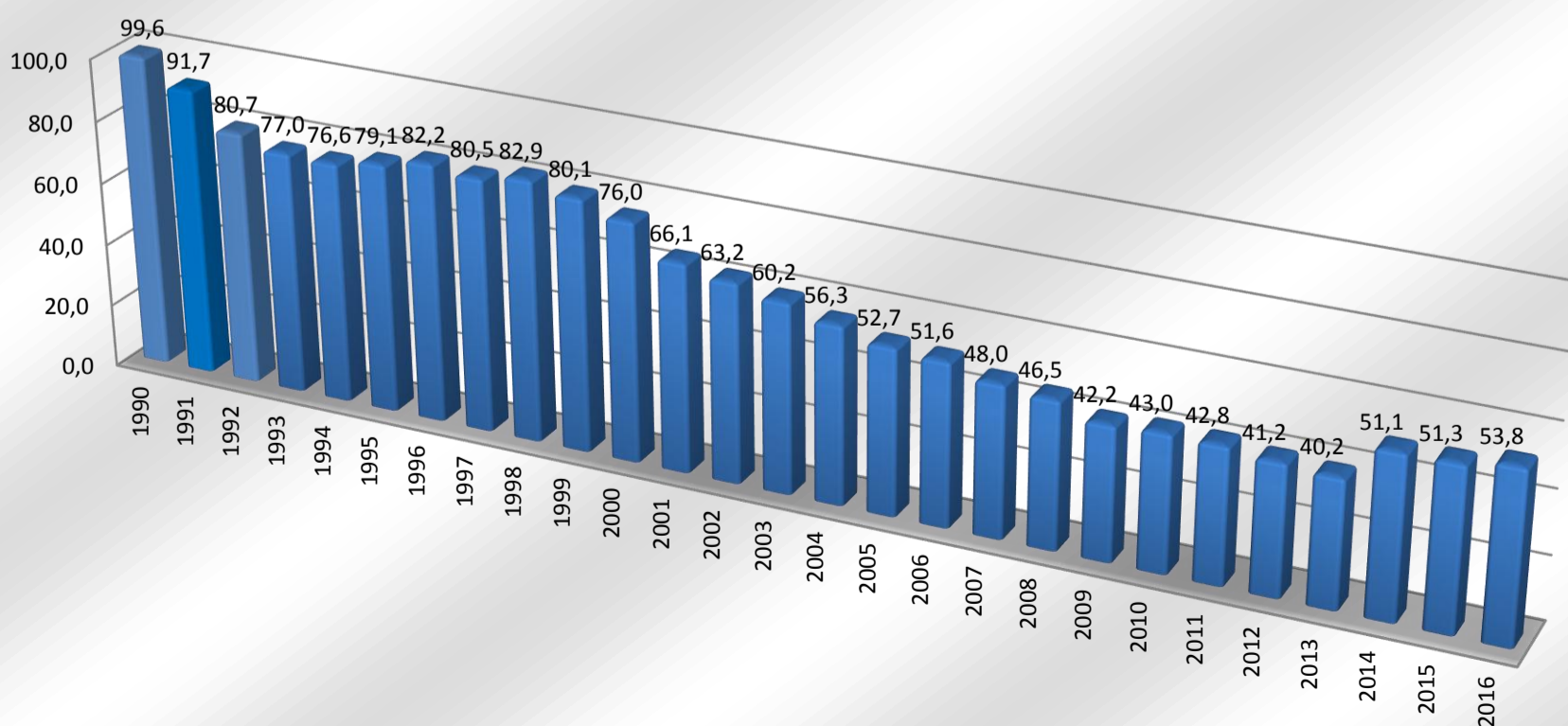
Miejski system ciepłowniczy to najbardziej ekologiczny sposób zabezpieczenia potrzeb ciepłych Miasta z uwagi na bezemisyjność ciepła sieciowego w miejscu przyłączenia do sieci. Emisja w miejscu wytwarzania (w źródle ciepła) podlega ostrym normom środowiskowym (Dyrektywa IED). Przyłączenie nowych odbiorców do sieci ciepłowniczej wpływa pozytywnie na ograniczenie niskiej emisji, a w efekcie na poprawę jakości powietrza w mieście.

E. KOMUNIKACJA MIEJSKA

Jednostką realizującą zadania z zakresu komunikacji publicznej jest Miejski Zakład Komunikacji. Komunikacją miejską objętych jest około 83% dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych na terenie miasta. Dla ogólnej liczby dróg ulepszonych w mieście wskaźnik ten wynosi około 63%. Brak możliwości objęcia komunikacją publiczną innych ulic miasta wynika głównie z ich nieodpowiednich parametrów (wąskie jezdnie, brak miejsc na przystanki). Od 1990 roku odnotowano przyrost długości tras autobusowych o 51 km (tj. o 54,3%). W tym okresie objęto komunikacją autobusową prawie wszystkie ulice, których parametry pozwalają na kursowanie autobusów. Długość tras tramwajowych w ostatnich latach również uległa zwiększeniu i obecnie wynosi 24 km.

Rys. 13. Przewozy pasażerów w latach 1990-2016

w mln osób

Ogólna liczba taboru podlega wahaniom, co spowodowane jest zużyciem już istniejących jednostek i zakupem nowych autobusów i tramwajów. W porównaniu z 1990 rokiem wzrosła liczba miejsc w komunikacji. W stosunku do roku poprzedniego wzrosła liczba miejsc w tramwajach o 624, tj. o 7,1%, a spadła w autobusach o 631, tj. o 4,2%.

Od roku 1990 znacząco spadała liczba osób korzystających z komunikacji miejskiej, ale trend ten został zatrzymany w 2014 roku.

F. ODPADY

Jednostką odpowiedzialną za odbiór i zagospodarowanie odpadów oraz utrzymanie czystości jest głównie Miejskie Przedsiębiorstwo Oczyszczania Sp. z o.o. Pomimo, iż na toruńskim rynku funkcjonuje ponad 20 podmiotów prowadzących działalność w zakresie odbioru odpadów, ich skala świadczonych usług znacząco odbiega od MPO. Spółka poza odbiorem odpadów jest właścicielem i zarządzającym funkcjonującym od 2009 roku Zakładem Unieszkodliwiania Odpadów Komunalnych (ZUOK) w Toruniu, który posiada status Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych. ZUOK jest nowoczesnym, kompleksowym obiektem przetwarzania odpadów komunalnych, a główne jego elementy to: sortownia odpadów zbieranych selektywnie oraz zmieszanych odpadów komunalnych, dwie kompostownie bioodpadów, instalacja do biologicznej stabilizacji frakcji organicznej wydzielonej ze zmieszanych odpadów komunalnych oraz składowisko odpadów.

Ilość odpadów przyjętych do Zakładu Unieszkodliwiania Odpadów Komunalnych w 2016 roku wyniosła 122.069 Mg (o blisko 20% mniej niż w 2015 roku). Wśród odpadów dostarczanych do ZUOK dominują zmieszane odpady komunalne, odpady surowcowe (papier, tworzywa, szkło, metale), bioodpady czyli odpady zielone i kuchenne z

gospodarstw domowych oraz zbliżone do nich składem i właściwościami z obiektów handlowych, usługowych, produkcyjnych oraz użyteczności publicznej, a także odpady budowlane, wielkogabarytowe, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny oraz odpady niebezpieczne.

W ZUOK przetworzonych zostało 68,5% zmieszanych odpadów komunalnych zebranych z terenu miasta, które po wydzieleniu frakcji surowcowej (papier, tworzywa, szkło, metale) i ustabilizowaniu frakcji ulegającej biodegradacji w procesie kompostowania, skierowane zostały na składowisko odpadów. Od połowy 2016 roku część zmieszanych odpadów komunalnych (17.500 Mg) zaczęła być kierowana do Zakładu Termicznego Przekształcania Odpadów Komunalnych w Bydgoszczy (ZTPOK), który podobnie jak ZUOK posiada status Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych. Ilość składowanych odpadów w 2016 roku wyniosła 29.572 Mg (o ponad 50% mniej niż w 2015 roku).

Od ponad 20 lat na terenie miasta prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów komunalnych, która obejmuje frakcje: papier, tworzywa sztuczne, metale, szkło, opakowania wielomateriałowe, bioodpady w postaci odpadów zielonych i odpadów kuchennych oraz odpady zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego, meble i inne odpady wielkogabarytowe, odpady budowlane i rozbiórkowe, opony, baterie, leki, chemikalia.

Selektywna zbiórka odpadów, w wyniku rosnącej świadomości ekologicznej społeczeństwa, rokrocznie rośnie - w 2016 roku uzyskano wzrost ilości zebranych odpadów o ponad 9% w porównaniu z rokiem poprzednim.

Tabl. 17. Selektywna zbiórka nieczystości

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Mg						
Odpady suche (papier, tworzywa sztuczne, metale)	3.775	3.930	4.285	4.974	6.017	6.757	7.570
Szkło	952	1.136	1.230	1.578	2.051	2.286	2.296
Odpady mokre (bioodpady)	4.142	4.300	4.435	4.836	5.972	5.992	6.572
Razem	8.869	9.366	9.950	11.388	14.040	15.035	16.438

G. TRANSPORT

System transportowy jest jednym z podstawowych czynników warunkujących sprawne funkcjonowanie oraz możliwości rozwoju miasta. Jednostką zajmującą się nadzorem nad stanem i funkcjonowaniem miejskiej sieci drogowo-ulicznej jest Miejski Zarząd Dróg.

W okolicach miasta przebiega autostrada A1 będąca częścią Trans-europejskiego Korytarza Transportowego (tzw. VI korytarz TINA) biegnącego z Gdańska do Cieszyna i dalej przez Słowację i Czechy na Bałkany.

Poza tym przez miasto przebiegają cztery drogi krajowe: S10 - droga szybkiego ruchu w kierunku Bydgoszczy, Szczecina i Warszawy, 15 - w kierunku Inowrocławia, Poznania, Wrocławia i Olsztyna,

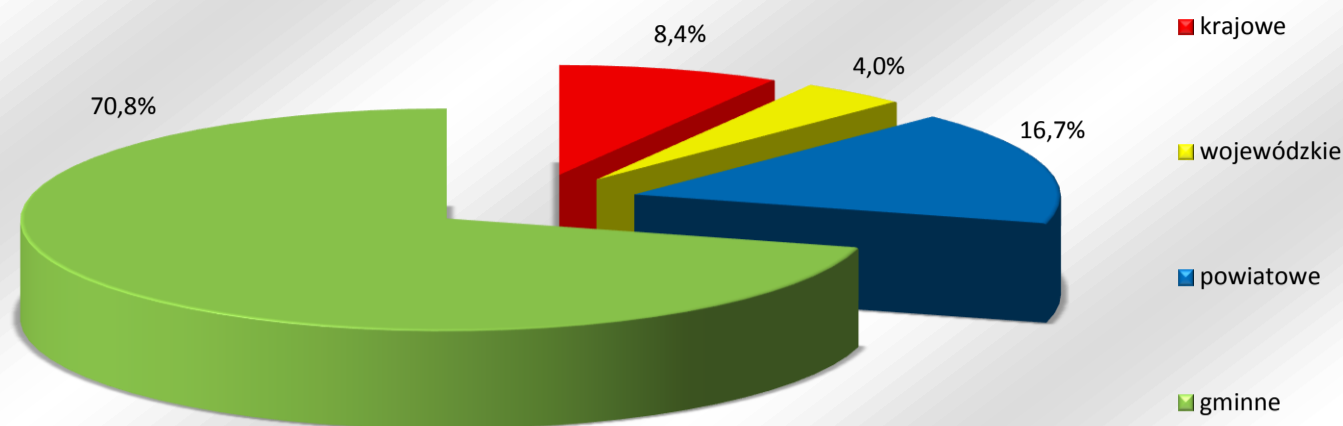
80 - w kierunku Bydgoszczy po prawej stronie Wisły, 91 - w kierunku Gdańska i Łodzi; oraz 10 dróg wojewódzkich: 200 - Wielka Nieszawka - Cierpice, 257 - Toruń Przybyszewskiego - Toruń - rzeka Wisła - Mała Nieszawka, 258 - Toruń - Złotoria - Silno - rz. Wisła - Wygoda - Toruń Czerniewice, 273 - Mała Nieszawka - Wielka Nieszawka - Cierpice, 552 - Różankowo - Lubicz, 553 - w kierunku Różankowa, 572 - Lubicz - stacja PKP, 585 - Podgórska - Dybowska, 654 - Toruń - Złotoria - Silno, 657 - Złotoria - Lubicz.

Tabl. 18. Sieć drogowo-uliczna

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2014	2015	2016
Ogółem w km	344,2	397,4	430,2	440,8	454,2	453,3	455,3	461,0	461,2	476,6	480,8
Drogi krajowe w km	41,5	39,2	39,3	39,3	39,3	39,3	39,3	39,4	39,6	40,9	40,6
Drogi wojewódzkie w km	13,9	18,3	18,3	18,2	18,2	18,2	18,2	17,9	17,9	18,0	19,3
Drogi powiatowe w km	71,6	71,5	75,1	75,1	75,1	76,3	79,0	77,6	77,6	79,3	80,5
Drogi gminne w km	217,2	268,6	297,5	308,1	321,5	319,4	318,8	326,1	326,1	338,3	340,4

Rys. 14. Drogi na terenie Gminy Miasta Toruń
Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Długość dróg krajowych na terenie Torunia na dzień 31.12.2016 r. wynosiła 40,6 km, a dróg wojewódzkich 19,3 km. Wszystkie drogi krajowe, wojewódzkie oraz powiatowe posiadają nawierzchnię utwardzoną, w przeważającej większości bitumiczną.

Na koniec 2016 roku zarejestrowanych było 133.959 pojazdów, w tym 99.307 osobowych. Liczba samochodów osobowych wzrosła od 1990 roku ponad pięciokrotnie (o 83.005 pojazdów). W porównaniu do roku poprzedniego liczba pojazdów osobowych wzrosła o 4.060 (tj. o 4,3%).

W Toruniu stale rozbudowywana jest infrastruktura rowerowa. Długość ścieżek rowerowych (dróg dla rowerów) rokrocznie rośnie o kilka lub kilkanaście kilometrów. Na koniec roku 2016 wyniosła ona 105 km, tj. o 8 km więcej niż rok wcześniej.

Przez miasto przebiegają linie kolejowe w czterech kierunkach: Kutno - Piła, Poznań - Skandawa. Stacją obsługującą ten czterokierunkowy ruch jest Toruń Główny. Obie linie są liniami pierwszorzędnymi, dwutorowymi i zelektryfikowanymi. Część transportu kolejowego obsługiwana jest również przez stację Toruń Wschodni.

Jednym z kluczowych problemów infrastrukturalnych Torunia jest system transportowy warunkujący sprawne funkcjonowanie oraz możliwości rozwoju miasta. Najistotniejszymi mankamentami dzisiejszego układu komunikacyjnego Torunia są:

- mały udział ulic dwujezdniowych,

- niewystarczająca sieć ulic związanych z trasami wylotowymi.

Istotnym elementem komunikacji jest transport zbiorowy. Dąży się do sytuacji, w której transport zbiorowy będzie sprawnie funkcjonował, będzie atrakcyjnym środkiem podróżowania, a przez to poprawiał stan bezpieczeństwa w transporcie drogowym i optymalizował rozkładu ruchu z preferencją dla transportu zbiorowego. Podejmuje się przedsięwzięcia takie jak: budowa systemu zarządzania ruchem drogowym, przebudowa systemu sygnalizacji świetlnej (uwzględniającego priorytet dla komunikacji tramwajowej) oraz modernizacja przystanków tramwajowych dla potrzeb obsługi osób niepełnosprawnych, optymalizacja transportu lokalnego i przeciwdziałanie zmniejszającej się liczbie osób korzystających ze środków komunikacji publicznej. Ważnymi elementami tych działań są ukończone prace nad systemem informacji pasażerskiej w czasie rzeczywistym oraz budowa trasy tramwajowej do Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (Kampusu Bielańskiego). Szansą dla regionu jest ukończony projekt „Szybkiej Kolei Metropolitalnej w bydgosko - toruńskim obszarze metropolitalnym BiT-City”. Zbliżając do siebie Toruń i Bydgoszcz, stał się on nie tylko sposobem na szybkie i wygodne podróżowanie, ale przede wszystkim stanowi fundament rozwoju społeczno-gospodarczego naszego regionu.

MIESZKANIA

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy oraz Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej.
2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia
3. Informacje o zasobach mieszkaniowych (Tabl. 19) i mieszkaniach oddanych do użytku dotyczą mieszkań w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych. Nie obejmują one lokali zbiorowego zamieszkania (np. hoteli pracowniczych, domów studenckich, internatów, domów opieki społecznej) oraz pomieszczeń nieprzeznaczonych na cele mieszkalne, a okresowo zamieszkanym (np. pomieszczenia inwentarskie, piwnice, barakowozy, statki, wagony).
4. Mieszkanie jest to lokal składający się z jednej lub kilku izb łącznie z pomieszczeniami pomocniczymi, wybudowany lub przebudowany dla celów mieszkalnych dla jednej rodziny, konstrukcyjnie wydzielony trwałymi ścianami w obrębie budynku, do którego to lokalu prowadzi niezależne wejście z klatki schodowej, ogólnego korytarza, wspólnej sieni, bądź bezpośrednio z ulicy, podwórza lub ogrodu.

5. Powierzchnia użytkowa mieszkania jest to łączna powierzchnia pokoi, kuchni, przedpokoi, łazienek i wszystkich innych pomieszczeń wchodzących w skład mieszkania.

6. Dane o mieszkaniach oddanych do użytku (Tabl. 20) dotyczą mieszkań w budynkach nowo wybudowanych i rozbudowanych oraz uzyskanych w wyniku adaptacji inwestycyjnej. Jako kryterium opracowania informacji przyjęto przynależność organizacyjną inwestora, a nie właściciela lub użytkownika.

Zasoby mieszkaniowe

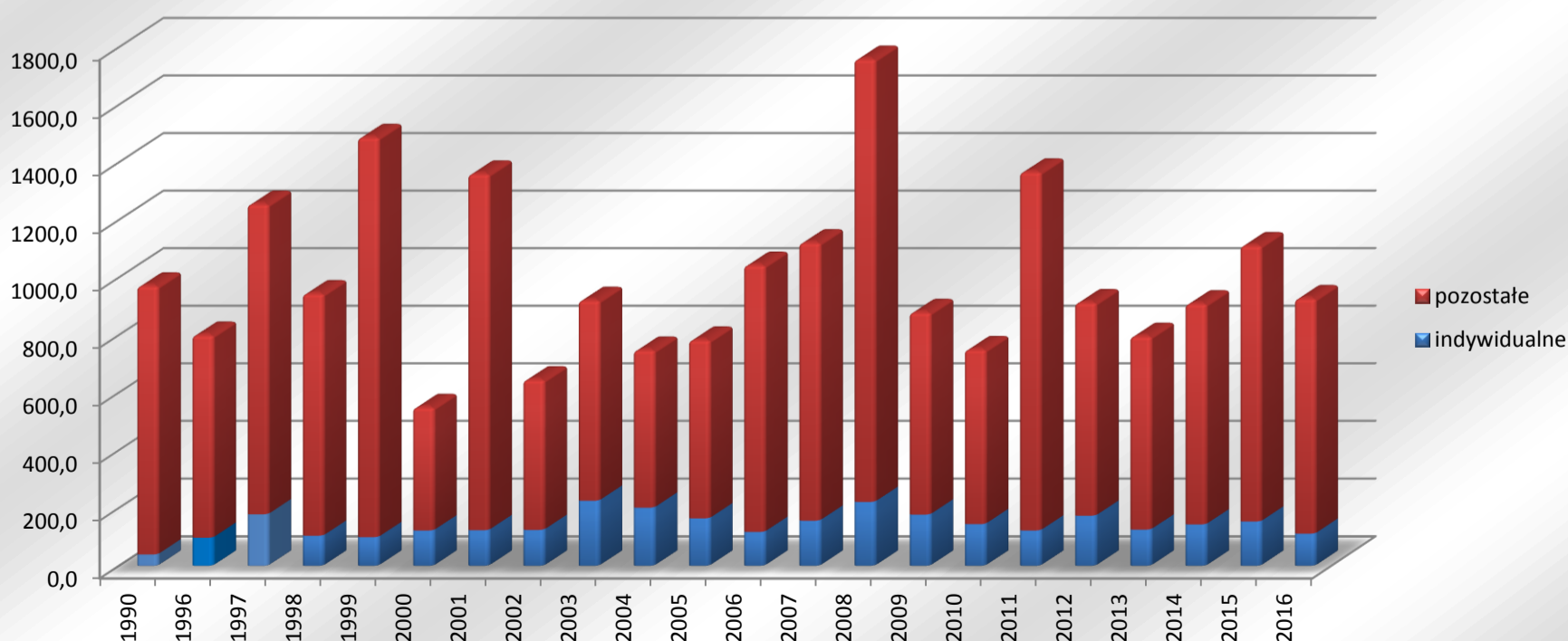
Według stanu na 31 grudnia 2016 roku zasób mieszkaniowy Torunia stanowiło 88.589 mieszkań. Do 2003 roku ponad 50% zasobów mieszkaniowych stanowiły mieszkania spółdzielcze. Od roku 2004 zmieniono sposób agregacji danych zliczając razem wszystkie ich rodzaje poza indywidualnymi.

Tempo przyrostu zasobów mieszkaniowych jest słabe. W stosunku do 1990 roku liczba mieszkań wzrosła o 28.532 (tj. o 47,5%). Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania utrzymuje się w ostatnich latach na zbliżonym poziomie - w 2016 r. było to 58,7 m².

Tabl. 19. Zasoby mieszkaniowe zamieszkane
Stan w dniu 31 XII

Lata	Mieszkania	Ludność w mieszkaniach	Przeciętna liczba osób w mieszkaniu	Przeciętna pow. użytkowa mieszkania w m ²
1990	60.057	193.118	3,22	52,5
1996	66.763	195.889	2,93	53,7
2000	70.820	195.127	2,76	54,3
2002	74.780	206.638	2,76	56,7
2004	76.351	208.278	2,73	57,0
2006	78.065	207.190	2,65	57,2
2008	80.901	206.013	2,55	57,5
2010	82.526	205.312	2,49	58,0
2012	84.966	b.d.	b.d.	58,5
2013	85.727	b.d.	b.d.	58,6
2014	86.586	b.d.	b.d.	58,6
2015	87.679	b.d.	b.d.	58,6
2016	88.589	b.d.	b.d.	58,7

Rys. 15. Mieszkania oddane do użytku według inwestorów w latach 1996-2016

Tabl. 20. Mieszkania oddane do użytku według inwestorów

Stan w dniu 31 XII

Lata	Ogółem	Budownictwo				
		indywidualne	spółdzielcze	społeczne czynszowe	komunalne	Inne
1990	969	39	894	-	22	X
1996	798	97	352	-	-	349
2000	547	122	77	90	-	258
2002	643	124	137	168	10	204
2004	746	201		545		
2006	1.041	117		924		
2008	1.757	221		1.536		
2009	877	177		700		
2010	748	144		604		
2011	1.365	122		1.243		
2012	911	173		738		
2013	794	125		669		
2014	907	143		764		
2015	1.109	153		956		
2016	925	111		814		

Mieszkania oddane do użytku

Liczba mieszkań oddawanych do użytku w latach 1990-2015 ulegała wahaniom. Na przykład po rekordowym 2008 roku w kolejnym oddano do użytku ponad połowę mniej mieszkań. Rok 2016 z kolei przyniósł spadek liczby oddanych mieszkań w stosunku do roku poprzedniego o 16,6 %. Na przestrzeni lat wzrósł udział budownictwa indywidualnego - z 4,02% w roku 1990 do 12,0 % w roku 2016.

Zasoby komunalne

Jednostką zarządzającą w imieniu Gminy całością substancji mieszkaniowej w budynkach stanowiących własność komunalną, a od 1995 roku stanowiących także własność wspólnot mieszkaniowych, jest Zakład Gospodarki Mieszkaniowej. ZGM zarządza tylko tymi wspólnotami mieszkaniowymi, w których Gmina posiada swoje zasoby. Zarządzanie nieruchomościami Gminy Toruń oraz nieruchomościami stanowiącymi własność wspólnot mieszkaniowych odbywa się przez terenowe Biura Obsługi Mieszkańców. Aktualnie na terenie miasta działają trzy BOM-y.

Od roku 1995, tj. od czasu wejścia w życie ustawy o własności lokali, zarządzane zasoby dzieli się na własność Gminy i własność wspólnot mieszkaniowych. Od 1990 roku odnotowano spadek o 408 (tj. o 44,2 %) liczby budynków administrowanych przez BOM. W 1996 roku budynki będące własnością wspólnot mieszkaniowych, którymi zarządza BOM stanowiły 31,9% ogółu budynków. W 2016 roku udział ten wyniósł 41,2%

W latach 1990-2016 ilość lokali mieszkalnych administrowanych przez ZGM spadła, zmniejszając się w ostatnim z analizowanych lat o 186, tj. o 2,5%. Udział lokali mieszkalnych stanowiących własność Gminy w ogólnej liczbie lokali administrowanych przez BOM wynosił w 1996 roku 87,8%, a w roku 2016 spadł do 76,7%.

W roku 2016 ZGM otrzymał w administrowanie część nowo wybudowanego budynku mieszkalnego przy ul. Drzymały 15 z 20 lokalami mieszkalnymi.

Dodatkowo ZGM pozyskał:

- 1 lokal mieszkalny w budynku przy ul. Długiej,
- 1 lokal mieszkalny w budynku przy ul. Urzędniczej,
- 1 lokal mieszkalny w budynku przy ul. Jagiellońskiej,
- 1 lokal mieszkalny w budynku przy ul. Grudziądzkiej,
- 1 lokal mieszkalny w budynku przy ul. Prądyńskiego.

W celu zaspokojenia rosnących potrzeb mieszkaniowych Rada Miasta Torunia w 1996 roku podjęła decyzję o utworzeniu przez Gminę Toruńskiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego Spółka z o.o. Towarzystwo rozpoczęło działalność w czerwcu 1997 roku, a przedmiotem jego działania jest budowa domów mieszkalnych i ich eksploatacja na zasadach najmu.

TTBS realizuje budownictwo mieszkaniowe o umiarkowanych czynszach, skierowane do osób średnio zarabiających. W swej działalności inwestycyjnej preferuje rozwiązania zapewniające umiarkowane koszty budowy i eksploatacji zasobu mieszkaniowego przy zachowaniu środowiska przyjaznego człowiekowi. Toruńskie TBS realizuje politykę mieszkaniową Gminy.

Przez 10 lat oddano do użytkowania 13 obiektów z 553 lokalami. W 2016 roku było to 20 lokali w nowo wybudowanym budynku przy ul. Drzymały 15 (etap II) oraz 16 lokali w wyremontowanym budynku przy ul. Chłopickiego 12-12a. W tym samym roku rozpoczęto budowę pierwszych 2 budynków w formule TTBS - Gmina ze 108 mieszkaniami z dofinansowaniem z Funduszu Dopłat Banku Gospodarstwa Krajowego.

Tabl. 21. Zasoby komunalne

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990	1992	1994	1996	2000	2004	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Budynki	923	928	895	889	859	791	779	751	734	669	586	544	529	515
Budynki wspólnot mieszkaniowych				284	327	316	304	294	282	258	246	225	221	212
Budynki komunalne				605	532	490	486	457	452	411	340	319	308	303
Lokale mieszkalne	9.307	9.480	9.296	9.285	9.491	8.513	8.655	8.978	8.842	8.451	8.223	7.578	7.455	7.269
Lokale wspólnot mieszkaniowych				1.133	2.609	2.688	2.689	2.794	2.723	2.461	2.380	1.826	1.843	1.697
Lokale komunalne				8.152	6.882	6.298	5.744	6.184	6.119	5.990	5.843	5.752	5.612	5.572
Pow. użytkowa mieszkań w m ² :	424.758	428.342	422.279	436.208	426.948	384.953	392.002	413.924	421.912	398.38	387.637	-	-	-
Powierzchnia mieszkań wspólnot mieszkaniowych				72.228	129.871	136.980	139.049	138.386	146.400	127.428	124.797	-	-	-
Powierzchnia mieszkań komunalnych				363.980	297.077	247.972	252.952	275.538	275.511	270.958	262.840	-	-	-
Kategoria I	121.142	128.627	131.845	112.834	79.716	80.487	79.716	82.661	92.432	100.749	102.824	-	-	-
Kategoria I a	68.588	68.588	68.588	58.236	29.719	26.707	29.719	24.440	22.754	21.311	22.320	-	-	-
Kategoria I b	43.763	41.222	41.044	36.398	25.326	23.573	25.326	27.389	25.903	24.820	21.114	-	-	-
Kategoria II	135.536	131.919	126.296	105.555	94.402	119.070	94.402	112.199	110.249	99.125	95.462	-	-	-
Kategoria III	55.729	57.986	54.506	50.957	17.829	27.224	17.829	28.849	27.952	24.953	21.120	-	-	-

PRZEMYSŁ

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy.
2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia.
3. Informacje działu dotyczą działalności podmiotów gospodarczych zaliczonych do sekcji PKD Przemysł (sekcje: Górnictwo i wydobywanie; Przetwórstwo przemysłowe; wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją), w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

4. Produkcja sprzedana dotyczy całokształtu działalności podmiotu gospodarczego, tj. zarówno działalności przemysłowej jak i nieprzemysłowej. Produkcja sprzedana przemysłu obejmuje: wartość sprzedanych wyrobów gotowych (niezależnie od tego czy otrzymano za nie należne opłaty), półfabrykatów i części własnej produkcji; wartość robót i usług świadczonych odpłatnie zarówno przemysłowych jak i nieprzemysłowych; zryczałtowaną odpłatność agenta w przypadku zawarcia umowy na warunkach zlecenia; pełne przychody agenta w przypadku zawarcia umowy agencyjnej.

5. Dane o zatrudnieniu i wynagrodzeniu obejmują zatrudnionych na podstawie stosunku pracy w pełnym oraz niepełnym wymiarze czasu pracy, po przeliczeniu na pełne etaty, w jednostkach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

Tabl. 22. Przemysł: produkcja sprzedana, zatrudnienie i wynagrodzenia

Stan w dniu 31 XII

Lata	Produkcja sprzedana tys. złotych (ceny bieżące)	Przeciętne zatrudnienie	Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w złotych
1993	912.067,1	-	-
1996	2.111.125,9	26.703	885
2000	2.934.283,7	23.889	1.835
2002	3.021.976,7	22.887	1.979
2004	5.201.887,4	26.640	2.206
2006	4.150.156,6	21.634	2.489
2008	4.290.002,2	19.695	2.913
2010	4.360.264,4	17.087	3.041
2012	5.498.024,1	15.525	3.408
2013	5.431.372,4	14.587	3.633
2014	4.985.751,1	14.288	3.777
2015	5.121.537,4	13.961	3.890
2016	5.476.247,4	13.957	4.121

Tabl. 23. Przetwórstwo przemysłowe: produkcja sprzedana, zatrudnienie i wynagrodzenia

Stan w dniu 31 XII

Lata	Produkcja sprzedana tys. złotych (ceny bieżące)	Przeciętne zatrudnienie	Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w złotych
1993	873.637,8	-	-
1996	1.856.503,2	24.323	853
2000	2.600.793,8	21.498	1.777
2002	2.584.592,3	20.379	1.882
2004	4.514.308,7	24.203	2.128
2006	3.945.652,8	20.605	2.460
2008	4.063.695,8	18.833	2.885
2010	4.045.565,9	15.418	3.026
2012	5.171.574,7	14.140	3.383
2013	5.070.773,4	13.289	3.616
2014	4.663.164,7	13.044	3.767
2015	4.777.257,2	12.775	3.880
2016	5.128.118,0	12.708	4.135

Produkcja sprzedana

W związku ze zmianą sposobu agregacji danych nie ma możliwości porównania danych od roku 2003 z latami wcześniejszymi. Ponadto z uwagi na przekształcenia w sektorze energetycznym dane od roku 2006 również są nieporównywalne z poprzednimi.

W roku 2016 produkcja sprzedana przemysłu (w cenach bieżących) wzrosła w porównaniu do roku 2015 o 354.710,00 zł tj. o 6,9%. Dla produkcji sprzedanej sekcji przetwórstwo przemysłowe nastąpił również wzrost wartości - o 350.860,80 złotych (7,3%).

Udział sekcji przetwórstwo przemysłowe w wartości produkcji sprzedanej przemysłu ulegał nieznacznym wahaniom - w 2016 roku

udział ten wyniósł 93,6%. W ramach tej sekcji największą wartość produkcji sprzedanej odnotowuje się w podsekcji produkcja artykułów spożywczych (52%).

Liczba osób zatrudnionych w przemyśle ulega wahaniom. W 2016 roku w stosunku do roku 2015 odnotowano spadek zatrudnienia o 4 osoby (tj. o 0,0003%). W sekcji przetwórstwo przemysłowe nastąpił spadek zatrudnienia w porównaniu do 2015 r. o 67 osób (tj. 0,005%).

W 2016 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (bez wypłat z zysku) w przemyśle wyniosło 4.121 zł. W sekcji produkcja artykułów spożywczych było ono najwyższe i wyniosło 5.981 zł.

BUDOWNICTWO

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy.
2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia
3. Informacje działu dotyczą działalności podmiotów gospodarczych zaliczonych do sekcji PKD Budownictwo, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

4. Do produkcji podstawowej zaliczono wykonywane na terenie kraju roboty budowlano-montażowe w zakresie inwestycji, remontów, konserwacji, budownictwa tymczasowego na placach budów. Wartość robót produkcji podstawowej obejmuje produkcję własną, tj. wykonaną siłami własnymi jednostki.

5. Dane o zatrudnieniu i wynagrodzeniu dotyczą pracowników pełnozatrudnionych (łącznie z sezonowymi i zatrudnionymi dorywczo) oraz niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na pełne etaty, w jednostkach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. Dane nie obejmują uczniów.

Tabl. 24. Produkcja budowlano-montażowa, zatrudnienie i wynagrodzenia w budownictwie

Stan w dniu 31 XII

Lata	Produkcja budowlano-montażowa tys. złotych (ceny bieżące)	Przeciętne zatrudnienie	Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w złotych
1993	63.369,0	3.891	314
1996	130.903,3	2.674	743
2000	426.604,0	4.128	1.730
2002	254.076,3	3.028	1.836
2004	236.093,2	2.593	1.796
2006	432.734,6	2.993	1.981
2008	619.767,0	3.652	2.902
2010	549.848,2	3.852	2.667
2012	670.168,5	3.880	3.270
2013	701.585,2	3.631	3.496
2014	717.960,5	3.194	3.580
2015	724.607,4	3.102	3.745
2016	524.751,6	2.993	3.914

Produkcja budowlano-montażowa

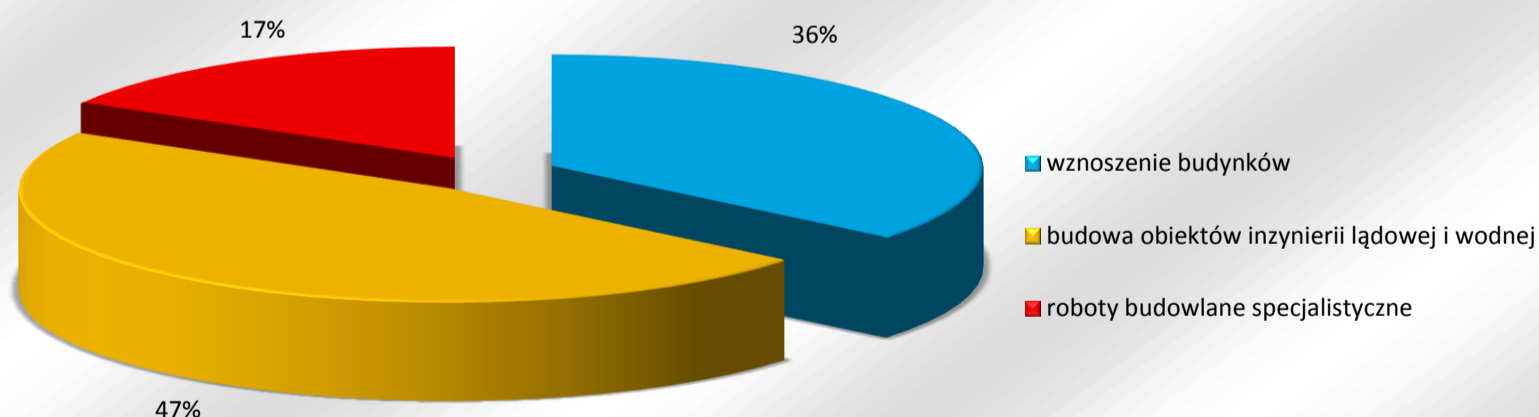
W 2016 roku produkcja budowlano-montażowa spadła w porównaniu do roku poprzedniego o 199.855,8 złotych, tj. o 27,6%. W strukturze produkcji dominowały roboty związanych z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej, których wartość wyniosła 248633,70 zł (spadek o 45,1% w porównaniu z rokiem 2015).

Wartość robót budowlanych związanych ze wznoszeniem budynków wyniosła 188.4888,40 zł (spadek w stosunku do roku poprzedniego o 4,9%).

Pozostałą wartość tj. 87.629,50 zł stanowiły roboty budowlane specjalistyczne (wzrost rok do roku o 18,7%).

Rys. 16. Produkcja budowlano-montażowa wg grup PKD

Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Zatrudnienie i wynagrodzenia

Od roku 1993 zatrudnienie w przedsiębiorstwach budowlanych podlega istotnym wahaniom - obecnie od kilku lat obserwujemy jego malejący trend. W 2016 roku było o 3,5% niższe niż w poprzednim.

Najwięcej zatrudnionych pracowało przy wznoszeniu budynków - 45%. Sektor prywatny zatrudnia 100% ogółu zatrudnionych w przedsiębiorstwach budowlanych. W 1993 roku odsetek ten kształtował się

na poziomie 42,1%. Wynagrodzenia w budownictwie ogółem i poszczególnych grupach były poniżej poziomu przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, które w 2015 r. wynosiło 4047,21 zł. Wynagrodzenia w ostatnich latach w branży systematycznie rosą - w roku 2016 wzrosły o 4,5%.

FINANSE PRZEDSIĘBIORSTW

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy.
2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia
3. Dane obejmują podmioty, w których liczba pracujących przekracza 49 osób i które prowadzą księgi handlowe (z wyłączeniem banków, instytucji ubezpieczeniowych i szkół wyższych oraz osób fizycznych prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne).
4. Przychody z działalności gospodarczej obejmują otrzymane i należne kwoty: ze sprzedaży produktów (wyrobów i usług), towarów i materiałów, składników majątkowych (środków trwałych, materiałów, wyposażenia, inwestycji itp.), z operacji finansowych, z dotacji przedmiotowych i innych zwiększeń przychodów.
5. Koszty uzyskania przychodów obejmują: koszt własny sprzedanych produktów (wyrobów i usług), wartość w cenach zakupu (nabycia) sprzedanych towarów i materiałów, pozostałe koszty operacyjne, koszty finansowe (odsetki, prowizje od pożyczek i kredytów itp.).
6. Wynik finansowy brutto (zysk lub strata) stanowi różnicę pomiędzy przychodami z działalności gospodarczej a kosztami uzyskania tych przychodów skorygowaną o saldo strat i zysków nadzwyczajnych.
7. Wynik finansowy netto (zysk lub strata) wynika z pomniejszenia zysku brutto o obowiązkowe odpisy (w szczególności podatek dochodowy) lub powiększenia straty brutto o obowiązkowe odpisy na rzecz budżetu państwa.

Przychody, koszty i wyniki finansowe

Od 1993 roku przychody z działalności gospodarczej przedsiębiorstw wyraźnie wzrosły, jednak dane w poszczególnych latach są nieporównywalne z uwagi na zmiany w sposobie agregacji danych. Największy udział w wartości przychodów przedsiębiorstw miały: handel i naprawy (65,7%) oraz przetwórstwo przemysłowe (22,0%).

Wskaźnik poziomu kosztów w przedsiębiorstwach (relacja kosztów uzyskania przychodów z całokształtu działalności do przychodów z całokształtu działalności) w 2016 roku wyniósł 94,6 %.

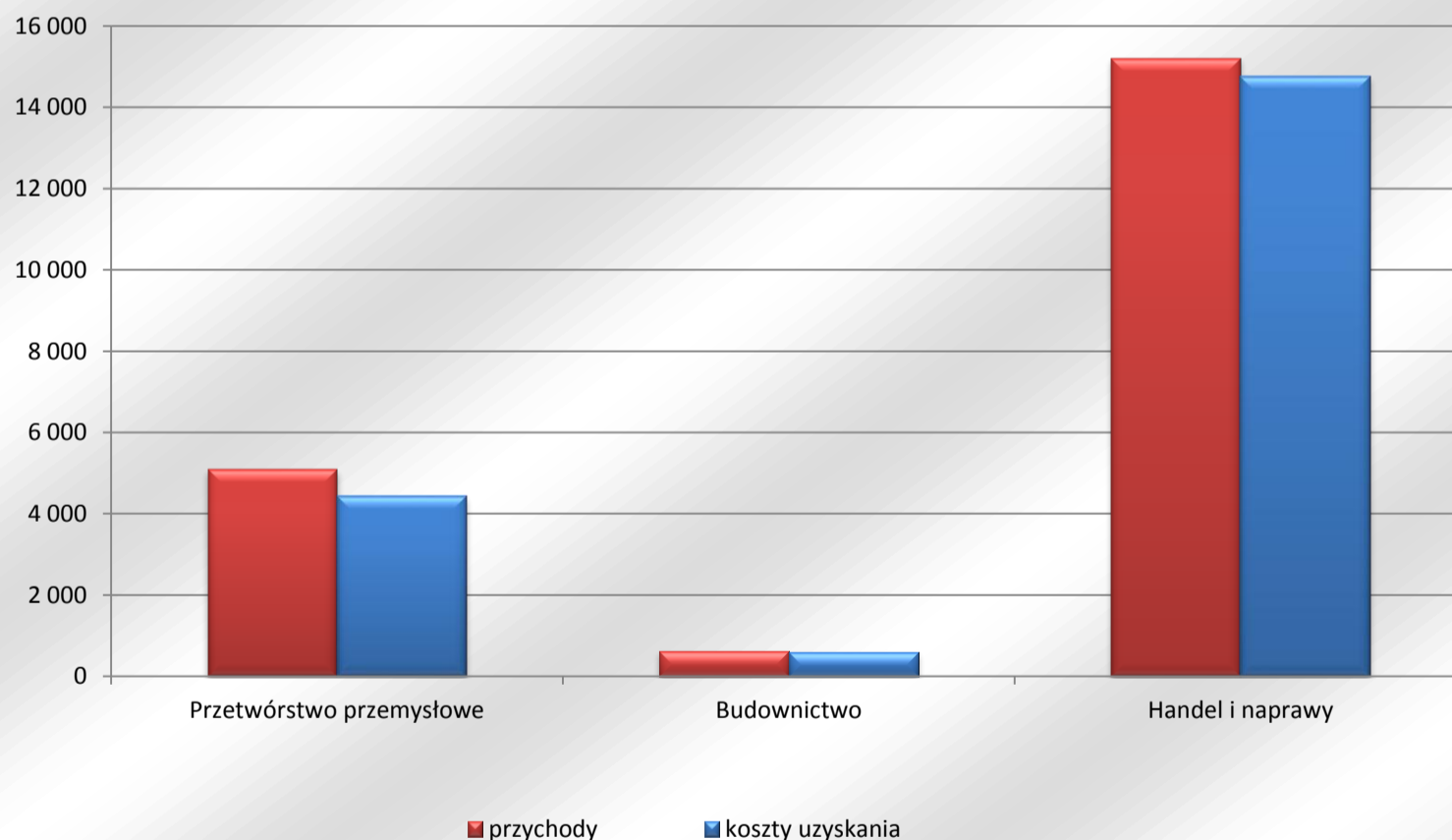
Najlepsze wyniki finansowe wypracowane zostały w sekcji przetwórstwo przemysłowe, która osiągnęła wskaźnik rentowności obrotu netto (relacja wyniku finansowego netto do przychodów z całokształtu działalności) na poziomie 11,0%.

Majątek obrotowy, kredyty i zobowiązania przedsiębiorstw

Majątek obrotowy przedsiębiorstw rośnie nieprzerwanie od 1993 roku, wzrósł również w 2016 w stosunku do roku poprzedniego - o 1.145.792 zł, tj. o 14,7%. W strukturze majątku obrotowego w 2015 roku najwięcej stanowiły należności i roszczenia - ich udział wyniósł 37,3%.

Największy udział w wartości majątku obrotowego przedsiębiorstw miała sekcja Handel i naprawy - 54,7%. W 2016 roku wzrosły wartości zapasów i zobowiązań oraz należności. Saldo kredytów i pożyczek stanowiło 7,8% wartości zobowiązań.

Rys. 17. Przychody i koszty przedsiębiorstw wg sekcji PKD w 2016 roku (w mln zł)

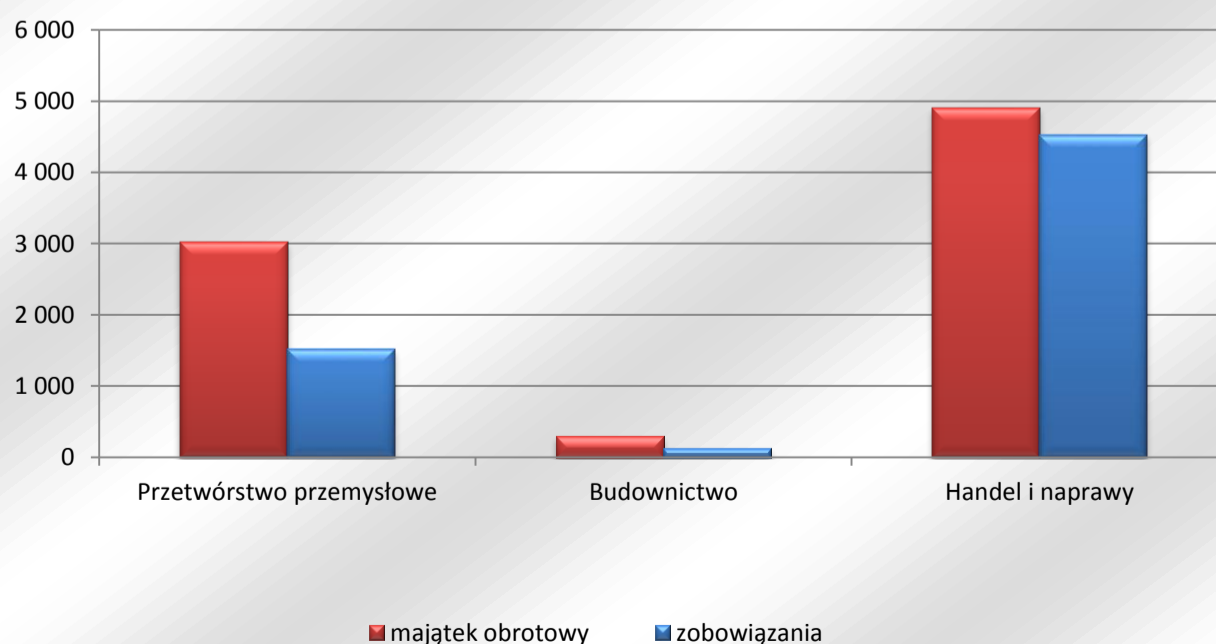
Tabl. 25. Przychody, koszty i wyniki finansowe przedsiębiorstw wg sekcji PKD
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie		1993	1998	2002	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016
		w tys. zł									
Ogółem	przychody	1.634.286	6.250.260	8.324.214	13.657.965	16.812.801	18.128.343	21.054.054	21.462.016	22.347.958	23.140.940
	Koszty	1.527.942	6.040.945	7.959.734	12.985.804	16.429.868	17.367.265	19.841.967	20.713.195	21.575.571	21.886.636
	wynik brutto	101.885	211.466	365.871	673.086	382.849	763.576	1.212.077	748.821	772.382	1.254.304
	Wynik netto	32.318	114.483	257.405	522.354	278.591	572.014	986.075	629.604	641.672	1.050.402
Przetwórstwo przemysłowe	przychody	932.205	2.800.310	5.045.629	5.844.176	5.924.858	4.301.304	5.203.941	4.625.584	4.701.642	5.088.637
	koszty	859.430	2.701.793	4.728.564	5.469.499	5.824.393	3.928.862	4.381.584	4.381.820	4.356.359	4.420.823
	wynik brutto	72.775	98.517	317.065	375.604	100.392	372.233	822.661	243.765	345.280	667.814
	wynik netto	15.575	50.794	224.237	276.680	56.062	264.639	683.980	199.815	272.952	559.979
Budownictwo	przychody	76.008	369.843	321.969	438.647	699.360	687.172	625.333	703.621	735.814	620.580
	koszty	77.921	337.130	323.535	407.557	634.157	693.763	639.955	675.055	706.397	595.682
	wynik brutto	-1.913	32.713	-1.566	31.090	65.203	-6.591	-14.622	28.566	29.417	24.898
	wynik netto	-5.121	21.389	-3.761	25.478	53.036	-8.727	-18.562	22.818	22.515	20.179
Handel i naprawy	przychody	221.401	1.848.738	2.529.680	6.445.914	9.102.967	11.768.768	13.537.781	14.399.156	14.903.180	15.209.952
	koszty	220.019	1.816.759	2.492.850	6.212.878	8.957.892	11.450.479	13.216.183	14.043.768	14.609.857	14.753.372
	wynik brutto	1.382	31.979	36.830	233.040	145.067	320.987	321.586	355.387	293.321	456.580
	wynik netto	-1.237	20.304	28.158	196.729	114.822	263.441	261.280	304.161	248.684	386.782

Tabl. 26. Majątek obrotowy i zobowiązania przedsiębiorstw
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1993	1998	2002	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016
Majątek obrotowy ogółem	481.033	1.629.499	2.370.182	5.012.880	5.495.747	6.327.630	7.086.262	7.722.090	7.806.547	8.952.339
w tym:										
- należności i roszczenia	263.641	899.875	1.437.855	2.182.214	2.624.569	2.980.921	2.960.311	3.048.575	2.946.887	3.336.529
- zapasy	159.306	556.056	672.821	2.292.082	2.278.385	2.265.060	2.818.512	3.269.285	3.195.817	3.335.333
Zobowiązania ogółem	521.123	1.392.546	2.266.888	3.995.933	4.413.248	4.961.299	5.082.836	6.374.815	6.505.862	7.027.424
w tym:										
- kredyty i pożyczki	179.863	457.445	735.413	1.300.261	1.387.469	1.243.109	1.146.884	1.185.607	634.123	547.015

Rys. 18. Majątek obrotowy i zobowiązania przedsiębiorstw wg sekcji PKD w 2016 roku (w mln zł)

EDUKACJA I WYCHOWANIE

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy.

2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia. Z dniem 1 września 1999 roku rozpoczęto wprowadzanie reformy ustroju szkolnego, której zasady reguluje ustawa z 8 stycznia 1999 roku - Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego (Dz. U. Nr 12, poz. 96). W roku szkolnym 1999/2000 w miejsce dotychczasowych ośmioletnich szkół podstawowych powstały sześciolatte szkoły podstawowe i trzyletnie gimnazja, w których nauka jest obowiązkowa.

3. Dane dotyczące szkół podstawowych, gimnazjów, szkół zawodowych oraz liceów ogólnokształcących - jeśli nie zaznaczono inaczej - wykazano łącznie ze szkołami specjalnymi.

4. W szkolnictwie zawodowym za szkołę uznaje się każdą szkołę zawodową określonego typu i rodzaju o odrębnej podbudowie programowej, bez względu na to czy szkoła posiada wspólną administrację, czy jest samodzielną oraz bez względu na czas trwania nauki i prowadzone specjalności szkolenia.

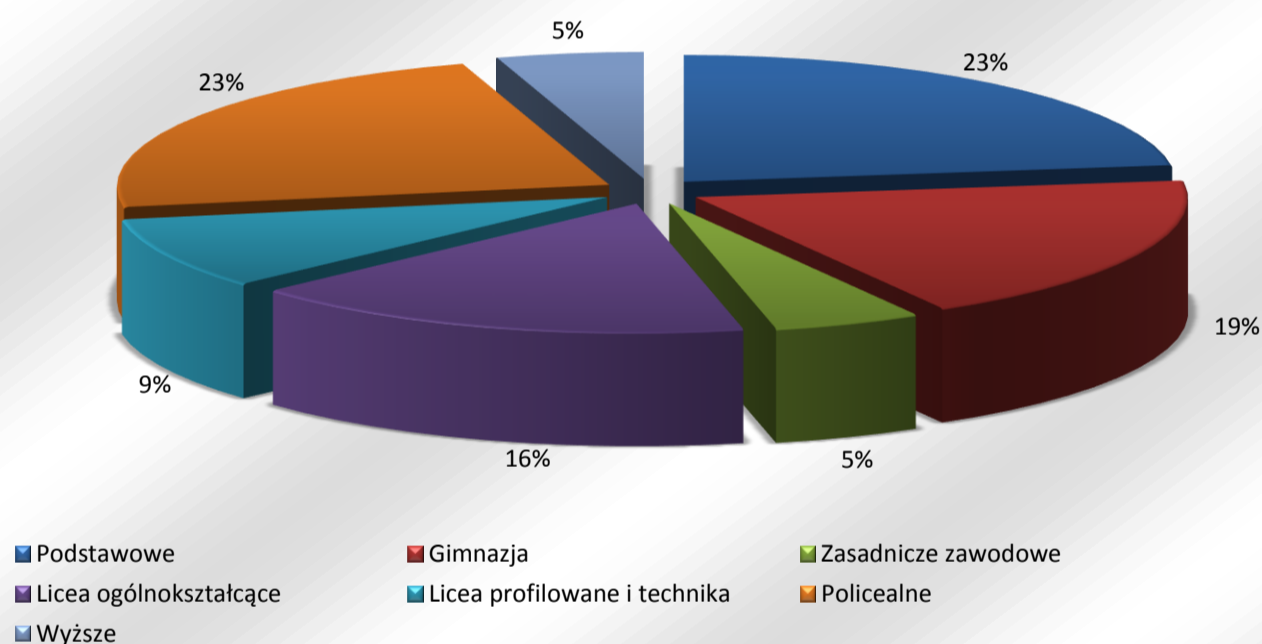
W szkolnictwie zawodowym przyjęto podział szkół na:

- zasadnicze szkoły zawodowe;

- średnie / ponadgimnazjalne szkoły zawodowe, do których zaliczono: technika zawodowe i równorzędne szkoły zawodowe, licea zawodowe, średnie studia zawodowe oraz szkoły artystyczne II stopnia;
  - policealne szkoły zawodowe (m.in. nauczycielskie kolegia języków obcych oraz kolegia nauczycielskie - w których absolwentom nie nadaje się tytułu licencjata).
5. Pomieszczenia do nauczania nie obejmują pomieszczeń w szkołach specjalnych.
6. Dane o absolwentach szkół ogólnokształcących i zawodowych dotyczą poprzedniego roku szkolnego, szkół wyższych - roku kalendarzowego. Informacje o absolwentach szkół wykazano łącznie z eksternami. Dane o absolwentach szkół wyższych dotyczą liczby wydanych dyplomów ukończenia studiów wyższych zawodowych i magisterskich (jednolitych i uzupełniających).
7. Informacje dotyczące szkolnictwa ogólnokształcącego i zawodowego podano według stanu na początku roku szkolnego, a dotyczące szkolnictwa wyższego według stanu w dniu 31 XII.
8. Od roku szkolnego 2003/2004 nie są agregowane dane dotyczące nauczycieli. Wcześniejsze znajdują się w poprzednich edycjach „Raportu o stanie miasta”.

Rys. 19. Szkolnictwo według typów szkół

Rok szkolny 2016/2017

A. DANE ZBIORCZE

W stosunku do roku szkolnego 2015/16 liczba placówek szkolnych wyraźnie się zmniejszyła. W strukturze szkół w dalszym ciągu dominują jednak szkoły policealne i podstawowe.

Nie zanotowano również istotnych zmian w strukturze uczniów i studentów. Na uwagę zasługuje jednak fakt wzrostu ilości uczniów jedynie w liceach profilowanych i technikach łącznie.

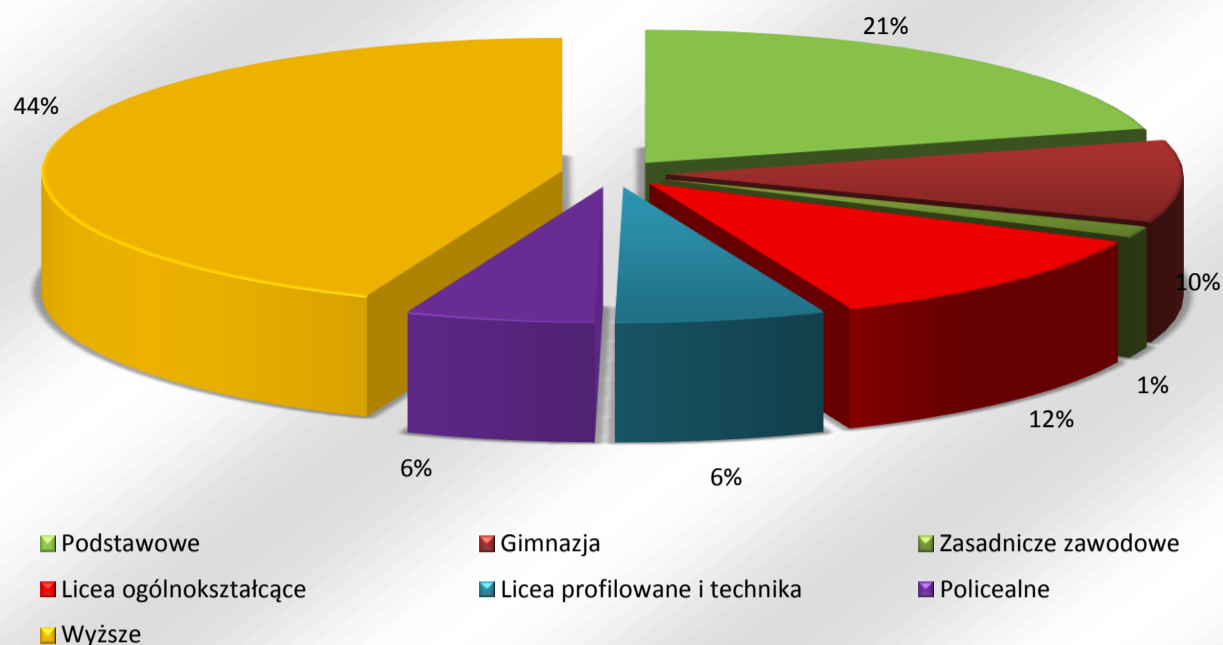
Udział liczby studentów w ogólnej liczbie uczących się w Toruniu był najwyższy w roku szkolnym 2005/06 osiągając 47,7% (wobec 15,9% w 1990/91 roku). W ostatnim analizowanym roku szkolnym udział ten wyniósł 43,9%. Wyraźnie zmieniały się ilości uczniów w szkołach średnich (obecnie ponadgimnazjalnych) - do roku 1998/99 więcej uczniów uczyło się w szkołach zawodowych, od roku 1999/2000 większy udział mają uczniowie liceów ogólnokształcących. Systematycznie spada również udział uczniów zasadniczych szkół zawodowych z 12,9% w 1990/91 roku do 1,4% w roku 2016/17. Odnotowano również spadek liczby osób studiujących w roku akademickim 2016/2017. W stosunku do roku poprzedniego liczba ta spadła o 1.040 osób (tj. o 4,1%).

Od roku szkolnego 2002/03 znacząco wzrosła liczba absolwentów w wyniku pojawienia się pierwszego rocznika absolwentów gimnazjów. W porównaniu z rokiem 1990/91 największy przyrost absolwentów - prawie sześciokrotny - zanotowały szkoły wyższe. W odniesieniu do roku ubiegłego nastąpił jednak spadek liczby absolwentów szkół wyższych o 458 osób (tj. o 6,7%).

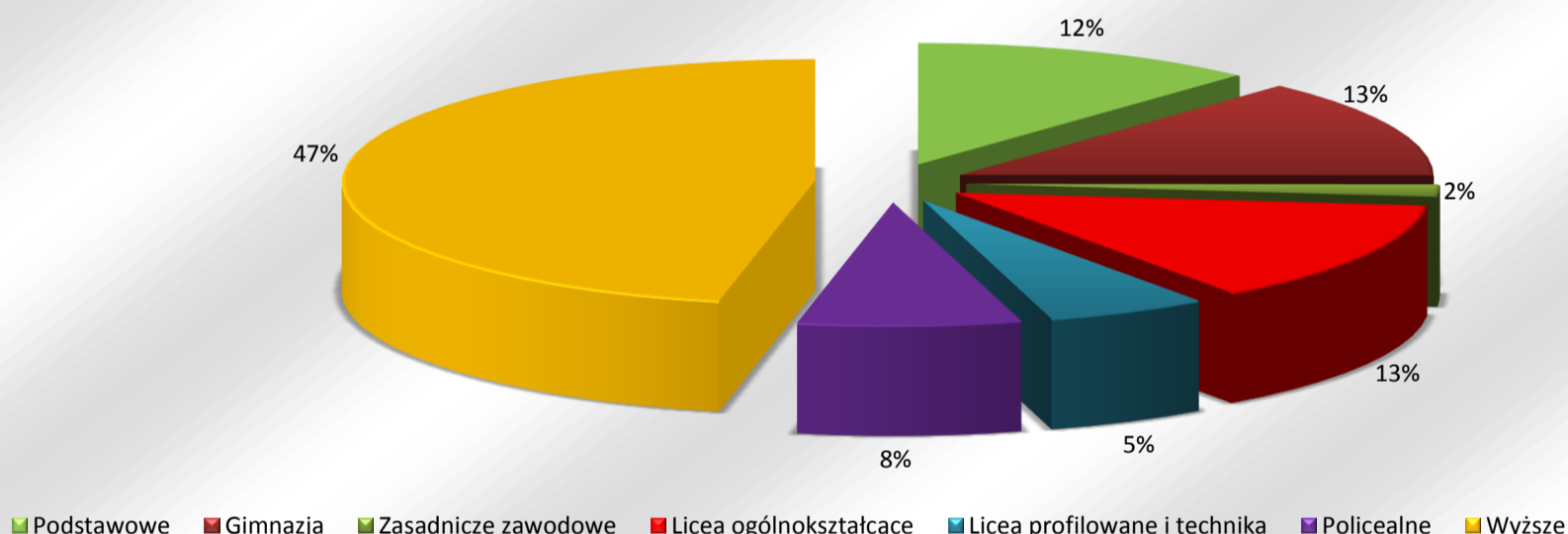
Szkoły wyższe zdecydowanie dominują także w strukturze absolwentów, wydając 46,8% wszystkich absolwentów. W strukturze tej odnotowano od początku lat dziewięćdziesiątych zasadnicze zmiany. Udział absolwentów szkół wyższych wzrósł z 18%. Spadł natomiast znacząco udział absolwentów szkół zasadniczych zawodowych z 35,4% do 1,6% w roku 2016.

Rys. 20. Szkolnictwo według liczby uczniów i studentów
Rok szkolny 2016/2017

Rys. 21. Szkolnictwo według liczby absolwentów
Rok szkolny 2015/2016

B. SZKOLNICTWO OGÓLNOKSZTAŁCĄCE

Szkolnictwo podstawowe

W roku szkolnym 2016/2017 roku w Toruniu funkcjonowały 33 szkoły podstawowe. Liczba uczniów uczęszczających do tych szkół wynosiła 11.448 osób.

W szkołach podstawowych zatrzymany został stały w ostatnich latach rosnący trend liczby uczniów, czego powodem było zniesienie obowiązku szkolnego dla 6-latków. W roku 2016 szkołę podstawową ukończyło 1.619 osób.

Ze względu na zmianę metodologii klasyfikacji szkół artystycznych (w roku szkolnym 1990/91 szkoły artystyczne I stopnia zaliczono do szkolnictwa zawodowego) nie jest możliwe dokładne określenie skali zmian w szkolnictwie podstawowym w stosunku do roku szkolnego 1990/91.

Natomiast w ostatnim roku spadła liczba szkół podstawowych o 5, tj. o 13,2%. Liczba absolwentów szkół podstawowych ulega wahaniom. W stosunku do roku poprzedzającego w roku 2016 liczba absolwentów wzrosła o 6 osób (tj. o 0,4%).

Gimnazja

Rok szkolny 1999/2000 był pierwszym rokiem, w którym - zgodnie z wprowadzoną reformą oświaty - zaczęły funkcjonować gimnazja. Gimnazja liczyły wtedy 3.164 uczniów w klasach pierwszych.

W porównaniu do poprzedniego roku liczba szkół gimnazjalnych zmalała o 3 placówki. Maleje liczba oddziałów i uczniów. Liczba uczniów w roku 2015/16, w porównaniu z poprzednim minimalnie zmniejszyła się.

Licea ogólnokształcące

W stosunku do roku szkolnego 1990/91 liczba liceów ogólnokształcących dla młodzieży wzrosła trzykrotnie - z 8 do 24 placówek. W tym samym czasie wahała się liczba uczniów i oddziałów. Wartości te były największe w roku szkolnym 2000/01. Mimo spadku w kolejnych latach nadal są wyraźnie większe od wielkości z początku lat 90-tych.

Wskaźnik liczby uczniów na szkołę wykazywał tendencję rosnącą do roku 2000/01, natomiast w kolejnych latach znacząco się zmniejszał i wyniósł w roku 2016/17 - 335 osób.

Od 1998 roku pod patronatem UMK działa jedyne w Polsce Gimnazjum i Liceum Akademickie kształcące szczególnie uzdolnioną młodzież.

Tabl. 27. Szkolnictwo ogólnokształcące, zawodowe i wyższe - szkoły, uczniowie i studenci, absolwenci

Wyszczególnienie		1990/91	1992/93	1998/99	2000/01	2002/03	2004/05	2006/07	2008/09	2010/11	2012/13	2014/15	2015/16	2016/17
SZKOŁY	Podstawowe	31	37	44	39	38	32	31	31	33	35	36	38	33
	Gimnazja	-	-	-	34	35	36	34	34	34	31	31	30	27
	Zasadnicze zawodowe	29	17	17	17	19	12	11	11	11	11	9	10	7
	Licea ogólnokształcące	8	13	15	19	26	27	31	28	28	28	31	25	24
	Licea profilowane i technika	36	34	41	42	48	43	27	20	19	19	10	12	13
	Policealne	16	14	31	38	37	58	60	54	45	41	39	37	33
	Wyższe	1	1	2	2	3	4	5	5	7	7	8	6	7
UCZNIOWIE I STUDENCI	Podstawowe	27.943	28.538	23.952	15.241	14.156	12.854	11.633	10.890	10.549	10.754	11.383	12.541	11.448
	Gimnazja	-	-	-	6.131	8.718	8.355	7.460	6.799	6.095	5.815	5.812	5.698	5.448
	Zasadnicze zawodowe	7.478	6.447	4.933	4.574	2.097	1.457	1.338	1.313	1.306	1.196	856	1.001	747
	Licea ogólnokształcące	3.654	4.690	8.239	9.732	8.187	8.448	8.391	8.099	5.758	7.124	6.755	6.382	6.362
	Licea profilowane i technika	7.800	7.584	8.347	8.040	7.209	6.480	5.048	5.076	4.340	4.442	3.487	3.539	3.580
	Policealne	1.970	1.805	2.961	2.992	3.947	4.639	5.481	5.171	4.621	4.663	3.882	3.276	3.213
	Wyższe	9.207	10.250	27.996	30.468	34.034	36.545	34.552	31.954	32.184	30.385	26.354	25.132	24.092
ABSOLWENCI	Podstawowe	3.020	3.301	3.663	6.194	2.650	2.385	2.171	1.976	1.768	1.634	1.714	1.613	1.619
	Gimnazja	-	-	-	-	2.949	2.690	2.648	2.271	2.149	1.859	1.774	1.742	1.778
	Zasadnicze zawodowe	2.084	2.059	1.373	1.399	1.296	349	396	389	492	441	155	302	223
	Licea ogólnokształcące	745	902	1.685	1.904	2.282	2.451	2.775	2.473	2.265	2.182	1.296	1.907	1.827
	Licea profilowane i technika	1.362	1.421	1.936	1.697	1.816	2.086	1.637	986	1.122	1.016	353	977	750
	Policealne	630	988	1.516	1.463	1.370	1.837	1.812	1.228	1.169	1.067	1.175	1.433	1.034
	Wyższe	1.067	1.431	4.105	6.236	7.333	7.602	8.209	7.807	8.792	8.351	7.830	6.816	6.358

Tabl. 28. Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych)

Wyszczególnienie	1990/91	1991/92	1999/00	2000/01	2002/03	2004/05	2006/07	2008/09	2010/11	2012/13	2014/15	2015/16	2016/17
Szkoły	26	27	35	35	35	29	28	28	30	31	32	33	33
Pomieszczenia do nauczania	612	658	762	629	582	546	556	728	680	693	-	-	-
Oddziały	992	1.010	797	656	616	535	478	458	453	462	506	564	539
Uczniowie	27.117	27.382	18.912	14.941	13.874	12.566	11.346	10.639	10.325	10.570	11.197	12.333	11.448
Absolwenci z poprzedniego roku szkolnego	2.875	3.069	3.460	6.041	2.605	2.338	2.136	1.941	1.738	1.596	1.685	1.593	1.619
Liczba uczniów na szkołę	1.043	1.014	540	427	396	433	405	380	344	341	350	374	347
Liczba uczniów na oddział	27	27	24	23	23	23	24	23	23	23	22	22	21

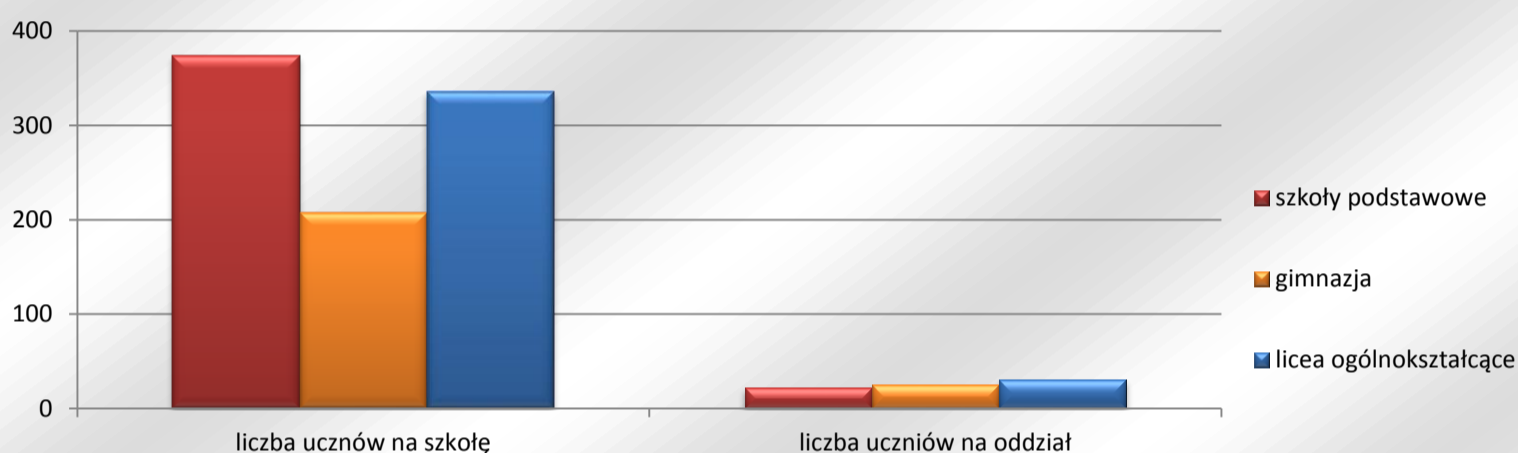
Tabl. 29. Gimnazja dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych)

Wyszczególnienie	1999/00	2000/01	2002/03	2004/05	2006/07	2008/09	2010/11	2012/13	2014/15	2015/16	2016/17
Szkoły	29	30	32	32	29	29	29	26	25	27	27
Pomieszczenia do nauczania	205	220	300	384	354	337	334	293	-	-	-
Oddziały	124	224	350	326	287	271	251	234	222	226	222
Uczniowie	3.164	5.944	8.507	8.103	7.171	6.559	5.925	5.535	5.532	5.578	5.448
Absolwenci z poprzedniego roku szkolnego			2.893	2.643	2.639	2.187	2.085	1.808	1.681	1.706	1.788
Liczba uczniów na szkołę	109	198	266	253	247	226	204	212	221	207	202
Liczba uczniów na oddział	26	24	24	25	25	24	24	24	25	25	25

Tabl. 30. Licea ogólnokształcące dla młodzieży (bez specjalnych)

Rys. 22. Uczniowie w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach ogólnokształcących

Wyszczególnienie	1990/91	1991/92	1999/00	2000/01	2002/03	2004/05	2006/07	2008/09	2010/11	2012/13	2014/15	2015/16	2016/17
Szkoły	7	12	15	15	16	17	16	16	15	15	15	15	15
Pomieszczenia do nauczania	115	134	270	304	359	302	291	322	325	366	-	-	-
Oddziały	113	139	269	289	242	250	222	210	198	183	170	167	164
Uczniowie	3.392	4.271	8.408	9.069	7.460	7.453	6.822	6.256	5.758	5.347	5.136	5.042	5.022
Absolwenci z poprzedniego roku szkolnego	676	831	1.464	1.593	2.060	2.302	2.308	2.163	1.916	1.794	1.693	1.630	1.589
Liczba uczniów na szkołę	485	356	561	605	466	438	426	391	384	356	342	336	335
Liczba uczniów na oddział	30	31	31	31	31	30	31	30	29	29	30	30	31

C. SZKOLNICTWO ZAWODOWE

Szczegółowe dane dotyczące szkolnictwa zawodowego znajdują się we wcześniejszych edycjach „Raportu o stanie miasta”

D. SZKOLNICTWO WYŻSZE

W Toruniu w 2016 roku działały dwie wyższe uczelnie publiczne - Uniwersytet Mikołaja Kopernika i Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Toruńskiej oraz pięć niepublicznych - Wyższa Szkoła Bankowa, Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej, Toruńska Szkoła Wyższa, Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości, Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej.

W latach 1990-2016 wzrosła liczba studentów zarówno na studiach stacjonarnych (wcześniej określanych jako dzienne) jak i na studiach niestacjonarnych (wcześniej określanych jako studia dla pracujących - wieczorowe, zaoczne i eksternistyczne), co spowodowało ponad znaczny przyrost liczby studentów ogółem (o 14.885 osób). Od kilku lat liczba studentów spada, w ostatnim roku była mniejsza w porównaniu z rokiem poprzednim o 1.040 osób.

Studujący na studiach stacjonarnych stanowili w roku akademickim 2016/17 - 70,03% ogółu studentów. W roku akademickim 1990/91 udział ten kształtował się na poziomie 72,9%. Studiujące w Toruniu kobiety stanowiły 65,6% ogółu studentów. W roku akademickim 2015/16 najliczniejszą grupę absolwentów pod względem kierunku studiów (wliczając filie i wydziały zamiejscowe toruńskich

uczelni) stanowiła grupa biznes, administracja i prawo (3.300 osób co stanowiło 38,3% ogółu absolwentów). Dominującą podgrupą absolwentów zanotowano na kierunkach ekonomicznych i administracyjnych - 2.847, co stanowiło 33,1% ogółu.

Przyrost liczby studentów skutkowało wzrostem liczby absolwentów. W latach 1990-2013 nastąpił dziesięciokrotny przyrost liczby absolwentów ogółem.

W latach 1998-2008 liczba absolwentów studiów niestacjonarnych stanowiła większość ogółu absolwentów. W roku 2016 przeważali absolwenci studiów stacjonarnych stanowiąc 64,9%, ciągle jednak mniej niż w roku 1990, gdy udział ten wynosił 74,3%. W 2016 roku kobiety stanowiły 73,5% ogólnej liczby absolwentów.

E. WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE

W roku 2016 funkcjonowało w Toruniu 64 przedszkoli. W porównaniu do 1995 nastąpił wzrost o 13 tego typu placówek. Z ogólnej liczby 464 przedszkoli, 17 prowadzonych jest przez jednostki samorządu gminnego, których liczba od 1995 roku utrzymuje się na stałym poziomie (poza 2007 rokiem, w którym funkcjonowało 15 placówek).

Stabilna w ostatnich latach sytuacja - zarówno w zakresie liczby placówek jak i liczby uczęszczających dzieci - skutkowało wskaźnikiem 116 dzieci przypadających na jedno przedszkole w roku szkolnym 2015/16.

Tabl. 31. Studenci i absolwenci szkół wyższych

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990/91	1996/97	1998/99	2000/01	2002/03	2004/05	2006/07	2008/09	2010/11	2012/13	2014/15	2015/16	2016/17
------------------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

	Ogółem												
Studenci	9.207	23.661	27.899	30.468	34.034	36.545	34.552	38.243	39.850	38.494	35.365	25.132	24.092
Absolwenci	1.067	2.856	4.166	6.236	7.333	7.602	8.209	9.111	10.419	10.687	10.083	6.816	6.358
	Studia stacjonarne												
Studenci	6.709	11.054	12.938	14.749	17.745	19.538	18.561	21.820	24.180	25.163	23.494	17.648	16.872
Absolwenci	793	1.662	2.058	2.566	2.947	3.080	3.609	4.352	5.882	6.259	6.378	4.728	4.372
	Studia niestacjonarne												
Studenci	2.498	12.607	14.961	15.719	16.289	17.007	15.991	16.423	15.670	13.331	11.871	7.484	7.220
Absolwenci	274	1.194	2.108	3.670	4.386	4.522	4.600	4.759	4.537	4.428	3.705	2.088	1.986

Tabl. 32. Nauczyciele akademicy pełnozatrudnieni UMK

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990/91	1998/99	2000/01	2002/03	2004/05*	2006/07*	2008/09*	2010/11*	2012/13*	2013/14*	2014/15*	2015/16*
Ogółem w tym:	987	1.187	1.253	1.329	1.879	1.980	2.058	2.000	2.011	1.945	1.945	1.929
- profesorowie	159	270	288	319	444	469	486	482	487	462	462	450
- docenci, adiunkci dr hab.	73	77	80	94	109	111	129	131	173	231	233	247
- pozostali	755	840	885	916	1.326	1.400	1.443	1.387	1.351	1.252	1.250	1.232

* w tym Collegium Medicum w Bydgoszczy (2015/2016 - 85 profesorów, 44 docentów i adiunktów dr hab., 455 pozostałych)

Tabl. 33. Przedszkola

Stan w dniu 31 XII

Wy- szcze- gólnie- nie	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem	34	34	35	35	34	33	33	32	32	33	33	35	38	42	46	48	47	64
Gminne	17	17	17	17	17	17	17	15	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
miejsca	4096	4318	4381	4240	4128	4260	4069	3916	4022	4141	4360	4361	4780	5206	5612	5482	5340	6 148
dzieci	5203	5042	4894	4586	4567	4506	4155	3992	4115	4275	4414	4377	4603	4928	5222	4984	5441	7 093

OCHRONA ZDROWIA

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy Wydziału Zdrowia - Kujawsko-Pomorskiego Centrum Zdrowia Publicznego oraz Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.
2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia.
3. Od 2012 roku badaniami statystycznymi zostały objęte oprócz jednostek ochrony zdrowia podległych Ministerstwu Zdrowia również jednostki podległe Ministerstwu Obrony Narodowej. Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 roku o działalności leczniczej określa zarówno podmioty tworzące jak i formy prowadzenia podmiotów leczniczych.
4. Dane dotyczące kadry medycznej obejmują pracujących bez względu na rodzaj umowy, na podstawie, której wykonywana jest praca w podmiotach realizujących świadczenia zdrowotne w ramach środków publicznych. Dane o pracownikach medycznych nie obejmują osób pracujących w placówkach naukowo-badawczych,

uczelniach medycznych, oraz innych szkołach wyższych szkolących kadrę medyczną, jednostkach administracji rządowej lub samorządowej i NFZ.

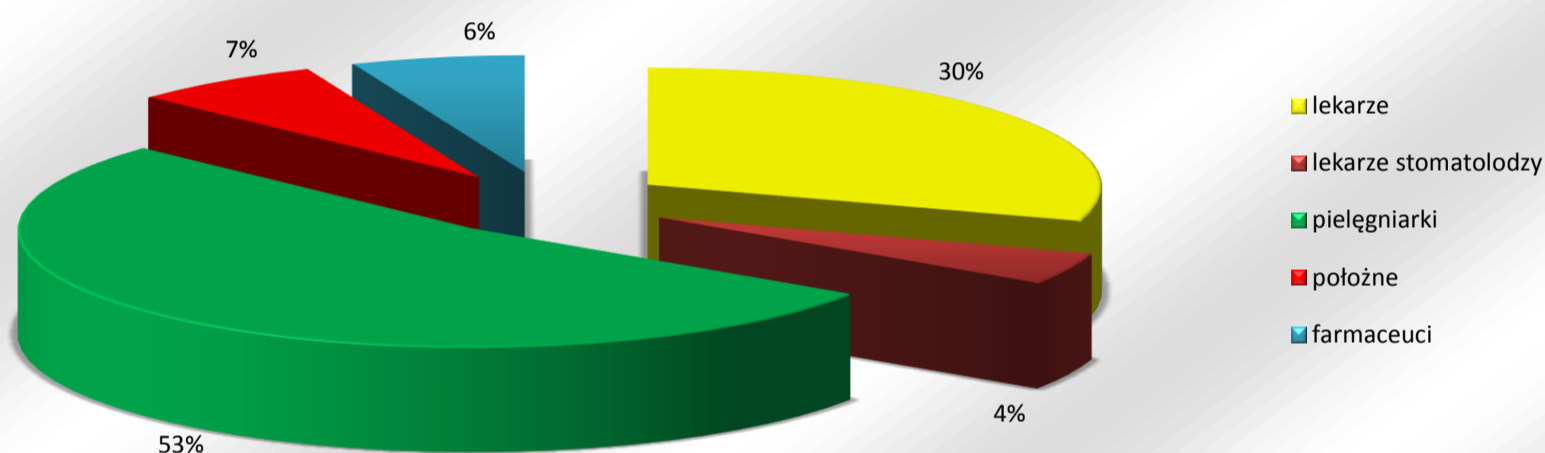
Personel służby zdrowia

W latach 1990-2016 występowały wahania wielkości zatrudnienia we wszystkich grupach personelu służby zdrowia. W ostatnim analizowanym okresie w stosunku do roku poprzedniego ubyło pielęgniarek, zanotowano natomiast przyrost zatrudnienia w pozostałych grupach zawodowych..

W stosunku do 1990 roku liczba lekarzy wzrosła o 254 (tj. o 47,2%), liczba pielęgniarek o 209 (tj. o 17,7%), a liczba położnych o 36 (tj. o 25,2%). Spadła zaś liczba lekarzy dentyistów o 9 (tj. o 7,2%).

W analizowanym okresie liczba personelu służby zdrowia przypadająca na 10.000 mieszkańców również ulegała wahaniom. W stosunku do 2015 roku wskaźnik liczby lekarzy i stomatologów na 10.000 ludności wzrósł wynosząc odpowiednio 39,1 i 5,7. Analogiczny wskaźnik dla pielęgniarek spadł w 2016 roku do 68,7.

Rys. 23. Personel służby zdrowia
Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Tabl. 34. Personel służby zdrowia
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Lekarze	538	572	557	578	632	622	642	655	586	608	601	697	667	651	710	792
Lekarze stomatolodzy	125	109	108	97	121	99	94	99	100	101	88	106	108	97	108	116
Pielęgniarki	1.182	1.176	1.205	1.237	1.297	1.313	1.393	1.419	1.366	1.399	1.446	1.401	1.395	1.379	1.400	1.391
Położne	143	158	141	141	150	147	150	148	146	161	153	151	157	159	164	179
	na 10.000 ludności															
Lekarze	26,6	28,3	27,3	28,2	30,7	30,4	30,5	31,4	28,3	29,5	29,3	34,1	32,8	32,0	35,0	39,1
Lekarze stomatolodzy	6,2	5,4	5,3	4,7	5,9	4,8	4,5	4,8	4,8	4,9	4,3	5,2	5,3	4,8	5,3	5,7
Pielęgniarki	58,5	58,3	59,1	60,3	62,9	64,3	66,1	68,1	65,9	67,9	70,4	68,6	68,6	67,9	69,1	68,7
Położne	7,1	7,8	6,9	6,9	7,3	7,2	7,1	7,1	7,0	7,8	7,5	7,7	7,7	7,8	8,1	8,8

Tabl. 35. Apteki
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990	1994	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Apteki	23	34	44	53	60	59	62	63	60	64	64	64	67	72
- w tym prywatne	-	-	-	50	57	-	61	62	60	64	64	64	67	72
Liczba ludności w tys. na 1 aptekę	8,8	6,0	4,7	3,9	3,5	3,5	3,3	3,3	3,4	3,1	3,1	3,1	3,0	2,8

Stacjonarna opieka zdrowotna

W Toruniu funkcjonują 3 szpitale: Szpital Miejski im. Mikołaja Kopernika, Wojewódzki Szpital Zespolony im. L. Rydygiera, MATOPAT Szpital Specjalistyczny Niepubliczny. W ramach stacjonarnej opieki zdrowotnej w Toruniu działa również Wojewódzki Ośrodek Lecznictwa Psychiatrycznego.

Ambulatoryjna opieka zdrowotna

Lecznictwo ambulatoryjne w Toruniu realizowane było w przychodniach i praktykach lekarskich, działających na podstawie umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia. Liczba porad udzielonych ogółem w 2016 roku wyniosła 1.928 tys., co daje w przeliczeniu na 1 mieszkańca 7,8 porad lekarskich.

Apteki

Od 1990 roku liczba aptek wzrosła ponad 3-krotnie. W wyniku wzrostu liczby aptek spadła liczba ludności przypadającej na aptekę. W 2016 roku wyniosła 2,8 tys. i spadła w porównaniu z rokiem 1990 o 6 tys. (tj. o 68%).

Żłobki

Funkcję opiekuńczo-wychowawczą dla najmłodszych dzieci sprawują w Toruniu żłobki. Do 2010 roku funkcjonowały w Toruniu jedynie żłobki miejskie. Od 2011 roku stale przybywa żłobków niepublicznych. Na koniec 2016 roku funkcjonowało w Toruniu 20 żłobków (3 miejskie i 17 prywatnych) na łączną liczbę 848 miejsc. Gmina Miasta Toruń dotuje prywatne żłobki w wysokości 400 zł miesięcznie na dziecko objęte opieką.

Tabl. 36. Ambulatoryjna opieka zdrowotna

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1994	1998	Wyszczególnienie	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016
ZAKŁADY (przychodnie)													
- rejonowe	15	15	- ogólne	47	60	67	65	71	74	76	80	93	99
- specjalistyczne	11	14	- medycyny pracy	8	13	11	18	x	x	x	x	x	x
- inne	6	5	- praktyki lekarskie*	43	35	43	34	41	39	38	34	32	32
PORADY UDZIELONE W PRZYCHODNIACH (w tysiącach)													
- rejonowe	624	702	- ogólne	1.365	1.677	2.306	1.736	1.907	1.809	1.823	1.880	1.927	1.928
- specjalistyczne	358	523	- medycyny pracy	77	87	-	114	x	x	x	x	x	x
- inne	77	65	- praktyki lekarskie	160	147	-	89	136	-	-	-	-	-

*) działające na podstawie umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia

Tabl. 37. Żłobki

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990	1993	1996	1999	2002	2004	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Żłobki	12	4	4	4	3	3	3	3	3	3	6	8	11	17	19	20
Miejsca rzeczywiste	680	280	280	285	235	220	220	220	220	240	392	443	564	704	788	848
Dzieci przebywające	-	492	525	518	423	425	444	400	430	439	527	642	915	993	1.111	1.181

Statystyczna ocena stanu zdrowia mieszkańców

Do oceny wykorzystano negatywne mierniki zdrowia - umieralność, chorobowość i zachorowalność. Prezentowane w materiale dane pochodzą z opracowań Kujawsko-Pomorskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Bydgoszczy.

Zestawienia danych dokonano w oparciu o dane publicznych i niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej udzielających świadczeń zdrowotnych oraz w oparciu o dane indywidualnych, indywidualnych specjalistycznych i grupowych praktyk lekarskich, pielęgniarek i położnych udzielających świadczeń zdrowotnych w ramach środków publicznych.

Podstawowymi przyczynami zgonów w Toruniu, tak jak w woj. kujawsko-pomorskim i całej Polsce, są choroby układu krążenia, stanowiące w naszym mieście 41,5% oraz nowotwory stanowiące ok.

30,2% ogółu przyczyn. W chorobach układu krążenia najczęściej jest zgonów z powodu miażdżycy, choroby niedokrwiennej serca, zawału serca oraz chorób naczyń mózgowych. Wśród nowotworów dominują umiejscowione w obrębie narządów oddechowych (oskrzela i płuca), narządów trawiennych oraz piersi i narządów płciowych kobiet.

W 2016 roku pod opieką lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej było 90.121 osób w wieku 19 lat i więcej, u których stwierdzono schorzenia.

Podobnie jak w latach poprzednich najczęstszymi problemami zdrowotnymi były choroby układu krążenia. Znaczącą grupę pacjentów stanowią osoby leczące się z powodu chorób układu mięśniowo-kostnego i tkanki łącznej, cukrzycy, przewlekłych chorób układu trawiennego, przewlekłego nieżytu oskrzeli.

Tabl. 38. Zgony wg głównych przyczyn (wybranych grup chorób) i współczynnik zgonów w przeliczeniu na 10 tys. ludności w Toruniu

Stan w dniu 31 XII

Rok	Zgony ogółem		Choroby ukł. krążenia		Nowotwory		Choroby ukł. Oddechowego		Choroby ukł. trawiennego	
	Liczba	wsp.	Liczba	wsp.	Liczba	wsp.	Liczba	wsp.	Liczba	wsp.
1999	1.746	87,2	718	35,9	489	24,4	139	6,9	69	3,5
2000	1.703	84,9	675	33,6	490	24,4	118	5,9	72	3,6
2002	1.663	80,6	677	32,8	494	23,9	83	4,0	70	3,4
2004	1.661	81,2	678	33,1	513	25,1	89	4,4	57	2,8
2006	1.721	85,2	669	33,1	526	26,1	95	4,7	87	4,3
2007	1.879	93,3	688	34,2	566	28,1	143	7,1	90	4,5
2008	1.747	86,8	691	34,3	519	25,8	90	4,5	93	4,6
2009	1.852	92,1	755	37,6	572	28,5	140	7,0	76	3,8
2010	1.855	90,3	711	34,6	601	29,3	144	7,0	60	2,9
2011	1.812	88,4	653	31,8	551	26,9	168	8,2	79	3,9
2012	1.903	92,9	708	34,8	621	30,6	165	8,1	80	3,9
2013	1.890	92,7	726	35,7	581	28,5	136	6,7	84	4,1
2014	1.921	94,6	720	35,4	587	28,9	105	5,2	59	2,9
2015	1.910	94,1	793	39,1	577	28,4	123	6,1	56	2,8
2016	1.915	94,5	646	33,7	619	32,3	120	6,3	81	4,0

Tabl. 39. Dane o stanie zdrowia osób w wieku 19 lat i więcej

(u których stwierdzono schorzenie będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej w Toruniu)

Rozpoznanie	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2014	2015	2016
Nowotwory	780	1.020	1.286	1.334	2.133	2.822	3.910	4.339	5.381	6.233
Gruźlica	75	87	103	79	59	140	56	47	46	48
Choroby tarczycy	1.822	2.334	2.809	2.552	3.944	4.326	6.144	6.956	7.451	8.079
Cukrzyca	3.274	4.176	5.339	6.300	7.348	8.002	8.390	9.055	8.956	9.344
Niedokrwistość	1.140	1.040	1.443	1.110	1.284	1.728	2.175	2.416	2.810	3.132
Choroby obwodowego układu nerwowego	3.886	4.116	5.002	4.618	6.740	8.372	10.209	11.269	11.741	13.125
Choroby układu krążenia w tym:	19.961	25.517	28.553	29.002	38.314	41.916	52.531	50.830	45.579	47.658
- przewlekła choroba reumatyczna	1.610	1.460	1.589	1.446	1.213	1.169	522	545	507	564
- choroba nadciśnieniowa	9.576	13.664	16.253	19.081	25.360	29.394	39.134	38.056	33.891	34.984
- choroby naczyń mózgowych	1.835	1.606	1.536	1.892	1.444	1.455	1.521	1.721	1.856	1.813
- niedokrwienność serca	6.242	7.927	9.468	10.502	8.236	8.635	8.254	8.803	7.076	7.201
Przewlekły nieżyt oskrzeli, dychawica oskrzelowa	2.683	4.363	4.497	4.436	6.479	6.088	6.305	6.509	6.679	7.045
Przewlekłe choroby układu trawiennego	3.843	4.808	5.041	5.322	7.635	10.485	13.328	15.270	16.115	17.692
Choroby ukł. mięśniowo-kostnego i tkanki łącznej	7.268	8.252	9.029	9.284	13.268	16.987	23.672	26.795	30.181	32.669
Pacjenci z innymi schorzeniami wymagający opieki czynnej	2.153	2.287	3.457	2.963	3.127	3.031	3.716	4.761	4.232	3.854
Ogółem	41.378	49.750	58.223	56.232	68.303	77.622	96.577	92.922	89.614	90.121

Źródło: Kujawsko-Pomorskie Centrum Zdrowia Publicznego Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy

Tabl. 40. Zapadalność mieszkańców Torunia na choroby zakaźne i zatrucia

Stan w dniu 31 XII

Jednostka chorobowa	2003	2005	2007	2009	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Salmonellozy-zatrucia pokarmowe	135	166	93	85	52	82	51	67	47	58
Ospa wietrzna	749	1.172	1.525	918	801	885	1.217	1.512	913	926
Różyczka	27	63	21	20	23	21	167	19	8	2
Wirusowe zapalenie wątroby:										
typu A	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
typu B	10	17	15	8	3	6	6	33	34	38
typu C	20	32	13	17	8	8	34	64	65	52
typu B+C	1	1	-	-	-	-	-	2	1	1
Szczepienia p/wścieklicznie osób pokąsanych	59	48	73	46	52	66	65	60	65	49
Świnka	x	110	23	18	18	14	20	13	10	4

W 2016 roku w Toruniu wskaźniki zachorowań na 10 tys. ludności dla poszczególnych jednostek chorobowych kształtowały się następująco:

- wskaźnik zachorowań na salmonellozy i zatrucia pokarmowe (wskaźnik wojewódzki - 2,9; wskaźnik toruński - 2,3),

- wskaźnik zachorowań na ospę wietrzną (wskaźnik wojewódzki - 45,7; wskaźnik toruński - 43,0),

- wskaźnik zachorowań na wirusowe zapalenie wątroby: typu B (wskaźnik wojewódzki - 1,3; wskaźnik toruński - 1,9), typu C (wskaźnik wojewódzki - 2,0; wskaźnik toruński - 2,6).

POMOC SPOŁECZNA

Zadania z zakresu pomocy społecznej realizuje w Toruniu Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, który jest jednostką organizacyjną Gminy Miasta Toruń, powołaną do realizacji zadań określonych przez ustawę o pomocy społecznej i inne ustawy.

W dniu 21 listopada 2013 roku została przyjęta „Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Torunia na lata 2014-2020”. Strategia jest jednym z kluczowych dokumentów, na podstawie których realizowana jest polityka społeczna w gminie. Zawiera ona cele strategiczne i operacyjne oraz wskaźniki służące do monitorowania działań podejmowanych na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Celem pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenia niekorzystnych dla nich sytuacji życiowych, których nie są oni w stanie pokonać wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia. Zadania realizowane są poprzez wykwalifikowaną kadrę pracowników socjalnych.

Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, poza trudną sytuacją materialną, dotknięte są różnymi dysfunkcjami jak: bezrobocie, długotrwała choroba, bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych zwłaszcza w rodzinach wielodzietnych i niepełnych, sieroctwo, potrzeba ochrony macierzyństwa, samotności osób starszych, różnego rodzaju dysfunkcje i trudności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu zakładu karnego.

Pomocą w formie zadań zleconych i zadań własnych bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania w roku 2016 objęto ogółem 5.167 rodzin, tj. o 5,26% rodzin mniej w porównaniu do roku ubiegłego - na ogólną liczbę osób w tych rodzinach 9.702, w tym:

- w formie świadczeń pieniężnych - 4.595 rodzin, tj. o 3,71% mniej niż w roku 2015, o liczbie osób w tych rodzinach - 8.853,

- w formie świadczeń niepieniężnych - 4.749 rodzin, tj. o 7,68% mniej niż w 2015 roku o liczbie osób w tych rodzinach - 10.216.

W ramach zadań własnych Ośrodek objął pomocą 5.158 rodzin, którym przyznano świadczenie w trybie decyzji, na ogólną liczbę 9.672 osób w tych rodzinach. Stanowi to 9,88% rodzin mniej niż w roku poprzednim.

Pomocą w ramach zadań zleconych objęto 28 rodzin, na ogólną liczbę 87 osób w tych rodzinach. Rodzinom tym świadczone pomoc w formie specjalistycznych usług opiekuńczych realizowanych dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługi te wykonywane są przez osoby posiadające odpowiednie przygotowanie specjalistyczne, a także do świadczenia w pracy z osobami dotkniętymi chorobą psychiczną.

W porównaniu do roku 2015 nastąpił wzrost o 35,7% w liczbie świadczeniobiorców i o 23,4% w liczbie zrealizowanych godzin oraz o 45,13%) w ogólnym koszcie zrealizowanego zadania.

Tabl. 41. Zadania własne i zlecone z zakresu pomocy społecznej

Stan w dniu 31 XII

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Zadania własne							
Liczba rodzin	6.270	5.527	5.512	5.909	5.621	5.442	5.158
Liczba osób	13.529	11.697	11.416	12.257	11.499	10.732	9.672
Zadania zlecone							
Liczba rodzin	11	8	10	10	14	18	28
Liczba osób	13	14	27	24	33	52	87

Tabl. 42. Rzeczywista liczba rodzin i osób objętych w latach 2015-2016 pomocą społeczną

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	2015			2016		
	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i własnych	10 177	5.454	10.769	9.171	5.167	9.702
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych	18	18	52	28	28	87
Świadczenia przyznane w ramach zadań własnych	10.164	5.442	10.732	9.162	5.158	9.672
Pomoc udzielana w postaci pracy socjalnej (pomoc finansowa i praca socjalna)	-	5.144	11.401	-	4.749	10.216
W tym: wyłącznie w postaci pracy socjalnej	-	723	1.578	-	857	1.811
Praca socjalna prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny	Liczba kontraktów socjalnych - 90 Liczba osób objęta kontraktami socjalnymi - 114			Liczba kontraktów socjalnych - 588 Liczba osób objęta kontraktami socjalnymi - 712		

W 2016 roku, po raz pierwszy od kilku lat, wiodącą przesłanką do udzielenia pomocy była długotrwała choroba. Ten czynnik wystąpił w przypadku 2.444 rodzin i dotyczył 3.932 osób wchodzących w ich skład. W porównaniu do roku 2015 jest to spadek o 0,7%.

Równie charakterystyczną przyczyną trudnej sytuacji życiowej było bezrobocie oraz niepełnosprawność. Pierwszy czynnik dotyczył 2.245 rodzin na ogólną liczbę 4.751 osób w tych rodzinach, natomiast

niepełnosprawność dotyczy 1.628 rodzin na ogólną liczbę 2.597 osób w tych rodzinach. W pierwszym przypadku, w porównaniu do roku 2015, nastąpił spadek liczby rodzin o 16,0% a w przypadku niepełnosprawności o 7,4%. Nastąpił też o 22,4% spadek liczby rodzin, dla których przesłanką do udzielenia pomocy była potrzeba ochrony macierzyństwa.

Tabl. 43. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie

Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Powód trudnej sytuacji życiowej	2016	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	4 058	8 983
Sieroctwo	-	-
Bezdomność	378	403
Potrzeba ochrony macierzyństwa	578	2 290
w tym: wielodzietność	125	678
Bezrobocie	2 245	4 751
Niepełnosprawność	1 628	2 597
Długotrwała lub ciężka choroba	2 442	3 932
Bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych	720	2 243
w tym: rodziny niepełne	582	1 644
rodziny wielodzietne	102	579
Przemoc w rodzinie	13	34
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	-	-
Alkoholizm	194	244
Narkomania	43	54
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	132	172
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	-	-
Zdarzenie losowe	6	9
Sytuacja kryzysowa	306	700
Klęska żywiołowa lub ekologiczna	-	-

W 2016 roku w ramach zadań własnych i zleconych z pomocy Ośrodka skorzystało 5.167 rodzin osób tj. 5,3% mniej niż w roku 2015. Zdecydowanie największa liczba osób korzystała z zasiłków celowych, tę formę pomocy przyznano 4.324 rodzinom na ogólną liczbę 8.562

osób funkcjonujących w tych rodzinach. Znaczna była również liczba osób i rodzin korzystających z zasiłków okresowych. Wynosiła ona 3.947 co oznacza spadek w stosunku do roku poprzedniego o 10,3%.

Tabl. 44. Typy rodzin objętych pomocą w latach 2015-2016

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2015		2016	
	LICZBA RODZIN	LICZBA OSÓB W RODZINACH	LICZBA RODZIN	LICZBA OSÓB W RODZINACH
RODZINY OGÓŁEM	6 177	12 347	6 024	11 513
liczba osób w rodzinie	1	3 415	3 489	3 489
	2	1 112	1 035	2 070
	3	701	670	2 010
	4	507	410	1 640
	5	222	250	1 250
	6 i więcej	220	1 467	170
w tym rodziny z dziećmi ogółem	2 026	6 914	1 718	5 927
o liczbie dzieci	1	878	733	1737
	2	648	552	1 935
	3	315	267	1 232
	4	113	106	589
	5	50	38	251
	6	10	14	110
	7 i więcej	12	105	8
Rodziny niepełne ogółem	1 050	2 966	905	2597
o liczbie dzieci	1	517	439	881
	2	320	281	853
	3	143	114	468
	4 i więcej	70	71	395
Rodziny emerytów i rencistów ogółem	276	374	292	395
o liczbie osób	1	213	226	226
	2	43	45	90
	3	12	12	36
	4 i więcej	8	9	43

W 2016 roku na terenie Gminy Miasta Torunia funkcjonowało 311 rodzin zastępczych i 12 rodzinnych domów dziecka, w których umieszczonych było łącznie 474 dzieci, w tym 63 dzieci posiadających orzeczenie o niepełnosprawności.

1. Rodziny zastępcze:

a) spokrewnione - 227 (281 dzieci)

b) niezawodowe - 73 (94 dzieci)

c) rodziny zawodowe - 11 (41 dzieci), w tym:

– specjalistyczne - 4 rodziny (12 dzieci),

– pełniące zadania pogotowia rodzinnego - 5 rodzin (23 dzieci),

– zawodowe - 2 rodziny (6 dzieci).

2. Rodzinne Domy Dziecka - 12 (58 dzieci).

Ustanowionych zostało 42 nowe rodziny zastępcze (30 spokrewnionych i 12 niezawodowych), w których umieszczono łącznie 43 dzieci oraz 2 rodzinne domy dziecka.

Tabl. 45. Rodzinna piecza zastępcza w okresie od stycznia do grudnia 2016 roku

L.P.	FORMA RODZINNEJ PIECZY ZASTĘPCZEJ	ILOŚĆ RODZIN*	ILOŚĆ DZIECI*	ILOŚĆ NOWO UTWORZONYCH RODZIN ZASTĘPCZYCH W 2016 r.
1.	Rodziny spokrewnione	204	275	30
2.	Rodziny niezawodowe	66	91	12
3.	Rodziny zawodowe - pełniące funkcje pogotowia rodzinnego	5	24	-
4.	Rodziny zawodowe specjalistyczne	4	12	-
5.	Rodziny zastępcze zawodowe	2	6	-
6.	Rodzinne Domy Dziecka	12	58	2
Razem		293	466	44

* stan na dzień 31.12.2016 r.

Tabl. 46. Instytucjonalna piecza zastępcza w okresie od stycznia do grudnia 2016 roku

Lp.	Wyszczególnienie	W okresie od 01.01.2016 r. do 30.06.2016 r.*	W okresie od 01.07.2016 r. do 31.12.2016 r.**
1.	Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym pełniących funkcję:	9	9
1.1.	socjalizacyjną	5	5
1.2.	interwencyjną	1	1
1.3.	specjalistyczno-terapeutyczną	0	0
1.4.	rodzinną	3	3
2.	Miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (przeciętnie), z tego pełniących funkcję:	122	154
2.1.	socjalizacyjną	84	116
2.2.	interwencyjną	14	14
2.3.	specjalistyczno-terapeutyczną	0	0
2.4.	rodzinną	24	24
3.	Dzieci przebywające w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (przeciętnie), z tego pełniące funkcję:	107	128
3.1.	socjalizacyjną	74	95
3.2.	interwencyjną	14	13
3.3.	specjalistyczno-terapeutyczną	0	0
3.4.	rodzinną	19	20
4.	Osoby zatrudnione w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	94	94

*stan na dzień 30.06.2016r.

**stan na dzień 31.12.2016r.

W 2016 roku 27 wychowanków opuściło placówki opiekuńczo-wychowawcze. Spośród tych, którzy nie ukończyli 18 roku życia:

- 8 dzieci powróciło do rodziny naturalnej,

- 6 dzieci zostało umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej,

- 6 dzieci zostało umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej,

- żadne dziecko nie zostało przysposobione.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze funkcjonujące na terenie GMT opuściło 7 wychowanków powyżej 18 roku życia. Spośród pełnoletnich osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze większość założyła własne gospodarstwo domowe.

Na dzień 31 grudnia 2016 r. w dziewięciu placówkach opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących na terenie GMT przebywało 111 wychowanków, w tym:

- 1 dziecko poniżej 1 roku życia,

- 2 wychowanków w wieku od 1 roku życia do 3 roku życia,

- 6 wychowanków w wieku od 4 do 6 lat,

- 36 wychowanków w wieku od 7 do 13 lat,

- 54 wychowanków w wieku od 14 do 17 lat.

Grupa pełnoletnich wychowanków w wieku od 18 do 24 lat liczyła 12 osób.

KULTURA

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy oraz informacji Wydziału Kultury Urzędu Miasta.
2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia
3. Stan księgozbioru w bibliotekach wykazany jest w woluminach (tomach). Do księgozbioru zaliczono druki zwarte (książki i broszury) oraz gazety i czasopisma.
4. Muzea - dane dotyczą muzeów podległych samorządowi wojewódzkiemu i gminnemu oraz Uniwersytetowi Mikołaja Kopernika.

Teatry

W Toruniu istnieją trzy teatry samorządowe, tj. Teatr Baj Pomorski, dla którego organizatorem jest Gmina Miasta Toruń oraz Teatr im. W. Horzycy i Impresaryjny Teatr Muzyczny podległe samorządowi województwa kujawsko-pomorskiego. Ofertę kulturalną wzbogacają prowadzone przez Fundację „Pro Teatro” Teatr Lalek „Zaczarowany Świat” oraz Teatr Wiczy, Teatr VAŠKA i Teatr Impresaryjny AFISZ.

Teatr Baj Pomorski

Do zakresu działania Teatru należy zaspokajanie potrzeb i aspiracji kulturalnych społeczeństwa, tworzenie i upowszechnianie kultury teatralnej szczególnie wśród dzieci i młodzieży, upowszechnianie narodowego dziedzictwa kulturalnego oraz godne reprezentowanie kultury polskiej za granicą. W 2016 roku Teatr „Baj Pomorski” w Toruniu przygotował 4 premiery teatralne, wystawił 436 widowisk, w tym 56 spektakli poza Toruniem, 65 spektakli w ramach festiwalu dla 75.070 widzów, w tym 5.650 na festiwalach, 16.220 w terenie. Realizowane były działania edukacyjne i popularyzatorskie (warsztaty, spotkania, zajęcia teatralne), konferencje dla nauczycieli. Teatr wziął udział w Festiwalu Gombrowiczowskim w Radomiu, działaniach i imprezach okolicznościowych na terenie Torunia.

W dniach 14-22 października 2016 roku odbyła się XXIII edycja Międzynarodowego Festiwalu Teatrów Lalek SPOTKANIA. Festiwal otworzyła parada teatralna, która przeszła ulicami Starego Miasta. Poza spektaklami konkursowymi, odbiorcy mogli podziwiać poczynania niezwykłych artystów, którzy zaprezentowali swoją twórczość w ramach cyklu INNYM OKIEM. W 2016 roku odbyły się także XIII Spotkania z Teatrem Osób Niepełnosprawnych. Kontynuowano program „Akcja. Animacja”, który podczas Festiwalu doczekał się swojej jedenaściej edycji. Filmy były odtwarzane w amfiteatrze znajdującym się w ogrodzie obok głównego budynku Teatru. W 2016 roku na scenie Teatru zagościli m.in.: Grodzieński Teatr Lalek (Grodno), Kiyv Municipal Academic Puppet Theatre (Kijów), a także polski Teatr Animacji z Poznania, Białostocki Teatr Lalek, Teatr Lalka z Warszawy. Wśród spektakli znalazły się głośne i nagradzane przedstawienia, jak poznański „Molier” w reżyserii słynnego australijskiego twórcy Neville’a Trantera czy nawiązujące do surrealistycznej formy „Ćwiczenia stylistyczne” Teatru Malabar Hotel. Estetyczną różnorodność zapewniały m. in. „Akademia pana Kleksa” z rzeszowskiej Maski czy „Trzej muszkieterowie” z Opolskiego Teatru Lalki i Aktora. Natomiast w dniach 25-27 listopada odbyły się 31 Toruńskie Spotkania Teatrów Jednego Aktora, w ramach którego zaprezentowano 10 monodramów. Festiwal otworzyło przedstawienie „Msza za miasto Arras” w wykonaniu Janusza Gajosa.

Instytucje kultury

W Toruniu działają domy, ogródki i kluby kultury, stowarzyszenia kulturalne, związki twórcze i fundacje kultury. Miasto jest organizatorem w stosunku do dwóch placówek edukacyjnych tj. Młodzieżowego Domu Kultury i Ogniska Pracy Pozaszkolnej „Dom Harcerza” oraz instytucji kultury: Toruńskiej Orkiestry Symfonicznej, Centrum Kultury Dwór Artusa, Domu Muz, Centrum Kultury Zamek Krzyżacki, Toruńskiej Agencji Kulturalnej oraz Centrum Nowoczesności Młyn Wiedzy. Działalność galeryjną w Toruniu prowadziły w roku 2016 Galeria Sztuki

Wozownia, Galeria i Ośrodek Plastycznej Twórczości Dziecka (instytucje samorządu województwa kujawsko-pomorskiego) oraz Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu” (współprowadzone przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, samorząd województwa kujawsko-pomorskiego oraz samorząd miasta Toruń). Wystawy prezentowane były także w innych instytucjach kultury takich jak Muzeum Okręgowe w Toruniu, Dom Muz czy Centrum Kultury Dwór Artusa.

Instytucje muzyczne

Głównym organizatorem życia muzycznego w Toruniu jest Toruńska Orkiestra Symfoniczna, której nowa siedziba w Centrum Kulturalno-Kongresowym Jordanki stała się najważniejszą salą koncertową Torunia. Program muzyczny Torunia wzbogacają koncerty i festiwale organizowane przez inne instytucje oraz organizacje pozarządowe.

W 2016 roku 25 rocznicę prowadzenia działalności koncertowej obchodził Zespół Kameralny MULTICAMERATA.

Toruńska Orkiestra Symfoniczna

Do zakresu działania Orkiestry należy rozwijanie i zaspokajanie potrzeb muzycznych, upowszechnianie muzyki, rozwój kultury, pozyskiwanie i przygotowywanie społeczeństwa do aktywnego uczestnictwa w kulturze oraz współtworzenie jej wartości. Począwszy od 12 grudnia 2015 zespół koncertuje w swojej nowej siedzibie w CKK Jordanki. W 2016 roku w ramach XXXVII Sezonu Artystycznego zrealizowano 78 koncertów symfonicznych dla 39.699 słuchaczy. Kontynuowano cykle koncertowe: koncerty wielopokoleniowe „Czas dla nas”, koncerty z najzdolniejszymi uczniami Zespołu Szkół Muzycznych w Toruniu, wykonane zostały specjalne koncerty m.in. z okazji urodzin Mikołaja Kopernika. Prowadzona była współpraca z organizatorami Festiwalu Muzyki i Sztuki Krajów Bałtyckich PROBALTICA. Ponadto w dniach 14-28 lutego instytucja zorganizowała II Międzynarodowy Festiwal Skrzypiec oraz IV Międzynarodowy Konkurs Skrzypcowy, którego laureatem został Albrecht Menzel. W dniach od 24 czerwca do 3 września orkiestra zorganizowała 20. edycję Międzynarodowego Festiwalu „Nova Muzyka i Architektura”. Kontynuowano realizację programów edukacyjnych dla dzieci ze szkół podstawowych, gimnazjów i przedszkoli oraz dla młodzieży licealnej (466, audycje muzyczne dla 67.323 uczniów). Zainaugurowany został również nowy cykl „Symfonia Familijna” mający na celu przybliżenie muzyki symfonicznej całym rodzinom.

Centrum Kulturalno-Kongresowe Jordanki

Celem działalności spółki jest realizacja zadania własnego Gminy polegającego na zaspokajaniu potrzeb wspólnoty samorządowej poprzez umożliwienie organizowania różnorodnych spotkań biznesowych, kongresów, targów, koncertów zarówno w konfiguracji teatralnej, jak i na płaskiej podłodze. W maju 2016 roku CKK Jordanki otrzymały Nagrodę Roku Stowarzyszenia Architektów Polskich w kategorii obiekt użyteczności publicznej obiekt kultury, a także szereg innych nagród, w tym tytuł Nowego Cudu Polski w ramach 6 Edycji Konkursu „7 Nowych Cudów Polski” National Geographic. Łącznie w pierwszym kalendarzowym roku działalności w obiekcie odbyło się 209 wydarzeń. W tym 49 koncertów, 45 konferencji i 29 przedstawień teatralnych, w których uczestniczyło 125.845 osób.

Centrum Sztuki Współczesnej

Podstawowym celem Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu” w Toruniu jest realizacja tworzenie, zarządzanie i udostępnianie regionalnej kolekcji sztuki współczesnej zapoczątkowanej Narodowym Programem Kultury „Znaki Czasu”, a także prowadzenie działalności wystawienniczej i wydawniczej, prowadzenie działalności edukacyjnej i promocyjnej na rzecz sztuki współczesnej, organizowanie krajowej i międzynarodowej wymiany artystycznej oraz festiwalu, koncertów, wykładów, warsztatów, konferencji, seminariów i programu filmowego, prowadzenie biblioteki oraz bazy danych dotyczących twórców

i dzieł sztuki współczesnej. Instytucja prowadząc swą działalność współpracuje ze środowiskami twórczymi oraz z polskimi i zagranicznymi podmiotami publicznymi i prywatnymi w zakresie rozwoju sztuki współczesnej. Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu” w Toruniu od 1 stycznia 2010 roku jest instytucją kultury, wpisaną do rejestru prowadzonego przez Gminę Miasta Toruń. Centrum prowadzone jest jako wspólna instytucja przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Województwo Kujawsko-Pomorskie i Gminę Miasta Toruń.

W 2016 r. w Centrum Sztuki Współczesnej zaprezentowano 16 wystaw, odbyły się 4 festiwale, kontynuowano realizację projektów długoterminowych. W imprezach tych udział wzięły 121.753 osoby. W działającym w CSW Kinie odbywały się seanse i tematyczne przeglądy filmów, które zgromadziły 18.607 widzów; ponadto w CSW realizowano wydarzenia edukacyjne, w których wzięło udział 10.496 uczestników. Wśród nich na uwagę zasługiwała wystawa Duda Gracz 75, największa od kilkunastu lat wystawa prac jednego z najbardziej rozpoznawalnych polskich malarzy XX wieku - Jerzego Dudy Gracza. W ramach ekspozycji, zorganizowanej z okazji 75. rocznicy urodzin niezwykłego już artysty, można było zobaczyć ponad 250 dzieł - w tym, oprócz najbardziej znanych cykli i obrazów, także wczesne prace z okresu studiów oraz rzadziej prezentowane prace graficzne. Kolejna wystawa „Czyste wody” składała się z prac artystów pochodzących z Turcji i była pierwszą tego rodzaju prezentacją w Polsce. W ramach wystawy Raport 2015 zaprezentowano twórczość artystów-wykładowców współtworzących w sierpniu 1945 r. Sekcję Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, a od stycznia 1946 r. Wydział Sztuk Pięknych w okresie ostatnich 70 lat. Natomiast 14 listopada odbył się wernisaż wystawy „David Cronenberg Evolution” stanowiącej pierwszą w Polsce prezentacją dotyczącą twórczości tego kultowego reżysera. Konceptję zaprojektowali twórcy Międzynarodowego Festiwalu Filmowego w Toronto (TIFF). W Centrum Sztuki zaprezentowano oryginalne rekwizyty, kostiumy i fragmenty scenografii z filmów Cronenberga, jak również fragmenty jego filmów, osobiste zapiski i projekty. W ramach przypomnienia twórczości Cronenberga przygotowano również przegląd jego filmów.

Centrum Kultury Dwór Artusa

Do zakresu działalności Dworu Artusa należy inicjowanie i wspieranie działalności kulturalnej sprzyjającej kreowaniu postaw twórczych oraz powstawaniu różnorodnych form i przejawów aktywności twórczej, a tym samym zaspokajanie potrzeb i aspiracji kulturalnych społeczeństwa. W 2016 roku instytucja zrealizowała łącznie 238 imprez (własnych i współorganizowanych) z udziałem 40.931 widzów, w tym: 79 koncertów; 56 innych imprez (spotkań, wykładów); 14 wystaw oraz 102 imprezy obce (wynajmy sal) z udziałem 16.985 osób. Ponadto odbyło się 48 imprez kinowych (z udziałem 2.080 osób) i działania edukacyjne w postaci lekcji z historii sztuki czy warsztatów. W ramach cyklu Koncerty pod Gwiazdami odbyło się 5 koncertów w dniach od 8 lipca do 5 sierpnia 2016 roku. Natomiast na przełomie października i listopada odbyło się łącznie 12 wydarzeń w ramach cyklu Forte Artus Festival. W listopadzie odbyła się również kolejna edycja Ogólnopolskiego Konkursu Poetyckiego im. Z. Herberta „O liść konwalii”.

W związku z opuszczeniem przez TOS pomieszczeń w Dworze Artusa zwiększono liczbę organizowanych imprez własnych i współorganizowanych. Największym wydarzeniem zorganizowanym przez instytucję był koncert Katie Melua zrealizowany przy nadkomplecie publiczności w Arenie Toruń.

Dom Muz

Dom Muz jest instytucją kultury prowadzącą działalność merytoryczną w obiektach przy ul. Podmurnej 1/3, ul. Poznańskiej 52, Okólnej 169 oraz na terenie miasta Torunia. Dom Muz organizuje imprezy artystyczne, popularyzuje i prezentuje dokonania amatorskiego ruchu artystycznego, stwarza warunki dla rozwoju kultury, organizuje konkursy i przeglądy, upowszechnia wiedzę o kulturze, sztuce i literaturze. Oferta programowa instytucji jest cały czas uaktualniana i

poszerzana zgodnie z potrzebami uczestników i potencjalnych odbiorców.

W 2016 roku zorganizowano 442 imprezy dla 15.587 osób, otwarto 36 wystaw, zrealizowano 209 działań edukacyjnych oraz 39 koncertów. W „Domu Muz” przy ul. Podmurnej odbywały się: próby zespołów muzycznych, otwarte zajęcia międzypokoleniowej grupy teatralnej, wystawy m.in. malarstwa, grafiki, koncerty, imprezy cykliczne. W filii „Domu Muz” przy ul. Poznańskiej 52 oraz przy ul. Okólnej 169 zajęcia i spotkania są skierowane do wszystkich grup wiekowych. Odbywają się one w formie zajęć stałych (zespoły wokalne, taneczne, muzyczne, kluby: m.in. Seniora), warsztatów teatralnych, wystaw, koncertów, klubów zainteresowań. W filiach Domu Muz przy ul. Poznańskiej i przy ul. Okólnej zorganizowano m.in. wystawy prac plastycznych (w tym uczestników zajęć); koncerty, przedstawienia teatralne, spotkania tematyczne i okolicznościowe. W filii przy ul. Okólnej czynna była Świetlica środowiskowa dla dzieci i młodzieży, działająca w ramach kontynuowanego projektu z zakresu psychoprofilaktyki, finansowanego przez Gminę Miasta Toruń.

Instytucja była organizatorem imprez cyklicznych tj. eliminacji miejskich i powiatowych Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego, Zaduszek Jazzowych, a także włączyła się w organizację Toruńskiego Festiwalu Książki i Toruńskiego Festiwalu Nauki i Sztuki. W dniach 19-21 sierpnia instytucja zorganizowała XVI Międzynarodowy Festiwal Harmonijki Ustnej w Toruniu, w ramach którego odbyło się 11 koncertów.

Centrum Kultury Zamek Krzyżacki

Do zakresu działania Centrum Kultury Zamek Krzyżacki należy kulturalne i turystyczne zagospodarowanie terenu ruin zamku krzyżackiego wraz z otoczeniem, trwała ochrona powierzonego dziedzictwa kulturowego oraz promocja tego miejsca. W 2016 roku Centrum Kultury zorganizowało szereg imprez plenerowych popularyzujących zamek i jego ruiny oraz jego historię, w tym m.in. wykłady, „żywe lekcje historii”; średniowieczny turniej rycerski, festyny. W dniach 1-3 maja instytucja zorganizowała Rycerską Majówkę, 15 maja Dzień Hanzy, 25 czerwca IX Toruńskie Medievalia - Średniowieczny Turniej Rycerski, a 7 sierpnia Inscenizację Zamkowe - „Bitwa o Zamek Toruński w 1410 roku”. Pośród dodatkowych działań Centrum warto wspomnieć o kolejnej, dziewiątej edycji Zamkowych Spotkań z Poezją w ramach których wystąpili artyści Piwnicy pod Baranami, pokazach w ramach Kina Letniego i Halloween na Zamku. Zaprezentowano 26 pokazów „Komturii” dla 906 osób. Ogółem Zamek Krzyżacki odwiedziły 54.894 osoby.

Toruńska Agenda Kulturalna

Do zakresu działania Toruńskiej Agendy Kulturalnej należy prowadzenie działalności w zakresie kreowania i rozwijania działalności kulturalnej prowadzonej na terenie miasta Torunia, w tym także promocja miasta Torunia ukierunkowana na zbudowanie kulturalnej marki miasta. Głównym wydarzeniem artystycznym zorganizowanym przez instytucję w 2016 roku była zrealizowana w dniach 23-28 sierpnia 8. edycja Międzynarodowego Festiwalu Światła Bella Skyway Festival, którego 20 instalacji świetlnych obejrzało ponad 350.000 osób. Po raz pierwszy zorganizowany został również „Night Air Show” - unikatowe pokazy lotnicze poruszających się parami samolotów, przystosowanych do kręcenia dynamicznych i bardzo efektownych figur akrobacyjnych. Podczas podniebnych akrobacji na Bella Skyway Festival zaprezentowano pokaz z wykorzystaniem materiałów pirotechnicznych oraz oświetlenia LED. Wśród innych festiwali organizowanych przez instytucję warto wymienić drugą edycję Festiwalu Wizje. W dniach od 5 do 10 lipca w przestrzeni toruńskiej starówki, od Fontanny Cosmopolis, dalej wzdłuż ulic Fosa Staromiejska, Pod Krzywą Wieżą, aż do ulicy Bankowej, można było oglądać dziesięć różnorodnych instalacji, a także wziąć udział we współtworzeniu festiwalowych dzieł. Na sześć festiwalowych dni centrum Torunia zamieniło się w nietypową galerię sztuki współczesnej.

W dniach od 2 lipca do 2 września odbyła się również II edycja Festiwalu Teatrów Ulicznych, w ramach której można było podziwiać artystów z Polski, Węgier, Chorwacji, Francji i Hiszpanii, a w dniach od 4 do 6 sierpnia VII edycja Festiwalu Piosenki i Ballady Filmowej. Wśród pozostałych działań zrealizowanych przez instytucję warto wymienić kolejną edycję Festiwalu Sztuki Faktu prezentującą sztukę reportażu oraz III edycję Dni Grzegorza Ciechowskiego w ramach której odbył się koncert zatytułowany „Obywatel GC, Tak Tak 2.0” którego kierownikiem muzycznym i głównym aranżerem był znakomity producent Andrzej Smolik. Ponadto w ramach realizacji zadań instytucja zrealizowała Sylwester Miejski, obchody Święta Trzech Króli, Kulturalnej Majówki, Święta Tańca, Święta Miasta, Święta Muzyki oraz szeregu wydarzeń w ramach „Kulturalnego Lata”. Ponadto po raz kolejny instytucja realizowała program „Mikrowsparcia”.

Centrum Nowoczesności „Młyn wiedzy”

Otwarcie Centrum Nowoczesności „Młyn Wiedzy” nastąpiło 9 listopada 2013 roku. Siedziba instytucji to dawne młyny Richtera, budynki zbudowane na przełomie XIX i XX wieku. Na przestrzeni 5 tys. m², na 6 kondygnacjach znajduje się przestrzeń wystawiennicza, pracownie naukowe, sale ekspozycyjne dla dzieci i biura.

Do zadań Centrum należy popularyzacja osiągnięć nauki, techniki i kultury, dorobku naukowego oraz kulturowego oraz wzbudzanie ciekawości świata poprzez zainteresowanie naukami przyrodniczymi,

technicznymi oraz różnorodnymi formami aktywności kulturalnej i artystycznej. W 2016 roku z oferty Młyna Wiedzy skorzystało łącznie 196.285 osób. Zorganizowano 14 imprez kulturalnych oraz 290 konferencji szkoleniowych i spotkań dla nauczycieli.

Biblioteki

W Toruniu działa Wojewódzka Biblioteka Publiczna - Książnica Kopernikańska posiadająca 14 filii znajdujących się w różnych dzielnicach miasta, Biblioteka Pedagogiczna im. gen. bryg. prof. Elżbiety Zawackiej (instytucje samorządu województwa kujawsko-pomorskiego) oraz Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Biblioteki działają także w strukturach pozostałych szkół wyższych istniejących w Toruniu jak np. przy Wyższej Szkole Bankowej. Ponadto istnieje Biblioteka Diecezjalna im. ks. Stanisława Kujota, która jest agendą diecezjalną i podlega Biskupowi Toruńskiemu. Możliwość korzystania ze zbiorów bibliotecznych stwarzają także biblioteki działające w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i średnich.

Liczba placówek bibliotecznych (bibliotek, filii i punktów bibliotecznych) w porównaniu do roku poprzedniego zwiększyła się o 2. Na przestrzeni ostatnich lat księgozbiór bibliotek oraz liczba wypożyczeń ulegały wahaniom. W 2016 roku w stosunku do roku poprzedniego zmalała liczba woluminów, ale wzrosła ilość wypożyczeń.

Tabl. 47. Biblioteki publiczne

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016
Placówki biblioteczne	54	44	50	53	44	43	46	43	39	41	36	41	42	44
Liczba ludności na 1 placówkę	3.745	4.633	4.102	3.682	4.644	4.900	4.528	4.818	5.282	5.008	5.675	4.955	4.826	4.603
Księgozbiór (tys.)	863,4	851,4	823,4	812,2	796,8	786,3	774,7	794,3	773,9	762,8	745,7	762,4	753,6	753,1
Czytelnicy zarejestrowani w ciągu roku (tys.)	37,6	41,0	41,5	42,6	41,2	45,1	44,1	37,4	32,1	30,5	29,1	25,2	23,8	23,1
Wypożyczenia w ciągu roku (tys.)	792,2	898,9	876,2	781,8	791,0	895,5	874,7	717,6	660,0	587,7	567,3	529,0	507,9	512,3
Księgozbiór na 1.000 ludności	4.270	4.177	4.014	3.938	3.899	3.732	3.719	3.785	3.756	3.715	3.650	3.753	3.718	3.719
Czytelnicy na 1.000 ludności	186	202	203	206	202	214	212	181	156	148	142	124	117	114
Wypożyczenia na 1.000 ludności	3.915	4.412	4.272	3.791	3.871	4.240	4.198	3.463	3.206	2.863	2.770	2.604	2.503	2.529

Tabl. 48. Muzea, kina

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1990	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016
Muzea	2	2	2	3	3	3	3	3	3	4	4	5	7	10
Zwiedzający muzea i wystawy w tys.	322,7	213,8	192,4	237,9	198,4	146,7	158,2	137,9	252,8	247,0	266,5	313,6	380,1	449,8
- w tym młodzież szkolna	209,0	75,3	92,2	136,7	109,3	73,3	21,9	19,2	x	15,7	x	x	x	x
Kina (stan w dniu 31 XII)	7	3	3	3	3	4	2	3	3	3	4	5	4	4
Seanse	3.454	3.475	3.410	6.912	4.895	4.984	5.017	27.215	25.489	25.301	40.415	38.809	34.815	35.727
Widzowie w tys.	214,5	155,8	182,6	165,8	208,1	271,1	249,1	589,1	550,5	625,2	585,8	609,1	651,8	755,1

Muzea

W Toruniu działają m.in. placówki muzealne: Muzeum Okręgowe w Toruniu (instytucja samorządu gminy), Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej - Prúfferowej (instytucja samorządu województwa kujawsko - pomorskiego) oraz Muzeum Uniwersyteckie i Muzeum Przyrodnicze UMK. Ofertę kulturalną w tym zakresie wzbogacają podmioty prywatne: Żywe Muzeum Piernika, Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa oraz Muzeum Pomorskie Armii Krajowej i Wojskowej Służby Polek prowadzone przez organizację pozarządową.

Muzeum Okręgowe w Toruniu

W skład Muzeum Okręgowego wchodzi następujące oddziały Ratusz Staromiejski, Dom Mikołaja Kopernika, Kamienica pod Gwiazdą ze zbiorami sztuki orientu, Muzeum Historii Torunia w Domu Eskenów, Muzeum Podróżników im. Tony Halika, Muzeum Toruńskiego Piernika oraz Biblioteka Naukowa przy ul. św. Jakuba 20a. Muzeum prowadzi działalność, która obejmuje ochronę dziedzictwa kulturowego poprzez gromadzenie, przechowywanie, konserwowanie, opracowanie

naukowe oraz udostępnianie dóbr kultury do celów naukowych i edukacyjnych. Muzeum prowadzi badania naukowe i działalność oświatową oraz popularyzatorską w zakresie podstawowych wartości sztuki, historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej.

W 2016 roku udostępniono publiczności 1 nową wystawę stałą zatytułowaną „Malarstwo i rzeźba polska od 1945 do 2010 roku w zbiorach Muzeum Okręgowego w Toruniu”, 26 nowych wystaw czasowych, kontynuowano prezentację 7 wystaw czasowych, 10 wystaw prezentowano poza siedzibą Muzeum. Ponadto wydano drukiem 18 pozycji wydawniczych; przeprowadzono 2 630 lekcji muzealnych, warsztatów, oprowadzeń. Ekspozycje Muzeum Okręgowego w Toruniu zwiedziło: 413.569 osób, sprzedano 101.609 biletów normalnych; 81.251 biletów ulgowych, wydano 82.922 biletów bezpłatnych; w zajęciach edukacyjnych uczestniczyło 6.043 osób, w wernisażach wystaw i innych spotkaniach udział wzięły 28.703 osoby.

Kina

W Toruniu w roku 2016 były 4 kina ujmowane w danych statystycznych, w których znajdowały się łącznie 22 sale. Pod względem liczby miejsc na pierwszym miejscu należy wspomnieć 2 multipleksy należące do spółki Cinema City. W obiekcie Cinema City Czerwona Droga znajduje się 12 sal i 2.495 miejsc. Natomiast w Centrum Handlowym Plaza w Torunia znajduje się 8 sal dysponujących 1.332 miejscami. Salami kinowymi dysponują również miejskie instytucje kultury. W Centrum Sztuki Współczesnej Znaki Czasu znajduje się Kino Centrum, dysponujące 136 miejscami, którego repertuar oraz program spotkań z twórcami kina przygotowuje dwójka kuratorów pracowników instytucji. Kolejna sala kinowa Artus Cinema, wyposażona w nowoczesny sprzęt multimedialny, dysponująca 46 miejscami znajduje się w pomieszczeniach piwnicznych Dworu Artusa. Sala kinowa na 80 osób, w której odbywają się spotkania i pokazy specjalne znajduje się również w Ratuszu Staromiejskim Muzeum Okręgowego w Toruniu.

Planetarium

Od 1994 roku działa toruńskie Planetarium im. Władysława Dzierżysławskiego. Cieszy się ono dużą frekwencją turystyczną, szczególnie w okresie maj-czerwiec. Poza sezonem turystycznym odwiedzane jest przez uczniów i nauczycieli, ze względu na swoją bogatą ofertę edukacyjną, wspomagającą nauczanie przedmiotów przyrodniczych. Od lipca 2005 roku udostępniona zwiedzającym jest Sala Orbitorium, w której można sterować urządzeniami sondy kosmicznej Cassini, tylko o połowę mniejszej od oryginalnej, która cały czas pracuje na orbicie Saturna. Na zawieszonych ekranach można wyświetlić krótkie animacje komputerowe i prześledzić losy innych misji kosmicznych oraz poznać bliżej planety Układu Słonecznego. W kwietniu 2012 roku udostępniono dla zwiedzających salę Geodium z interaktywną wystawą. Wystawa poświęcona jest Ziemi jako planecie. Jej centralnym elementem jest obracający się i odpowiednio oświetlony model kuli ziemskiej o średnicy 2,15 m. Dzięki grze światła w łatwy sposób można przekonać się, dlaczego mamy cztery pory roku, a po dniu następuje noc. Wokół globusa znajdują się interaktywne urządzenia, dzięki którym można samodzielnie eksperymentować, włączając odpowiednie przyciski. Na wystawie są też 2 stanowiska z kolekcją skał i minerałów. Cztery narożniki sali Geodium to plastyczne instalacje pokazujące, jak na przestrzeni dziejów zmieniała się nasza planeta. Odwiedzający znajdą tam wybuchający wulkan, ocean będący kolebką życia, monumentalny lodowiec z zorzami polarnymi, czy wreszcie makietę cywilizacji człowieka. Wykaz stanowisk interaktywnych w sali Geodium: pole magnetyczne, trzęsienie Ziemi, konwekcja, atmosfera Ziemi, efekt Coriolisa, precesja osi ziemskiej, płyty litosferyczne, lepkość cieczy, cyklon, krążek Newtona, tworzenie wydm, źródła energii odnawialnej i start rakiety. W 2016 roku w seansach Planetarium uczestniczyło 253.931 osób, natomiast w wystawie interaktywnej w sali Orbitorium 51.029 osób. W sali Geodium wystawę odwiedziły 33.443 osoby.

Wydarzenia kulturalne

13 grudnia 2012 roku Rada Miasta Torunia przyjęła w drodze uchwały „Strategię Rozwoju Kultury Miasta Torunia do Roku 2020”. Strategia wyznaczyła łącznie 4 cele strategiczne, 11 celów operacyjnych oraz 38 zadań czyli przedsięwzięć priorytetowych koniecznych do osiągnięcia danego celu operacyjnego. Wdrażanie koordynuje powołany w dniu 27 marca 2013 roku zarządzeniem Prezydenta Miasta Torunia Zespół ds. Wdrażania Strategii Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020. Spośród przykładowych działań związanych z wdrażaniem strategii należy wymienić inicjowanie i wspieranie działań artystycznych wzbogacających całoroczną ofertę kulturalną, w szczególności letnią. Przykładem jest Scena Letnia na Rynku Staromiejskim, na której odbyło się ponad 50 koncertów i spektakli plenerowych muzyki klasycznej, blues, rock i pop aż po nowoczesne alternatywne brzmienia. Wcześniejsza formuła nowatorskiego projektu „Czwartkowa Aktywność Debiutantów”, realizowana pod nazwą „Scena Jest Wasza” stworzyła młodym muzykom i zespołom możliwość zaprezentowania się szerszej publiczności oraz walki o nagrodę główną w postaci realizacji profesjonalnego wideoklipu. Zwycięzcą plebiscytu został zespół Senter Peace.

Łącznie w 2016 roku odbyło się ponad 1.500 wydarzeń kulturalnych, spektakli, koncertów, wystaw zorganizowanych przez miejskie instytucje, w których wzięło udział łącznie ponad 1.400.000 osób. Toruńskie instytucje kultury zaprosiły łącznie na ponad tysiąc wydarzeń kulturalnych, spektakli, koncertów, wystaw, inscenizacji. Na tę liczbę złożyło się ponad 200 koncertów, ponad 400 spektakli teatralnych, niemal 100 nowych wystaw oraz ponad 3.000 audycji muzycznych, warsztatów dla dzieci, tur zwiedzania ze ścieżką edukacyjną.

W ramach I i II tury otwartego konkursu ofert na realizację w 2016 roku zadań publicznych Gminy w zakresie wspierania rozwoju kultury i ochrony jej dóbr oraz podtrzymywania tradycji narodowej zostały przyznane dotacje na realizację 77 projektów organizacji pozarządowych, w ramach nich łącznie 52 zadania w całości lub w części były realizowane na terenie Zespołu Staromiejskiego. Łącznie współpracowano z artystami z 33 krajów, m.in.: USA, Kolumbia, Japonia, Chiny, Tajlandia, Tajwan, Turcja, Rosja, Ukraina, Litwa, Estonia, Szwecja, Irlandia, Wielka Brytania, Francja, Hiszpania, Niemcy, Belgia, Włochy, Szwajcaria, Słowacja, Czechy, Serbia, Chorwacja, Rumunia, Węgry. W ramach organizowanego przez Urząd Miasta Torunia, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Towarzystwo Naukowe w Toruniu odbywającego się po raz 16-ty Toruńskiego Festiwalu Nauki i Sztuki, który odbył się w dniach 22-26 kwietnia 2016 roku odbyło się łącznie 146 imprez z 43 dziedzin nauki. Wśród wielu cyklicznych imprez o charakterze międzynarodowym, ogólnopolskim, regionalnym i lokalnym. warto wymienić w szczególności Międzynarodowy Festiwal Filmowy TOFIFEST, Toruń Blues Meeting Festival, Międzynarodowy Festiwal Harmonijki Ustnej Harmonica Bridge, Jazz Od Nowa Festiwal, Świętojański Festiwal Organowy, Artus Forte Festiwal, Akademickie Spotkania Teatrów Alternatywnych KLAMRA, Festiwal Sztuki Bilbordowej Art Moves, Międzynarodowy Festiwal Teatrów Lalek SPOTKANIA, Toruński Festiwal Książki, Międzynarodowy Festiwal „Europa - Toruń. Muzyka i Architektura”, festiwal światła Bella Skyway Festival, Festiwal Piosenki i Ballady Filmowej, Toruńskie Spotkania Teatrów Jednego Aktora. Międzynarodowy Festiwal Muzyki i Sztuki Krajów Bałtyckich PROBALTICA. W dniu 19 października specjalną inscenizacją przygotowaną w 550 rocznicę II Pokoju Toruńskiego zainaugurowano w Toruniu ogólnopolskie obchody Roku Rzeki Wisły. Nagrodę Miast Partnerskich Torunia i Getyngi im. Samuela Bogumiła Lindego w roku 2016 roku otrzymali polski poeta, eseista i tłumacz Kazimierz Brakoniecki oraz niemiecki poeta i tłumacz Jan Wagner. Nagroda została wręczona w dniu 19 czerwca 2016 roku w Getyndze. Nagroda Artystyczna Miasta Torunia im. G. Ciechowskiego została wręczona podczas specjalnego koncertu w dniu 17 grudnia 2016 roku. Otrzymał ją zespół The Dumplings.

MIEJSCA NOCLEGOWE

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy.
2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia.
3. Do obiektów noclegowych turystyki zaliczono: hotele i inne obiekty wykorzystywane dla turystyki.
4. Dane o obiektach i miejscach noclegowych wykazano według stanu w dniu 31 XII. Dotyczą miejsc całorocznych i sezonowych.

Obiekty i miejsca noclegowe

Liczba obiektów noclegowych turystyki w 2016 zwiększyła się o sześć. W stosunku do 2015 wzrosła także (o 548, tj. 15,5%) liczba miejsc noclegowych.

Liczba korzystających z noclegów była w 2015 roku wyższa niż w roku poprzednim o 79,0 tys., tj. 29,5%.

W strukturze bazy noclegowej dominowały hotele stanowiące 52,2 % liczby obiektów ogółem.

Udział miejsc noclegowych w hotelach, w ogólnej liczbie miejsc noclegowych wyniósł 59,8 %.

W 2015 roku najwięcej turystów skorzystało z noclegów w hotelach - 82,9%. Wskaźnik ten był jeszcze wyższy dla turystów zagranicznych - 85,9%.

Tabl. 49. Obiekty noclegowe turystyki

Stan w dniu 31 XII

Lata	Obiekty	Miejsca noclegowe ogółem	Miejsca noclegowe całoroczne	Korzystający z noclegów w tys.
1990	16	1.666	1.006	85,6
1996	19	2.048	1.291	84,4
2000	20	1.746	1.094	107,4
2002	26	1.729	1.322	124,7
2004	29	1.775	1.606	138,0
2006	30	2.108	1.930	158,8
2008	30	2.189	2.033	176,8
2010	36	2.702	2.550	210,1
2012	37	2.997	2.781	232,1
2014	34	3.168	3.168	241,2
2015	40	3.532	3.532	267,8
2016	46	4.080	3.873	346,8

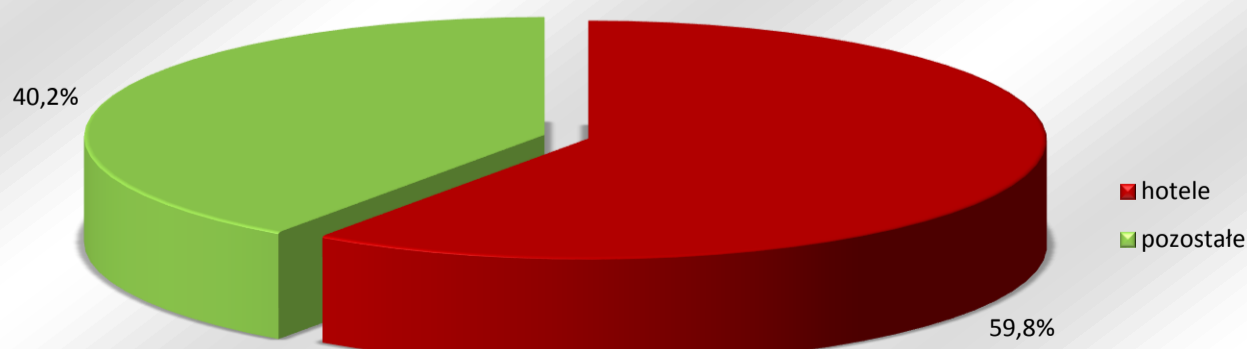
Rys. 24. Obiekty noclegowe turystyki

Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Rys. 25. Miejsca noclegowe turystyki - ogółem

Stan w dniu 31 XII 2016 r.

SPORT I REKREACJA

W mieście funkcjonują instytucje, stowarzyszenia oraz kluby sportowe statutowo zajmujące się sportem i rekreacją. Potencjał sportowo-rekreacyjny Torunia to blisko 200 stowarzyszeń. Miasto wspiera ok. 120 organizacji, z czego ze stałej pomocy korzysta prawie 70 klubów sportowych. W klubach zrzeszonych jest ponad 5.500 osób, w tym: dzieci, młodzież oraz osoby dorosłe w ponad 40 dyscyplinach. Toruń zajął 12 miejsce w klasyfikacji gmin we współzawodnictwie sportowym dzieci i młodzieży objętym Systemem Sportu Młodzieżowego, w którym uczestniczyło 887 gmin.

Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji jest zakładem budżetowym Gminy Miasta Toruń. Jego podstawowym zadaniem jest prowadzenie działalności i świadczenie usług w zakresie upowszechniania sportu, rekreacji i turystyki. MOSiR gospodaruje mieniem gminnym tworząc odpowiednie warunki do uprawiania sportu i rekreacji. Ośrodek zarządza obiektami sportowo-rekreacyjnymi: lodowiskami, stadionem żużlowym MOTOARENA, mini aqua parkiem, basenami, halą sportową, halą tenisową, stadionami sportowymi, kompleksami ORLIK, boiskami wielofunkcyjnymi, siłowniami zewnętrznymi, a od 2016 roku PRYZYSTANIĄ TORUŃ. W budynku przystani przy ul. Popiełuszki mieści się baza treningowa Szkoły Mistrzostwa Sportowego i AZS UMK.

Baza turystyczna MOSiR - hotel i camping Tramp - zlokalizowana jest w lewobrzeżnej części Torunia. Na terenie Campingu znajduje się: hotel z 16 pokojami (2 i 3-osobowymi) z łazienkami, 5 domków (4-osobowych) całorocznych, 16 domków (4-osobowych) sezonowych, restauracja. Goście korzystający z sezonowych domków campingowych, camperów, przyczep campingowych (90 stanowisk), namiotów (120 stanowisk) mają do dyspozycji świetlicę, sanitariaty, prysznice, pralki automatyczne oraz kuchnię polową. Obiekt jest w pełni przystosowany dla osób niepełnosprawnych. Camping i hotel „Tramp” jest rekomendowany przez Polską Federację Campingu i Caravaningu.

Z uwagi na zarządzanie gminną bazą sportową Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji jest także organizatorem i współorganizatorem wielu masowych i otwartych imprez sportowych oraz rekreacyjnych w trakcie całego roku. W okresie letnim organizuje sezonowe kąpielnisko - baseny napowierzchniowe przy ul. Przy Skarpie, natomiast zimą dwa lodowiska sezonowe zapewniając atrakcyjną formę spędzenia wolnego czasu dla mieszkańców miasta, a w szczególności dzieci i młodzieży w okresie wakacji letnich i ferii zimowych.

Spółka Toruńska Infrastruktura Sportowa, której udziałowcem jest Miasto Toruń jest obecnie administratorem hali sportowo-widowiskowej. Wybudowana wielofunkcyjna hala sportowo-widowiskowa „Arena Toruń” położona jest przy ulicy gen. Józefa Bema, w pobliżu lodowiska Tor-Tor i stadionu miejskiego. W hali przystosowanej do rozgrywania pełnego programu dyscyplin lekkoatletycznych w zawodach ogólnopolskich i międzynarodowych znajdują się: bieżnia okrężna 6-torowa o długości 200 m, bieżnia prosta 8-torowa o długości 60 m, boisko wielofunkcyjne (koszykówka, piłka ręczna, piłka siatkowa) o wymiarach 44x32 m, skocznie do skoku wzwyż, skoku o tyczce, skoku w dal i trójskoku, rzutnia do pchnięcia kulą, sala treningowa, sala rozgrzewkowa, siłownia, sala ćwiczeń, sala do sztuk walki, ścianka wspinaczkowa. Ponadto, obiekt dysponuje 28 pokojami, w tym jednym przystosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych i czterema o podwyższonym standardzie, salami konferencyjnymi i salą bankietową, zapleczem gastronomicznym, sanitarno-szatniowym i socjalnym. W obiekcie znajduje się centrum odnowy biologicznej i rehabilitacyjnej oraz restauracja.

Podstawową funkcją hali jest obsługa zawodów sportowych. W roku 2016 w hali zorganizowanych zostało wiele wydarzeń sportowych. Szczególnym zainteresowaniem wśród toruńskich kibiców cieszyły się halowe imprezy lekkoatletyczne II Halowy Europejski Mityng COPERNICUS CUP oraz 60. Halowe Mistrzostwa Polski Seniorów w LA. W „Arenie Toruń” odbyły się także Mistrzostwa Europy w Sermierce, 5. Halowe Mistrzostwa Europy Niesłyszących w LA, Halowe Mistrzostwa Polski Dziennikarzy Sportowych - halowa piłka nożna, XV Mistrzostwa Polski Skarbowców o Puchar Ministra Finansów, Marcin

Gortat CAMP, XIV Memoriał Wojtka Michniewicza, XX Międzynarodowy Turniej Bokserski im. Zygmunta Krygiera, Drzwi Otwarte Areny Toruń - Osiedla na Start, Mistrzostwa Polski w Koszykówce Zelmer 3x3 QUEST, mecz eliminacji do EUROBASKET 2017 Polska - Białoruś, Gala MMA XCAGE 9, Mecz Tolerancji o Puchar Prezydenta Miasta Torunia w ramach Toruńskiego Tygodnia Tolerancji.

W roku 2016 w Toruniu wybudowano następujące obiekty sportowo-rekreacyjne:

- W ramach rozbudowy Centrum Sportowo Rekreacyjnego na Skarpie powstało pełnowymiarowe boisko do piłki nożnej o nawierzchni syntetycznej (105x68) wraz z kompletnym wyposażeniem, oświetleniem terenu, niezbędnym przełożeniem instalacji naziemnych i podziemnych, ogrodzeniem terenu oraz zapleczem szatniowo-sanitarnym.

- Wybudowano zadaszenie lodowiska sezonowego przy ul. Przy Skarpie.

Miasto realizowało także prace modernizacyjno-remontowe na obiektach sportowych:

- W ramach „Programu Inwestycji o Szczególnym Znaczeniu Dla Sportu” zakończono zadanie pn. „Budowa budynku Przystani Sportów Wodnych przy ul. Ks. Jerzego Popiełuszki 1-3”. Podstawowym założeniem inwestycji było stworzenie jak najlepszych warunków do prowadzenia szkolenia specjalistycznego w wioślarstwie oraz bazy turystycznej dla żeglarzy i wodniaków. Oddana do użytku 16 grudnia nowa PRYZYSTAŃ TORUŃ to obiekt wielofunkcyjny, wolnostojący, o nowoczesnej, rozczłonkowanej bryle bez podpiwniczenia. W części parterowej znajdują się hangary na łodzie wioślarskie i żeglarskie oraz skutnie do naprawy sprzętu. Na parterze mieści się także ogólnodostępna marina z pomieszczeniami socjalno-sanitarnymi dla turystów, m.in. kuchnią i prysznicami, z których mogą korzystać żeglarze i wioślarze pływający Wisłą. Na stanie Toruńskiej Przystani jest również jacht DZ (10-12 os.) z silnikiem, dziesięć jachtów PUCK wraz z ożaglowaniem i pięć dodatkowych silników. Dodatkowo znalazł się tu również ponton typu RIB z silnikiem. Druga część budynku jest trzykondygnacyjna i pomieściła biura, zaplecze sanitarne i szatniowe dla uczniów Szkoły Mistrzostwa Sportowego oraz pomieszczenia towarzyszące: sale odnowy biologicznej, zespół siłowni ergometrów oraz salę konferencyjno-szkoleniową dla 60 osób z zapleczem. W poziomie parteru we wschodniej części budynku trzykondygnacyjnego została zaadaptowana istniejąca niecka basenu wioślarskiego. Budynek jest w pełni przystosowany dla osób niepełnosprawnych - dojścia piesze ukształtowane są w sposób umożliwiający dostęp osobom poruszającym się na wózkach z poziomego terenu. Wszystkie pomieszczenia wykonano bez progów, a do pomieszczeń znajdujących się na I i II piętrze można wjechać windą. Przy obiekcie zaprojektowano też parking na 31 miejsc. Projekt Przystani Sportów Wodnych w Toruniu otrzymał wyróżnienie w kategorii „Sportowa architektura regionu 2016” w konkursie Budowniczy Polskiego Sportu.

- Na stadionie żużlowym MOTOARENA przy ul. Pera Jonssona 7 rozbudowano oświetlenie, przeprowadzono ekspertyzę konstrukcji żelbetonowych, zmodernizowano instalację odgromową, zamontowano uchylne okna w łoży VIP.

- Wykonano instalację stacji uzdatniania wody na potrzeby chłodzenia skraplaczy maszynowni lodowiska TOR-TOR, zakupiono urządzenia do konserwacji tafli lodu.

W 2016 roku rozpoczęto także działania przygotowawcze do realizacji zadania inwestycyjnego pn. „Budowa hali tenisowej przy ul. Szosa Chełmińska w Toruniu”, w związku z nową lokalizacją obiektu za Gimnazjum i Liceum Akademickim. Miejska Pracownia Urbanistyczna przygotowała koncepcję programowo-przestrzenną lokalizacji hali tenisowej wraz z propozycją zagospodarowania najbliższego otoczenia.

Uruchomiony w 2014 roku Toruński Rower Miejski w 2016 roku powiększył się o kolejne 2 stacje przy Szosie Lubickiej i ul. Olsztyńskiej. W ramach „Toruńskiego Roweru Miejskiego” funkcjonowało 30 stacji

wyposażonych w 300 rowerów. System składa się z 6 stacji patronackich, 5 stacji komercyjnych oraz 19 stacji zarządzanych w imieniu Gminy Miasta Toruń przez Spółkę Rental System Sp. z o.o. System obsługiwany jest poprzez stronę internetową www.trm24.pl. Dzięki powiększeniu do 30 stacji TRM stał się bardzo popularnym sposobem poruszania się po Toruniu. W systemie zarejestrowanych było ponad 14 tys. użytkowników a rowery wypożyczono łącznie ponad 182 tys. razy. Rowery były dostępne w okresie od 1 marca do 30 listopada 2016 roku.

Jak co roku dla mieszkańców Torunia Miasto zorganizowało przejazd do kąpieliska strzeżonego nad jeziorem w Kamionkach Małych na terenie Gminy Łysomice.

W 2016 roku Prezydent Torunia przyznał stypendia sportowe 203 osobom - zawodnikom i trenerom toruńskich klubów. Stypendia indywidualne są formą wyróżnienia dla zawodnika i trenera, motywacją do stałego polepszania wyników sportowych. Natomiast stypendia dla zawodników gier zespołowych - zespołów seniorskich występujących w ligach wojewódzkich i ogólnopolskich, to finansowa stabilizacja i szansa na zbudowanie silnej drużyny. Stypendia przyznane zostały:

- w sportach indywidualnych zawodnikom z 22 klubów sportowych: AZS UMK, Klub Sportowy "Laguna", KS "Start-Wisła", KST Energa-Manekin Toruń, MKLa Toruń, MKP "Toruńczyk", MKS „Axel”, MKSW "Pomorzanin", SKS 51 Toruń, TKG "Olimpijczyk", TKK „Pacific”, TKS-T "Budowlani" Toruń, Toruńskie Stowarzyszenie Sportów Walki Bushi, Toruński Klub Sportowy „Judo”, SSSM Stal, UKS OPP, Toruńskie Stowarzyszenie Żużlowe, UKS Copernicus, UKS Kodokan, UKŻ „Wiking”, TKŻ, MTKP Delfin;

- w sportach zespołowych na najwyższym poziomie rozgrywek zawodnikom z 7 klubów sportowych: MMKS Katarzynki (koszykówka kobiet), KS Pomorzanin (hokej na trawie), Twarde Pierniki SA (koszykówka mężczyzn), KS Toruń Hokejowa SA (hokej na lodzie), Volley SA siatkówka kobiet) AZS UMK Toruń (koszykówka mężczyzn); Toruński Klub Piłkarski Elana SA (piłka nożna).

W 2016 r. Prezydent przyznał także:

- 265 indywidualnych nagród i wyróżnień: w tym 242 dla zawodników, 20 dla trenerów oraz 3 wyróżnienia dla działaczy sportowych zrzeszonych w toruńskich klubach sportowych, którzy osiągnęli wysokie wyniki we współzawodnictwie krajowym i międzynarodowym w poprzednim sezonie;

- 5 nagród dla zawodników toruńskich klubów sportowych uczestniczących w Igrzyskach XXXI Olimpiady w Rio de Janeiro 2016: Jakub Dyjas (tenis stołowy); Mirosław Ziętarski (wioślarstwo); Natalia Rutkowska (kolarstwo torowe); Edyta Jasińska (kolarstwo torowe); Robert Fush (wioślarstwo);

- 3 nagrody dla trenerów za przygotowanie sportowe zawodników do Igrzysk XXXI Olimpiady w Rio de Janeiro 2016: Krzysztof Piotrowski, Mariusz Szumański; Leszek Szyszkowski;

- 2 nagrody rzeczowe dla wychowanków toruńskich klubów sportowych, którzy uczestniczyli w Igrzyskach XXXI Olimpiady w Rio de Janeiro 2016: Michała Kwiatkowskiego oraz Michała Gołasia;

- 7 nagród zespołowych dla klubów uczestniczących w rozgrywkach ligowych na najwyższym poziomie, które w sezonie 2015/2016 zdobyły medale Mistrzostw Polski lub awansowały do rozgrywek fazy „play off” tj.: drużyna siatkówki kobiet TKS-T Budowlani Toruń za awans do najwyższej klasy rozgrywek; zespół koszykówki mężczyzn Twardych Pierników S.A. za udział w rozgrywkach fazy „play off”; drużyna koszykówki kobiet MMKS Katarzynki za udział w rozgrywkach fazy „play off”; zespół koszykówki mężczyzn AZS UMK za udział w rozgrywkach fazy „play off” II ligi; drużyna tenisa stołowego KS-T Energa Manekin Toruń za udział w Pucharach Europejskich; drużyna hokeja na trawie KS Pomorzanin za zdobycie brązowego medalu Mistrzostw Polski Seniorów; drużyna Get Well Toruń za zdobycie srebrnego medalu Drużynowych Mistrzostw Polski na Żużlu.

Wyróżnienia i nagrody za wyniki sportowe mają na celu uhonorowanie finansowe najlepszych zawodników i trenerów. Nagrody to przejaw szczególnej troski władz miasta o dalszy rozwój szczególnie uzdolnionych sportowców oraz zapewnienie coraz lepszych warunków szkoleniowych i bytowych w celu kontynuacji kariery sportowej. Z uwagi na posiadaną odpowiednią bazę sportową w Toruniu odbywa się coraz więcej imprez sportowych o randze międzynarodowej i ogólnopolskiej. W 2016 roku, oprócz wymienionych wcześniej imprez w „Arenie Toruń”, zorganizowano ponadto m.in.: Speedway Grand Prix of Poland, Speedway Best Pairs CUP 2016, XX Festiwal Budo (sztuki i sporty walki), Ogólnopolskie Zawody Lekkoatletyczne Memoriał im. Grzegorza Duneckiego, Międzynarodowy Turniej Tenisowy Kobiet „Bella Cup”, Międzynarodowe Zawody w Łyżwiarstwie Figurowym Nestle Nesquik Cup, Międzynarodowy Turniej hokeja na lodzie pn. „Euro Ice Hockey Challenge”; Mistrzostwa Polski Juniorów w lekkiej atletyce; Mistrzostwa Polski Kobiet w Kolarstwie Kryterium Uliczne;

W 2016 r. z udziałem Gminy zorganizowane zostały:

- imprezy o charakterze rekreacyjnym i turystycznym m.in.: Mazovia MTB Maraton, 51. Długodystansowe Regaty na Wiśle Związku Miast Nadwiślańskich, Bieg Wioślarski Ósemek o Puchar Prezydenta Miasta Torunia, 34. Toruń Maraton, „Drone Tech Race Cup”, projekt dla seniorów „Rytm - muzyka - taniec”, IX Ogólnopolski Złot Mercedes-Benz wraz z Rajdem Turystycznym "Mercedes Rally Toruń 2016", XXXIII Ogólnopolski Rajd Kopernikański, Magiczny Świat Seniora;

- imprezy turystyki kwalifikowanej dla dzieci i młodzieży, a także mieszkańców Torunia ze szczególnym uwzględnieniem edukacji w zakresie krajoznawstwa, ochrony przyrody oraz opieki nad zabytkami: Złot Toruńskiego Hufca Zuchów i Harcerek Katarzynki, Spotkania z Historią, spacer z przewodnikiem, Złot Zabytkowych Mercedesów, "Mercedes-Benz Meeting 130th Anniversary", Wakacje z Zakopanem, Aktywny wypoczynek pod żaglami, Złaz Drużyn Hufca ZHP Toruń, Toruńskie Klasyki, 49. Toruński Rajd Samochodowy, Rajd Citroena i Afrodyty, Święto Miasta - wystawa klasyków na Bulwarze Filadelfijskim, Samochodowe Mistrzostwa Torunia - 4 rundy + finał, Nocne Kryterium Asów Bis o Grand Prix Torunia, IV Ogólnopolski Turniej Halowej Piłki Nożnej ZHP, 51. Długodystansowe Polonijne Regaty na Wiśle Związku Miast Nadwiślańskich, Urban Dance Meeting 8 - ogólnopolskie zawody tańca w 5 kategoriach, zajęcia sportowo-rekreacyjne dla hokeistów amatorów.

Ponadto, inne i ważne przedsięwzięcia z zakresu upowszechniania krajoznawstwa turystyki i rekreacji to:

- udział w targach m.in.: XXII Targach „Regiony Turystyczne na Styku Kultur” w Łodzi, Targach Turystycznych FREE TIME w Gdańsku, Targach Kielce Bike Expo 2016, Targach World Travel Show w Międzynarodowym Centrum Targowo-Kongresowym Ptak Warsaw Expo w Nadarzynie koło Warszawy, 24. Międzynarodowych Targach Turystycznych TT WARSAW w Warszawie, IBTM World w Barcelonie;

- udział w innych wydarzeniach promocyjnych np.: Kongres Amicale Citroen Internationale na Targach Retro Mobile Paryż 2016, 16. Międzynarodowy Złot Zabytkowych Klubów Citroena w Middachten, współudział w projekcie Instytutu Rozwoju i Promocji Kolei dot. przejazdu zabytkowym parowozem - w postaci jednorazowego uruchomienia turystycznego pociągu specjalnego PIERNIK na trasie pomiędzy Poznaniem a Toruniem oraz pociągu KO-PIERNIK na trasie Toruń - Bydgoszcz, współudział w organizacji Festiwalu Podróżników Extreme Ravel Festiwal Toruń, organizacja study tour dla tour operatorów z Izraela, Rosji, Włoch oraz Korei.

ZMIANY STRUKTURALNE W GOSPODARCE

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy.

2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia.

Stan i struktura podmiotów gospodarki narodowej

Liczba podmiotów działających w mieście wzrosła od 1993 roku o 12.798 (tj. o 96,0%).

W strukturze podmiotów gospodarki narodowej według szczególnej formy prawnej, największy udział mają niezmiennie zakłady osób fizycznych - 66,7%, na drugim miejscu znajdują się spółki z o.o. - 11,7%, a zaraz zanymi spółki cywilne - 7,9%.

Od 1993 roku największy bezwzględny przyrost liczby podmiotów wystąpił wśród zakładów osób fizycznych - o 6.760 (tj. o 63,3%) i spółek z ograniczoną odpowiedzialnością - o 2.369

(tj. o 349,9%). Na odnotowanie zasługuje również fakt wysokiej dynamiki wzrostu organizacji społecznych, związków zawodowych i komunalnych jednostek organizacyjnych.

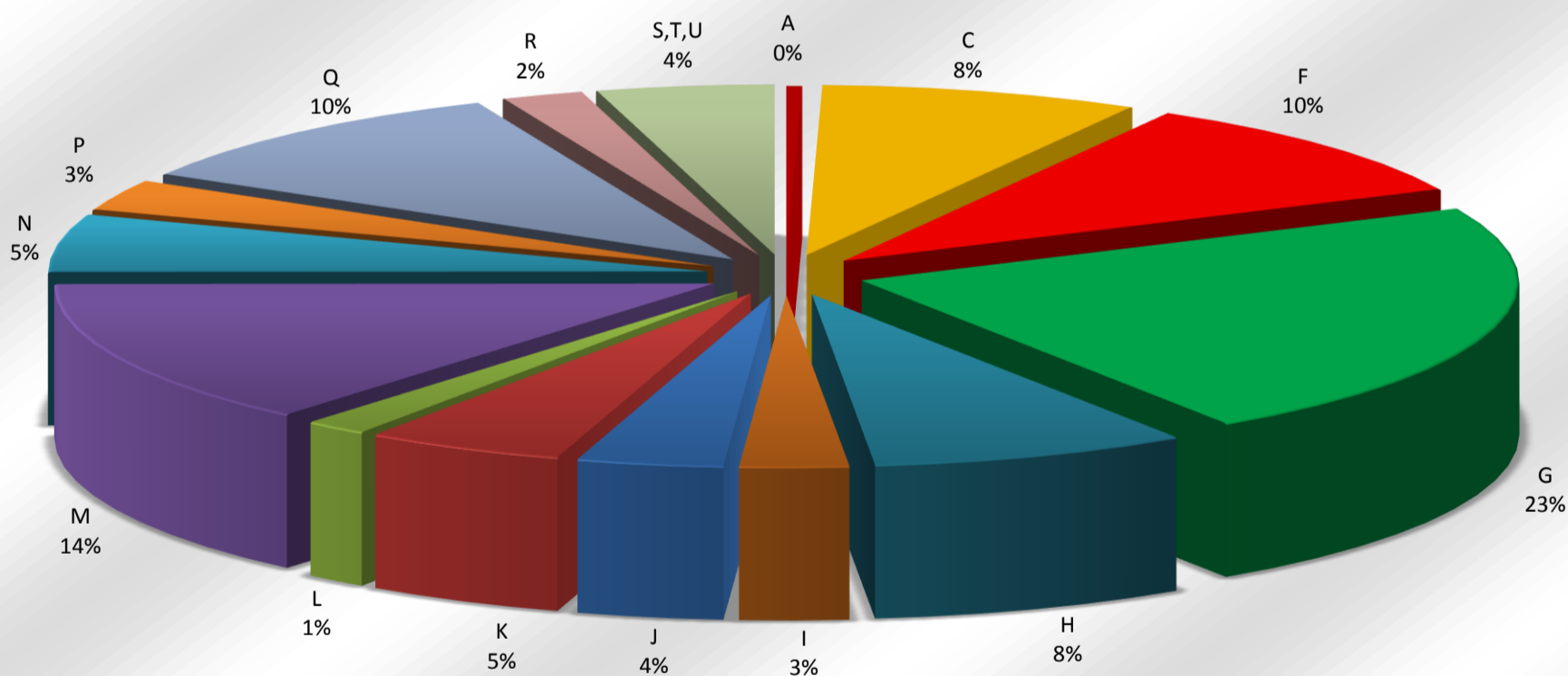
W roku 2016 w stosunku do roku poprzedniego przybyło 187 podmiotów, tj. 0,7%.

W porównaniu do 1993 roku największy bezwzględny przyrost liczby zakładów osób fizycznych nastąpił w sekcji Opieka zdrowotna i pomoc społeczna - o 1.458 (437,8%), Działalność finansowa i ubezpieczeniowa - 805 (1642,9%) i Budownictwo - o 756 (78,9%).

Dane za 2009 rok, dotyczące zakładów osób fizycznych, przedstawione są wg nowej klasyfikacji - PKD 2007. W związku z tym brak możliwości porównania danych, w szczególności dla klas H, L, S oraz nowo wydzielonych J, M, N, R.

Wśród zakładów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą dominują firmy działające w sekcji Handel hurtowy i detaliczny; naprawy pojazdów samochodowych, włączając motocykle.

Rys. 26. Zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wg sekcji PKD
Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Tabl. 50. Podmioty gospodarki narodowej według szczególnej formy prawnej

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1993	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016
Spółki akcyjne	31	55	73	86	93	89	85	83	89	93	98	99	96
Spółki z o.o.	677	858	999	1.204	1.371	1.467	1.612	1.722	1.967	2.224	2.559	2.806	3.046
Spółki cywilne	1.405	1.618	1.926	2.222	2.006	1.951	1.928	1.916	1.976	2.040	2.061	2.068	2.070
Przedsiębiorstwa państwowe	44	30	18	15	6	5	4	1	-	-	-	-	-
Państwowe jednostki organizacyjne	118	67	71	64	56	38	36	29	21	17	16	16	16
Samorządowe jednostki organizacyjne	33	94	97	151	151	233	228	222	198	56	35	35	58
Spółdzielnie	110	106	110	114	111	113	110	101	96	95	93	93	93
Fundacje	34	45	48	54	65	92	107	118	155	197	235	270	310
Kościół katolicki	26	34	36	38	41	42	43	46	47	45	45	46	48
Stowarzyszenia	92	168	242	315	387	437	496	557	606	653	701	724	753
Związki zawodowe	17	88	114	146	176	183	193	190	181	180	176	176	179
Samorząd gospodarczy i zawodowy	19	18	20	21	21	21	21	21	19	20	11	10	10
Bez szczególnej formy	10.678	13.214	15.971	18.151	20.027	20.008	19.382	19.340	17.195	17.392	17.768	17.283	17.446
- zakłady osób fizycznych	10.671	13.200	15.967	18.146	20.016	19.999	19.373	19.331	17.191	13.385	17.766	17.267	17.431
Pozostałe	42	63	143	271	850	940	1.002	1.118	1.225	1.691	2.602	2.311	1.999
Ogółem	13.326	16.458	19.868	22.836	25.361	25.619	25.247	25.464	23.775	24.703	25.700	25.937	26.124

Tabl. 51. Zakłady osób fizycznych prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności

Stan w dniu 31 XII

Sekcje PKD*	1993	1996	1999	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016
A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	36	47	53	94	111	126	134	100	97	66	63	67
C Przetwórstwo przemysłowe	1.306	1.368	1.625	1.878	1.846	1.702	1.668	1.460	1.462	1.430	1.384	1.368
F Budownictwo	958	1.212	1.845	2.038	1.992	1.943	2.070	1.844	1.846	1.743	1.713	1.714
G Handel ...; naprawa pojazdów ...	5.172	5.533	6.254	6.944	6.804	6.426	6.070	4.683	4.373	4.300	4.127	3.944
H Transport i gospodarka magazynowa	1.164	1.435	1.780	1.984	1.966	1.913	1.893	1.626	1.504	1.388	1.395	1.357
I Działalność zw. z zakwaterowaniem ...	321	327	440	587	636	619	601	502	489	478	475	465
J Informacja i komunikacja								476	528	553	593	625
K Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	49	210	731	1.030	1.068	1.010	1.073	921	928	935	883	854
L Działaln. zw. z obsł. rynku nieruchomości	931	1.936	2.475	3.244	3.294	3.307	3.283	245	253	272	278	271
M Działaln. profesjonalna, naukowa i techn.								2.063	2.165	2.307	2.350	2.400
N Działaln. w zakr. usług administrowania ...								489	774	1.082	1.064	953
P Edukacja	58	133	263	296	316	324	336	412	447	474	481	512
Q Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	333	475	883	1.035	1.061	1.100	1.247	1.365	1.501	1.641	1.721	1.791
R Działaln. zw. z kulturą, rozrywką i rekreacją								325	325	351	352	348
S Pozostała działalność usługowa	343	520	756	882	895	892	945	629	637	685	748	699
Ogółem	10.671	13.200	15.967	18.146	20.519	19.373	19.331	17.140	17.385	17.766	17.627	17.431

* nazewnictwo wg PKD 2007, dane do roku 2008 wg wcześniejszych klasyfikacji

BEZPIECZEŃSTWO

1. Tablice działu opracowano na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy oraz Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej i Komendy Rejonowej Policji.

2. Prezentowane dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą miasta Torunia.

Pożary

W 2016 roku zanotowano 610 pożarów. Zdecydowana większość pożarów, bo aż 400 to pożary śmietników, traw i garaży. Kolejna grupa obiektów, w których powstawały pożary to obiekty mieszkalne - było ich 234. Pożary środków transportu występowały 98 razy, a pożary w lasach w 55 przypadkach. Ważniejszymi pożarami w 2016 roku były:

- pożar budynku produkcyjno-magazynowego przy Szosie Bydgoskiej 136 w dniu 4 stycznia,
- pożar budynku produkcyjnego przy ul. Barwnej w dniu 16 lutego,
- pożar budynku wielorodzinnego przy ul. Rybaki 13 w dniu 24 sierpnia.

Działania związane z usuwaniem miejscowych zagrożeń

W 2016 roku działania Państwowej Straży Pożarnej w Toruniu związane z usuwaniem miejscowych zagrożeń (996), były prowadzone

najczęściej w obiektach mieszkalnych (589), środkach transportu (247) oraz obiektach użyteczności publicznej (174).

Najczęstsze przyczyny powstawania miejscowych zagrożeń to huragany i silne wiatry (250), nietypowe zachowania zwierząt, owadów i ptaków stwarzających zagrożenie (137), niezachowanie zasad bezpieczeństwa ruchu środków transportu (93), wady środków transportu (31), nieumyślne działanie człowieka (36).

Przestępczość

W roku 2016 stwierdzono 6.497 przestępstw wobec 8.949 przestępstw odnotowanych w roku poprzednim, tj. mniej o 2.452 przestępstw (tj. o 27,4%). Największy spadek zanotowano w przestępstwach o charakterze gospodarczym. W 2016 roku przestępstw o tym charakterze wykryto 1.706, natomiast w 2015 roku stwierdzono 2.796 przestępstw (nastąpił spadek o 1.090 tj. 39,0%).

W prezentowanym okresie struktura przestępstw wyraźnie się zmieniła. Przestępczość gospodarcza ewoluowała od dominujących wcześniej wyłudzeń towarów w kierunku wyłudzeń i przywłaszczeń pieniędzy. Nastąpił także wzrost liczby przestępstw dokonywanych przez Internet, przeciwko prawom własności przemysłowej i przeciwko prawom autorskim. Spadła natomiast przestępczość w sektorze bankowym oraz ilość przestępstw pracowniczych. Zmiany w prawie spowodowały zmniejszenie liczby przestępstw drogowych.

Tabl. 52. Przyczyny powstawania pożarów

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1996	2000	2002	2007	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem pożarów w tym:	375	624	698	775	764	723	826	799	745	696	610
- nieostrożność dorosłych z otw. ogniem	6	13	11	14	9	11	16	381	341	366	250
- niesprawność i wady środków transportu	10	13	13	14	15	13	13	26	26	19	28
- wady urządzeń grzewczych	24	11	6	24	13	3	11	-	10	9	13
- podpalenia	17	11	12	42	27	28	33	103	94	70	107
- wady urządzeń elektrycznych	21	17	28	24	18	21	18	38	29	29	28
- inne przyczyny	143	394	474	567	606	553	580	183	212	74	28
- nieustalone	154	145	127	94	76	96	113	68	33	20	43

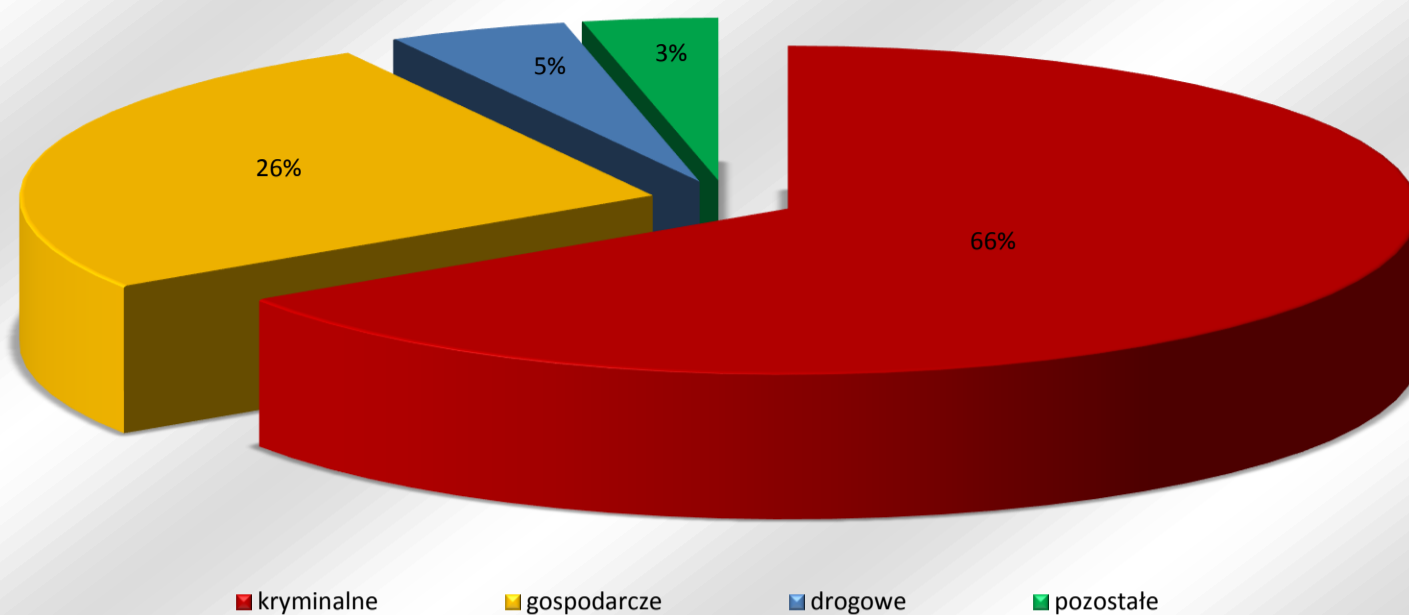
Tabl. 53. Przestępczość

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	1992	1996	2000	2002	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Przestępstwa stwierdzone w tym o charakterze:	8.190	10.133	13.993	15.089	12.753	10.384	9.535	10.504	11.842	8.448	5.753	8.949	6.497
- kryminalnym	7.021	8.613	12.026	11.636	6.463	6.620	6.441	7.146	7.814	5.139	4.013	5.225	4.268
- gospodarczym	875	1.002	1.374	1.825	1.989	2.500	1.886	2.023	2.599	2.079	1.164	2.796	1.706
- drogowe	130	140	90	84	230	928	911	995	1.068	592	414	598	298
Wskaźnik wykrywalności	49,3%	53,6%	49,1%	51,3%	52,8%	61,1%	58,2%	59,8%	61,4%	66,5%	63,0%	68,9%	67,9%

Rys. 27. Struktura stwierdzonych przestępstw

Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Wypadki drogowe

W 2016 roku zanotowano wyższą w porównaniu z poprzednim okresem ilość zdarzeń drogowych. W całym analizowanym okresie zaobserwować można wyraźny trend malejący w ilości zaistniałych

zdarzeń, który jest rezultatem przeprowadzenia wielu akcji prewencyjnych, kontrolnych, oddziaływania na uczestników ruchu w miejscach szczególnie niebezpiecznych, zagrożonych pod względem wypadków i kolizji.

Tabl. 54. Sytuacja na drogach

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	Rejon Toruń					Toruń									
	1992	1998	2004	2007	2008	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Wypadki	354	250	406	230	232	110	122	102	91	82	75	40	65	43	65
Zabici	49	46	46	54	36	12	15	11	10	6	6	5	9	7	12
Ranni	467	313	500	321	283	129	157	111	93	85	71	36	60	44	58

FINANSE MIASTA

Rok 2016 był kolejnym rokiem, w którym finanse publiczne odczuwały skutki ożywienia koniunktury gospodarczej. Przełożyły się one na możliwość pozyskiwania dochodów przez budżet państwa i budżety miast, przede wszystkim w zakresie wpływów z podatku PIT i CIT oraz sprzedaży nieruchomości. Plan realizacji tych dochodów był w trakcie roku na bieżąco monitorowany, a tendencje wzrostowe wpływów

znalazły swoje odzwierciedlenie w planie. W trakcie roku budżet został zmieniony uchwałami Rady Miasta Torunia i zarządzeniami Prezydenta Miasta Torunia.

W efekcie wprowadzonych zmian podstawowe wielkości planu, wg stanu na dzień 31.12.2016 r., przedstawiały się następująco:

- dochody ogółem 1.011.986.314 zł,
- wydatki ogółem 1.023.486.314 zł, (w tym wydatki majątkowe 145.138.379 zł),
- deficyt budżetowy 11.500.000 zł.

Tabl. 55. Wykonanie budżetów miasta w latach 2002-2016 (w tys. zł)

Stan w dniu 31 XII

Lata	Dochody ogółem	Wydatki ogółem	w tym majątkowe	Deficyt / nadwyżka	Deficyt planowany na początku roku
2002	409.311	447.774	57.553	-38.463	-57.150
2003	396.359	428.321	55.587	-31.962	-55.714
2004	457.445	474.444	86.012	-16.999	-42.229
2005	515.828	544.875	135.953	-29.047	-49.200
2006	574.771	620.064	182.977	-45.293	-62.700
2007	688.841	676.644	213.914	12.197	-33.500
2008	713.861	760.444	242.428	-46.583	-75.450
2009	734.928	802.229	254.825	-67.301	-78.450
2010	742.848	828.529	223.674	-85.681	-86.610
2011	832.946	1.008.188	357.753	-175.243	-175.300
2012	988.865	1.113.533	419.103	-124.668	-180.900
2013	1.040.169	1.119.812	409.655	-79.643	-114 200
2014	1.028.765	1.126.983	381.038	-98.218	-119 000
2015	1.150.979	1.071.379	295.884	79.600	70.400
2016	1.011.986	1.023.486	145.138	-11.500	-59.500

Wykonanie planu dochodów budżetu miasta

Plan dochodów budżetu miasta na rok 2016 został ustalony na poziomie 937.850 tys. zł. Na koniec roku trakcie roku faktyczne dochody wzrosły w stosunku do planu o 74.136 tys. zł, tj. do kwoty 1.011.986 tys. zł. Plan wydatków budżetu miasta na rok 2016 został ustalony na poziomie 997.350 tys. zł. Na koniec roku faktyczne wydatki były większe w stosunku do planowanych o 26.136 tys. zł.

Zewnętrzne źródła zasiliły w roku 2016 miejską kasę kwotą 28.956 tys. zł, w tym z funduszy Unii Europejskiej kwotą 19.550 tys. zł.

Plan dochodów budżetu miasta na rok 2016 został wykonany na poziomie 101,0% planu w ramach zadań własnych i 99% w ramach zadań zleconych z zakresu administracji rządowej.

Wskazać należy, że nie odnotowano w trakcie 2016 roku żadnych zagrożeń w odniesieniu do gromadzenia wpływów z podatków i opłat lokalnych. Pozycja, która w najistotniejszy sposób zaważyła na poziomie realizacji planu były, tak jak w innych miastach Polski i w budżecie

państwa, wpływy z podatków PIT i CIT. W trakcie 2016 roku pracownicy miejskich służb konsekwentnie przestrzegali zasady maksymalizacji dochodów poprzez wykorzystanie wszelkich źródeł w celu pozyskiwania zewnętrznych funduszy na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych, remontowych, projektów społecznych. Opisane wyżej zmniejszenia poziomu dotacji inwestycyjnych nie oznaczają trwałej utraty dochodów miasta, a jedynie przesunięcie ich wpływu na rok następny.

Wykonanie planu wydatków budżetu miasta

Plan wydatków budżetu miasta na rok 2016 został ustalony na poziomie 1.023.486 tys. zł. Wykonanie planu w tym zakresie wyniosło 98,0%.

Plan wydatków budżetu miasta na rok 2016 w zakresie wydatków zadań własnych, został ustalony na poziomie 874.156 tys. zł. Wykonanie planu wyniosło 854.816 tys. zł.

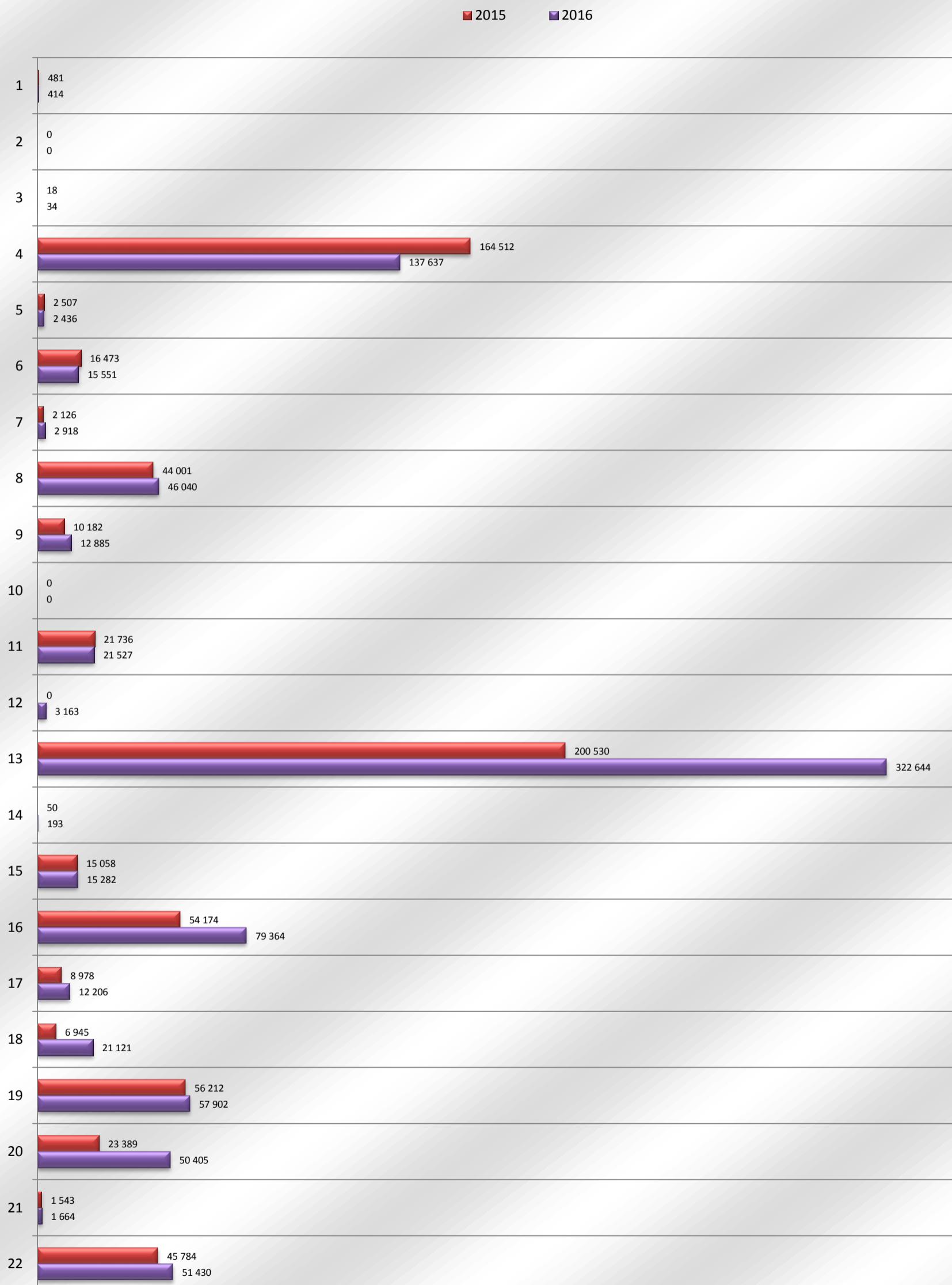
Tabl. 56. Wydatki zadań własnych budżetu miasta według działów klasyfikacji budżetowej (w tys. zł)

Stan w dniu 31 XII

Lp.	Dział klasyfikacji budżetowej	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	Wzrost /spadek*
1	Rolnictwo i łowiectwo	338	638	471	1.472	476	481	414	-13,9%
2	Leśnictwo	5	-	-	-	-	-	-	-
3	Górnictwo i kopalnictwo	36	20	-	-	9	18	34	+84,3%
4	Transport i łączność	125.837	138.996	112.323	339.905	348.409	164.512	137.637	-16,3%
5	Turystyka	1.907	1.785	5.040	5.482	3.118	2.507	2.436	-2,8%
6	Gospodarka mieszkaniowa	21.936	17.730	15.289	18.349	20.304	16.473	15.551	-5,6%
7	Działalność usługowa	2.453	1.672	1.844	2.404	2.395	2.126	2.918	+37,3%
8	Administracja publiczna	34.793	35.563	41.075	47.403	43.509	44.001	46.040	+4,6%
9	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	8.649	9.546	8.946	9.637	9.198	10.182	12.885	+26,6%
10	Dochody od osób prawnych, osób fizycznych i od jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	1.177	1.242	-	-	-	-	-	-
11	Obsługa długu publicznego	16.886	17.718	38.577	30.645	27.865	21.736	21.527	-1,0%
12	Różne rozliczenia	4.263	3.961	-	3.245	3.390	0	3.163	-
13	Oświata i wychowanie	226.271	270.419	187.414	293.027	302.310	200.530	322.644	+60,9%
14	Szkolnictwo wyższe	2.438	3.358	1.315	50	30	50	193	+286,0%
15	Ochrona zdrowia	9.262	22.229	14.501	15.385	22.230	15.058	15.282	+1,5%
16	Pomoc społeczna	47.042	56.523	43.249	69.063	70.948	54.174	79.364	+46,5%
17	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	8.631	11.934	5.707	15.000	15.585	8.978	12.206	+36,0%
18	Edukacyjna opieka wychowawcza	14.529	18.199	6.415	19.525	20.348	6.945	21.121	+204,1%
19	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	88.826	52.224	54.724	67.770	63.985	56.212	57.902	+3,0%
20	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	34.630	50.307	28.559	30.933	32.194	23.389	50.405	+115,5%
21	Ogrody botaniczne i zoologiczne oraz naturalne obszary i obiekty chronionej przyrody	1.287	1.053	2.011	1.941	1.436	1.543	1.664	+7,8%
22	Kultura fizyczna i sport	50.158	49.519	54.153	85.405	74.651	45.784	51.430	+12,3%

*Wzrost/spadek w stosunku do roku poprzedniego

Rys. 28. Wydatki zadań własnych budżetu miasta według działów klasyfikacji budżetowej w latach 2015 i 2016

Plan wydatków budżetu miasta na rok 2016 w zakresie wydatków zadań własnych - wydatki inwestycyjne, został ustalony na poziomie

874.156 tys. zł. Wykonanie planu wyniosło 854.816 tys. zł, tj. 98 %.

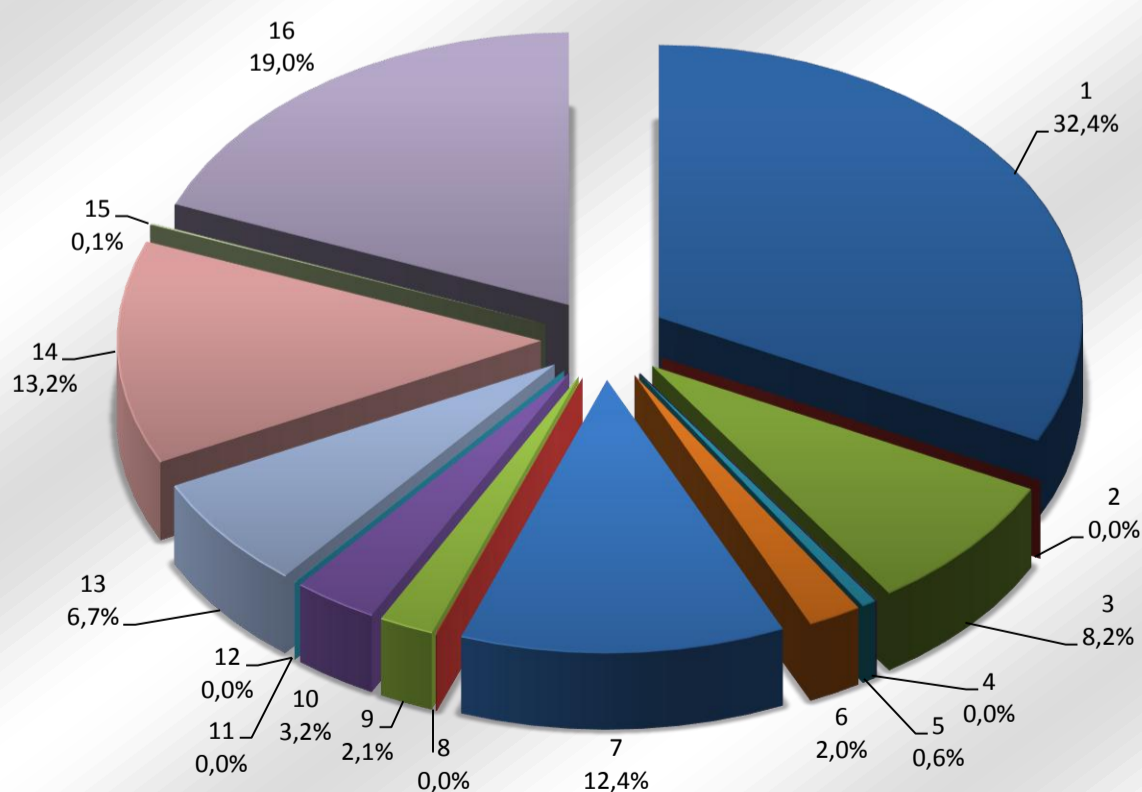
Tabl. 57. Wydatki majątkowe własne budżetu miasta według działów klasyfikacji budżetowej (w tys. zł)

Stan w dniu 31 XII

Lp.	Dział klasyfikacji budżetowej	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	Wzrost /spadek*
1	Transport i łączność	73.535	87.166	280.520	255.640	257.042	204.145	44.935	-78,0%
2	Turystyka	-	143	3.777	3.651	440	180	-	-
3	Gospodarka mieszkaniowa	20.719	16.633	12.997	16.757	17.037	13.636	11.293	-17,2%
4	Działalność usługowa	947	30	60	45	41	14	35	+156,3%
5	Administracja publiczna	1.733	560	4.448	6.875	1.638	3.782	767	-79,7%
6	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	2.315	761	1.759	1.433	638	2.851	2.824	-1,0%
7	Oświata i wychowanie	9.982	27.560	24.674	13.259	19.178	22.436	17.138	-23,6%
8	Szkolnictwo wyższe	2.438	3.358	2.915	50	30	50	59	+18,0%
9	Ochrona zdrowia	3.088	16.179	7.792	8.440	10.842	4.329	2.891	-33,2%
10	Pomoc społeczna	898	1.278	1.473	1.738	732	2.458	4.462	+81,5%
11	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	1.319	-	24	242	834	1.162	25	-97,8%
12	Edukacyjna opieka wychowawcza	100	1.441	28	37	47	-	-	-
13	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	70.286	8.499	30.066	25.891	14.926	8.192	9.337	+14,0%
14	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	12.042	20.408	6.840	3.241	5.258	5.388	18.351	+240,6%
15	Ogrody botaniczne i zoologiczne oraz naturalne obszary i obiekty chronionej przyrody	560	254	790	640	38	100	132	+32,0%
16	Kultura fizyczna i sport	42.446	39.404	40.940	71.717	52.317	23.041	26.288	+14,1%

*Wzrost/spadek w stosunku do roku poprzedniego

Rys. 29. Wydatki majątkowe własne budżetu miasta według działów klasyfikacji budżetowej w 2016 roku

Plan wydatków majątkowych własnych w kwocie 145.024 tys. zł wykonany został na poziomie 96% (138.537 tys. zł).

ŚRODKI UNIJNE

Gmina Miasta Toruń, jako jednostka samorządu terytorialnego, intensywnie wykorzystuje środki funduszy unijnych w celu szybkiego rozwoju miasta i podniesienia poziomu oraz jakości życia mieszkańców.

Należy zauważyć, że już w okresie przedakcesyjnym Gmina Miasta Toruń skutecznie korzystała z dofinansowania ze środków unijnych.

W okresie programowania 2004-2006 Gmina Miasta Toruń oraz jej jednostki organizacyjne pozyskiwały fundusze równie intensywnie na projekty infrastrukturalne, jak i społeczne. W ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego i Sektorowego Programu Operacyjnego Transport zrealizowano inwestycje infrastrukturalne o łącznej wartości 163,8 mln zł, przy dofinansowaniu na

poziomie 101,9 mln zł. Natomiast dzięki środkom finansowym ZPORR i Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich zostały zrealizowane projekty społeczne o łącznej wartości 17,9 mln zł (przy dofinansowaniu w wysokości 14,5 mln zł). Zrealizowano także dwa projekty w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw, jeden w ramach programu INTERREG III B oraz trzy dzięki Mechanizmowi Finansowemu Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

W omawianym okresie programowania Gmina Miasta Toruń i jej jednostki organizacyjne zrealizowały w ramach funduszy europejskich i EOG łącznie 45 projektów - ich średnie dofinansowanie stanowiło ok. 64% kosztów kwalifikowalnych tych inwestycji i przedsięwzięć.

Tabl. 58. Projekty europejskie okresu programowania 2004-2006

Stan w dniu 31 XII 2017 roku

Program operacyjny	Liczba projektów	Koszt całkowity projektów w tys. zł	Dofinansowanie projektów w tys. zł
ZPORR	16	124.208,3	75.763,09
ISPA	2	433.087,5	196.084,5
SPOT	3	43.622,0	30.088,2
SPO WKP	2	14.398,7	10.000,0
SPO RZL	18	13.893,7	10.557,3
INTERREG III B	1	218,8	149,5
EOG	3	6.290,6	4.608,5
Razem	45	635.719,7	327.251,1

W okresie programowania 2007-2013 Polska była największym beneficjentem europejskiej polityki spójności. W celu podniesienia swojej atrakcyjności, jako miejsca dla inwestowania, życia i pracy, Toruń starał się pozyskać środki na realizację inwestycji zarówno o charakterze infrastrukturalnym, jak i społecznym m.in. z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz z INTERREG IVC. Wśród najważniejszych przedsięwzięć dofinansowanych ze środków tej perspektywy finansowej wymienić należy inwestycje: „Budowa mostu drogowego w Toruniu wraz z drogami dojazdowymi”; „Integracja systemu transportu miejskiego wraz z zakupem taboru tramwajowego w Toruniu-BiT City”; „Toruńska Starówka - ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO”; „Zagospodarowanie terenu Jordanek na cele kulturalno-kongresowe”; „Centrum Nowoczesności”; „Międzynarodowe Centrum

Spotkań Młodzieży”; „Toruń - Hanza nad Wisłą”; „Internet-świ@t w twoim domu”. Obok zadań infrastrukturalnych miasto Toruń wraz z jednostkami organizacyjnymi wdrożyło szereg działań współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.

W okresie programowania 2007-2013 podpisano łącznie 147 umów o dofinansowanie projektów o łącznej wartości całkowitej 1.853 mln zł (stan na 31.12.2017 r.), w tym w ramach:

- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko - 8 umów,
- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko Pomorskiego - 62 umowy,
- Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka - 5 umów,
- Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki - 70 umów,
- INTERREG IV C - 1 umowa,
- EOG - 1 umowa.

Tabl. 59. Projekty europejskie okresu programowania 2007-2013

Stan w dniu 31 XII 2017 roku

Program operacyjny	Liczba projektów	Koszt całkowity projektów w tys. zł	Dofinansowanie projektów w tys. zł
PO IiŚ	8	1.068.141,3	734.774,2
RPO WK-P	62	668.945,7	271.319,7
PO IG	5	25.663,6	14.773,4
PO KL	70	87.314,7	83.993,7
INTERREG IVC	1	506,4	436,8
EOG	1	2.578,3	2.173,9
Razem	147	1.853.150,0	1.107.471,8

W ramach perspektywy finansowej 2014-2020 do dnia 31 grudnia 2017 roku podpisano 74 umowy o dofinansowanie projektów (w tym umowy o dofinansowanie zadań, w których GMT pełni rolę partnera): z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna, Programu URBACT III. Koszt całkowity tych zadań opiewa na kwotę 923,5 mln zł; dofinansowanie - 560,2 mln zł. Najważniejsze przedsięwzięcia infrastrukturalne to: „Przebudowa i rozbudowa ul. Łódzkiej na odcinku od ul. Lipnowskiej do ul. Zdrojowej w Toruniu”; „Przebudowa układu drogowego na pl. Bpa Chrapka w Toruniu”; „Poprawa funkcjonowania komunikacji miejskiej w Toruniu BiT City II”; „Gospodarka wodno-ściekowa na terenie aglomeracji Toruń - III etap”; „Toruńska Starówka - ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO - etap II”; „Przebudowa układu torowo-drogowego w ul. Wały gen. Sikorskiego i al. św. Jana Pawła II wraz z budową pasa tramwajowo-autobusowego w Toruniu - BiT City

II”; „Budowa parkingów Park&Ride w ramach realizacji planu gospodarki niskoemisyjnej w Toruniu - BiT-City II”; „Rozbudowa ul. Szosa Chełmińska od Trasy Średnicowej Północnej do ul. Polnej w Toruniu”; „Adaptacja pomieszczeń na warsztaty szkolne wraz z dobudową pawilonu w Zespole Szkół Samochodowych przy ul. Grunwaldzkiej 25b w Toruniu”.

Wśród zadań współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego można wskazać: „Wsparcie aktywności zawodowej osób bezrobotnych w Toruniu”; „Rozwój usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych na terenie Gminy Miasta Toruń”; „Toruńskie przedszkolaki - kreatywne dzieciaki”; „Nauka - to takie proste!”; „Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Toruniu”; „Skoordynowana opieka środowiskowa skierowana do osób z chorobą otępienną i ich opiekunów [wdrożenie modelu]”.

Szczegółowe informacje dotyczące projektów realizowanych w Toruniu z udziałem środków finansowych Unii Europejskiej, znajdują się na stronie internetowej: www.torun.pl w zakładce „Projekty europejskie”.

Tabl. 60. Projekty europejskie okresu programowania 2014-2020

Stan w dniu 31 XII 2017 roku

Program operacyjny	Liczba projektów	Koszt całkowity projektów w tys. zł	Dofinansowanie projektów w tys. zł
PO IiŚ	12	720.506,9	406.749,3
RPO WK-P	47	186.333,6	137.102,06
PO WER	13	16.282,5	16.068,07
PO PT	1	182,7	164,5
URBACT III	1	176,1	134,2
Razem	74	923.481,9	560.218,2

SPIS TREŚCI

WARUNKI NATURALNE	3
STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA	4
LUDNOŚĆ	9
RYNEK PRACY	13
INFRASTRUKTURA	18
MIESZKANIA	25
PRZEMYSŁ	28
BUDOWNICTWO	29
FINANSE PRZEDSIĘBIORSTW	30
EDUKACJA I WYCHOWANIE	32
OCHRONA ZDROWIA	37
POMOC SPOŁECZNA	40
KULTURA	43
MIEJSCA NOCLEGOWE	47
SPORT I REKREACJA	48
ZMIANY STRUKTURALNE W GOSPODARCE	50
BEZPIECZEŃSTWO	52
FINANSE MIASTA	54
ŚRODKI UNIJNE	58

SPIS TABLIC

Tabl. 1. Dane meteorologiczne	3
Tabl. 2. Roczna emisja zanieczyszczeń powietrza na terenie Torunia	6
Tabl. 3. Zestawienie wyników ciągłych pomiarów hałasu drogowego	8
Tabl. 4. Ludność	9
Tabl. 5. Ludność według wieku	9
Tabl. 6. Ludność według ekonomicznych grup wieku	11
Tabl. 7. Ruch naturalny ludności	12
Tabl. 8. Pracujący w gospodarce narodowej według sekcji PKD	14
Tabl. 9. Bezrobotni	16
Tabl. 10. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna	18
Tabl. 11. Awarie sieci wodociągowej i kanalizacyjnej	19
Tabl. 12. Produkcja wody	20
Tabl. 13. Ścieki odprowadzone według grup dostawców	20
Tabl. 14. Sieć gazowa, odbiorcy i zużycie gazu sieciowego w gospodarstwach domowych	21
Tabl. 15. Odbiorcy i zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych	21
Tabl. 16. Komunikacja miejska	21
Tabl. 17. Selektywna zbiórka nieczystości	23
Tabl. 18. Sieć drogowo-uliczna	23
Tabl. 19. Zasoby mieszkaniowe zamieszkane	25
Tabl. 20. Mieszkania oddane do użytku według inwestorów	26
Tabl. 21. Zasoby komunalne	27
Tabl. 22. Przemysł: produkcja sprzedana, zatrudnienie i wynagrodzenia	28
Tabl. 23. Przetwórstwo przemysłowe: produkcja sprzedana, zatrudnienie i wynagrodzenia	28
Tabl. 24. Produkcja budowlano-montażowa, zatrudnienie i wynagrodzenia w budownictwie	29
Tabl. 25. Przychody, koszty i wyniki finansowe przedsiębiorstw wg sekcji PKD	31
Tabl. 26. Majątek obrotowy i zobowiązania przedsiębiorstw	31
Tabl. 27. Szkolnictwo ogólnokształcące, zawodowe i wyższe - szkoły, uczniowie i studenci, absolwenci	34
Tabl. 28. Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych)	34
Tabl. 29. Gimnazja dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych)	34
Tabl. 30. Licea ogólnokształcące dla młodzieży (bez specjalnych)	34
Tabl. 31. Studenci i absolwenci szkół wyższych	36
Tabl. 32. Nauczyciele akademicy pełnozatrudnieni UMK	36
Tabl. 33. Przedszkola	36
Tabl. 34. Personel służby zdrowia	37
Tabl. 35. Apteki	38
Tabl. 36. Ambulatoryjna opieka zdrowotna	38
Tabl. 37. Żłobki	38

Tabl. 38. Zgony wg głównych przyczyn i współczynnik zgonów w przeliczeniu na 10 tys. ludności	39
Tabl. 39. Dane o stanie zdrowia osób w wieku 19 lat i więcej	39
Tabl. 40. Zapadalność mieszkańców Torunia na choroby zakaźne i zatrucia	39
Tabl. 41. Zadania własne i zlecone z zakresu pomocy społecznej	40
Tabl. 42. Rzeczywista liczba rodzin i osób objętych w latach 2015-2016 pomocą społeczną	40
Tabl. 43. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie	41
Tabl. 44. Typy rodzin objętych pomocą w latach 2015-2016	41
Tabl. 45. Rodzinna piecza zastępcza w okresie od stycznia do grudnia 2016 roku.	42
Tabl. 46. Instytucjonalna piecza zastępcza w okresie od stycznia do grudnia 2016 roku	42
Tabl. 47. Biblioteki publiczne	45
Tabl. 48. Muzea, kina	45
Tabl. 49. Obiekty noclegowe turystyki	47
Tabl. 50. Podmioty gospodarki narodowej według szczególnej formy prawnej	51
Tabl. 51. Zakłady osób fizycznych prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności	51
Tabl. 52. Przyczyny powstawania pożarów	52
Tabl. 53. Przystępczość	52
Tabl. 54. Sytuacja na drogach	53
Tabl. 55. Wykonanie budżetów miasta w latach 2002-2016	54
Tabl. 56. Wydatki zadań własnych budżetu miasta według działów klasyfikacji budżetowej	55
Tabl. 57. Wydatki majątkowe własne budżetu miasta według działów klasyfikacji budżetowej	57
Tabl. 58. Projekty europejskie okresu programowania 2004-2006	58
Tabl. 59. Projekty europejskie okresu programowania 2007-2013	58
Tabl. 60. Projekty europejskie okresu programowania 2014-2020	59

SPIS WYKRESÓW

Rys. 1.	Użytkowanie gruntów nieobciążonych użytkowaniem wieczystym	4
Rys. 2.	Emisja punktowa z terenu miasta Torunia	6
Rys. 3.	Ludność według wieku i płci	10
Rys. 4.	Ludność według ekonomicznych grup wieku	11
Rys. 5.	Ruch naturalny ludności w latach 1990-2016	12
Rys. 6.	Pracujący w gospodarce narodowej według sekcji PKD	13
Rys. 7.	Pracujący w gospodarce narodowej według sektorów w latach 1996-2016	14
Rys. 8.	Pracujący zatrudnieni i przeciętne zatrudnienie według płci i grup sekcji PKD	15
Rys. 9.	Bezrobotni według wieku	16
Rys. 10.	Bezrobotni według wykształcenia	17
Rys. 11.	Bezrobotni według czasu oczekiwania na pracę	17
Rys. 12.	Ścieki odprowadzone według grup dostawców	21
Rys. 13.	Przewozy pasażerów w latach 1990-2016	22
Rys. 14.	Drogi na terenie Gminy Miasta Toruń	24
Rys. 15.	Mieszkania oddane do użytku według inwestorów w latach 1996-2016	25
Rys. 16.	Produkcja budowlano-montażowa wg grup PKD	29
Rys. 17.	Przychody i koszty przedsiębiorstw wg sekcji PKD w 2016 roku	30
Rys. 18.	Majątek obrotowy i zobowiązania przedsiębiorstw wg sekcji PKD w 2016 roku	31
Rys. 19.	Szkolnictwo według typów szkół	32
Rys. 20.	Szkolnictwo według liczby uczniów i studentów	33
Rys. 21.	Szkolnictwo według liczby absolwentów	33
Rys. 22.	Uczniowie w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach ogólnokształcących	35
Rys. 23.	Personel służby zdrowia	37
Rys. 24.	Obiekty noclegowe turystyki	47
Rys. 25.	Miejsca noclegowe turystyki - ogółem	47
Rys. 26.	Zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wg sekcji PKD	50
Rys. 27.	Struktura stwierdzonych przestępstw	53
Rys. 28.	Wydatki zadań własnych budżetu miasta według działów klasyfikacji budżetowej w latach 2015 i 2016	56
Rys. 29.	Wydatki majątkowe własne budżetu miasta według działów klasyfikacji budżetowej w 2016 roku	56

SPIS MAP

MAPA 1	Mapa wrażliwości hałasowej	7
MAPA 2	Mapa terenów zagrożonych hałasem drogowym - Ldwn	8